

Mülkiye Forumu: “Türkiye Nereye”

Siyasal Bilgiler Fakültesi, 23 Şubat 2007
Birinci Oturum
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Gencay Şaylan

Ali ÇOLAK (Mülkiyeliler Birliği Genel Başkanı) - “Türkiye Nereye”
başlıklı Mülkiye Forumuna hepiniz hoşgeldiniz.

Ülke içindeki egemen siyasal söylemin Türkiye'nin toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunlarının çok yönlü ve halkın çıkarları doğrultusunda tartışılmasına ve bu noktada kamuoyunun doğru oluşturulmasına engel bir tutum içerisinde olduğunu hepimiz biliyoruz.

Bu noktada, Mülkiyeliler Birliği gibi, akademiye beslenen örgütlerin kamuoyunun doğru oluşumuna katkıda bulunma işlevi yaşamsal hale gelmektedir. Bu çerçevede, Mülkiyeliler Birliği, farklı etkinlikler düzenlemektedir. Çeşitli konferanslar, seminerler, söyleşiler düzenlemektedir. Bu etkinliklerden bir tanesi, hepinizin bildiği gibi, son üç yıldır yapılan Mülkiye Forumu'dur. Bunun dışında, Mülkiyeliler Birliği Vakfı çeşitli kitaplar yayınlamakta, Mülkiyeliler Birliği Derneği biri akademik, biri güncel olmak üzere, iki dergi yayınlamaktadır. Son günlerde yeni bir faaliyetimiz vardır, tam da bu noktada ortaya çıkan: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yönetim Araştırmaları Merkezi kurulmuştur. Yönetim Araştırmaları Merkezini kurmamızın nedeni, kamu yönetimi anlayışının giderek devletten ve akademiye tasfiye edilmesidir. Akademinin bu noktada tahkim edilmesi ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla da Yönetim Araştırmaları Merkezi kurulmuştur. Umuyoruz ve diliyoruz ki, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Kamu Yönetimi Kürsüsünün adının: Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi'ne çevrilmesinin nedeni bu ana eğilime uymak değildir. Çünkü, Mülkiye'nin

geleneğinde ana eğilimlere uymak değil, kamu yararını üstün tutarak, eğer kamunun yararına değilse, ana eğilime karşı durmak vardır.

Biliyorsunuz, 2007 yılı çok kritik bir yıl, iki seçim yapılacak, ikisi de çok önemli. Türkiye'nin geleceğini belirleyecek iki seçim. Mülkiyeliler Birliği, defalarca ifade etmiştim, burada bir kez daha ifade ediyorum, ülkenin rejimiyle ilgili her tartışmada Anayasa'da nitelikleri belirlenmiş laik, demokratik, sosyal hukuk devletinin tarafıdır. Cumhurbaşkanının da bu çerçevede laik, demokratik, sosyal hukuk devletinin tarafı olmak dışında, tarafsız olması gerektiğine inanıyoruz. Cumhurbaşkanının taraf olacağı bir tek nokta vardır, budur diye düşünüyoruz.

Cumhurbaşkanının devlet organlarının düzenli işleyişinden, devlet görevlerinin uyum içerisinde yürütülmesinden sorumlu bir makam olarak, devlet organlarıyla çatışmayan, bu uyumu sağlayan ve toplumsal mutabakata dayalı olarak seçilmesini düşünüyoruz. Bunun için de, öncelikli olarak Cumhurbaşkanlığı seçiminden önce bir erken genel seçim yapılması gerektiğine ve erken genel seçimin sonucunda da, mutlaka ama mutlaka, toplumsal ve siyasal mutabakatın aranması gerektiğine inanıyoruz.

Bugün iki oturum olarak düzenliyoruz Mülkiye Forumu'nu. Birinci oturumda, Türkiye'nin iç ve dış siyasal ilişkileri, gelişmeleri, sorunları tartışılacak. Çok değerli konuşmacılarımız var. Ben kendilerini buraya davet ediyorum.

Oturumumuzu, Fakültemiz Öğretim Üyesi Sayın Profesör Doktor Gencay Şaylan yönetecek.

Buyurun Sevgili Hocam.

Hepinize teşekkür ederim.

Prof. Dr. Gencay ŞAYLAN (Oturum Başkanı) – Günaydın. Oturumumuzu açıyorum efendim.

Önce, Başkanın konuşmasıyla ilgili ufak bir düzeltme: Bölümümüzün yeni adı, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi değil, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi olarak değişti. Ama, teşhisi doğrudur, yani değişiklikte de onun teşhisi üzerinden hareket etmiştik. Mülkiye'de kamu yönetimini siyaset bilimiyle birleştirerek, kamu yönetiminin bir ayağının mutlaka siyaset olduğunu düşünerek biz bu değişikliği gerçekleştirdik ve burada siyaset dedim, genel çerçeve, çok kısa, tek sözcükle ifade etmek gerekirse: Cumhuriyetçilik diye tanımladığımız büyük siyasal uzlaşmanın, yani Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini oluşturan büyük siyasal uzlaşmanın çerçevesi üzerine

kamu yönetimini oturtma anlayışının, kamu yönetimine böyle bir bakışın buradaki kamu yönetimi eğitiminde ağırlık taşıdığını düşünerek biz bu değişikliği gerçekleştirdik. Halbuki, biliyorsunuz kamu yönetiminde genellikle bugün için popüler yaklaşım, "Public Management" denilen, daha çok kamu yönetimini bu siyasal ayağından uzaklaştırıp, işte bildiğimiz piyasaya, pazara yönelik olarak yeni bir anlayış içerisinde formüle etmek ve bu çerçevede içerisinde kamunun müşteriye dönüşmesi, kamu personel yönetiminin insan kaynakları yönetimine dönüşmesi, ki bunlar basit isim değişiklikleri değil, bu mantalite değişikliğini ifade eden değişiklikler olarak değerlendirilebilir. Biz bu çerçevede buradaki eğitimin esas olarak bu ayağının sağlam olduğunu, olması gerektiğini düşünerek bölümümüzün adında böyle bir değişiklik yaptık.

Genellikle başkanlar konuşmaz, gerçekten çok kıymetli konuşmacılarımız var, açılıшта da belirtildiği gibi. Onun için, ben hemen panele geçeceğim.

Mümtaz ağabeyle Mustafa yoldalarmış, onlar da gelince katılırlar.

Şöyle bir şey düşünüyorum: İlk turda, aslında afişte gördüğünüz gibi, her konuşmacı değişik bir alanı kapsayacak. Ama onunla bağlı değiller, önemli gördükleri her konuyu birbirleriyle de ilişkilendirerek, birbirlerinin konuşmalarıyla da ilişkilendirerek tartışabilirler.

İlk turda, yaklaşık 15-20 dakikalık bir süre vermeyi düşünüyorum konuşmacılarımıza. Ondan sonra bir ara veririz, o aradan sonra -çok kısa tutacağız yalnız o arayış- salondan konuşmacılarımıza yöneltilen soruları alacağım. Ondan sonra da tekrar konuşmacılarımıza, hem birbirleriyle ilgili olarak görüşlerini, ortaya konulan tartışmalarla ilgili yaklaşımlarını hem de sorulara ilişkin olarak bir değerlendirme yapmalarını, yani bir ikinci tur yapmalarını rica edeceğim. Onun için, izin verirseniz hemen o afişteki sırayla başlayalım. Onun için, ben ilk sözü Sayın Tarhan Erdem'e veriyorum.

Buyurun efendim.

Siyasi Hayatımızdaki Gelişmeler ve Beklentiler

Tarhan ERDEM (Araştırmacı) – Teşekkür ederim.

Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlar; 17 Aralık 2002 günü de ben burada bir konuşma yapmıştım, belki bir iki arkadaşımız hatırlayacaktır. O zamanki konumuz

şimdikinden biraz farklıydı. Yeni bir iktidar vardı, bu iktidarın nasıl olup da oraya geldiğini anlatmaya çalışmışım.

Bugün biraz daha genel bazı bir iki şey söylemeye çalışacağım. Belki ikinci kısımda daha güncel konulara değinmek mümkün olabilir.

Değerli arkadaşlarım, 2007 yılındayız ve 2020 yılında, bugünkü sabit fiyatlarla kişi başına milli geliri 10 bin dolar mertebesinde, 84 milyon nüfuslu bir ülke olacağız. Aslında, bu oransal olarak da, miktar olarak da –dolar bazında da- gelişmiş ülkelerle aramızın biraz daha açılacağını gösterir. Gerçekte 10-12 bin dolara varmak da herhangi bir şekilde çok kolay bir iş değildir. Oraya varmak için ortalama % 6 kalkınma hızı lazım. Böyle bir kalkınma hızı Türkiye için çok güç bir ortalamadır. Oraya varmak için bugünkü yönetim sistemimizi –biraz sonra başka türlü o noktaya gelip, tekrar edeceğim- yargımızı ve eğitimimizi değiştirmemiz, yeniden düzenlememiz lazım. Oysa bunlara, bu reformlara Anayasamız, bana göre engeldir. Yeni bir anayasa yapmamız için bütün halkın anayasa tartışmasına da katılması lazım. Aslında, bugün iktidar ve muhalefet bu tartışmaya hazır görünmüyorlar.

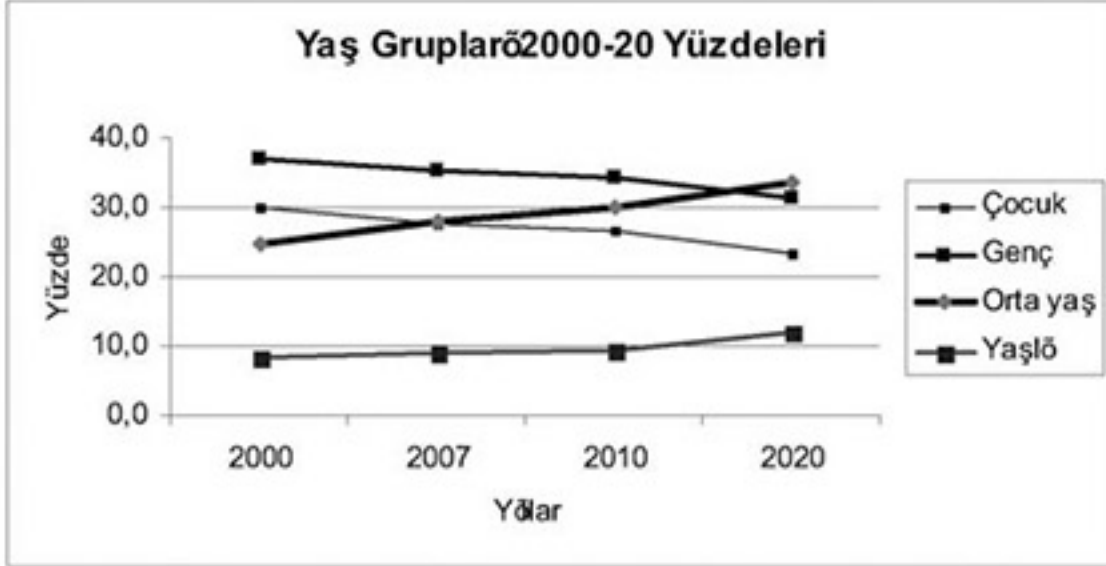
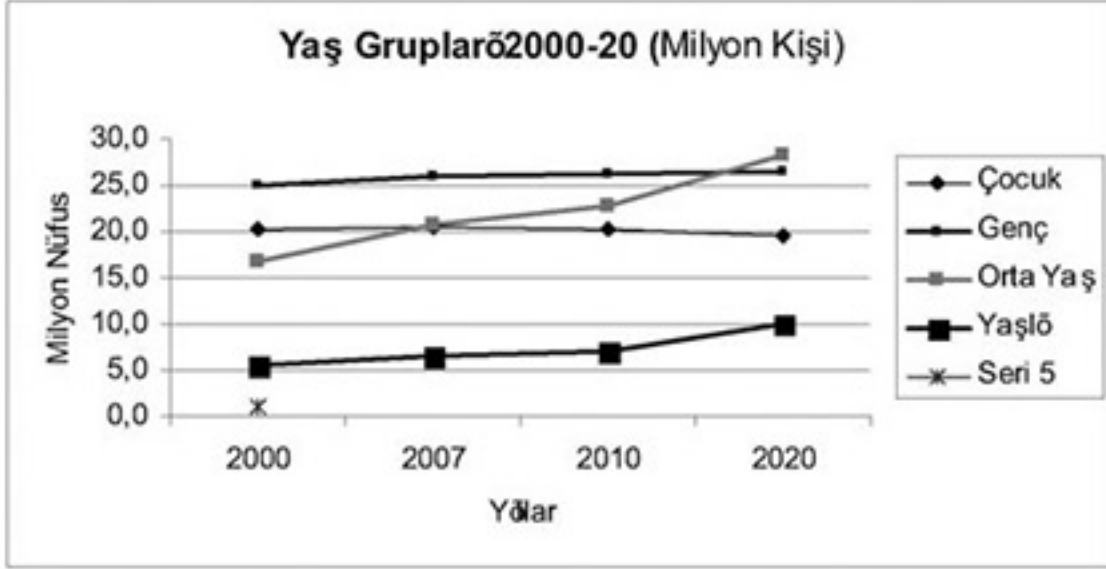
Şimdi, 2020 yılı için öngörülen nüfus yapımızı size sunmak istiyorum. Oran olarak orta yaş yükselecek, 25 olan bugünkü orta yaş yüzdesi, o gün % 33'e çıkacak. Genç oranı da, % 37'den % 31'e inecek. Ama bu sayı olarak değişmeyeceği anlamına gelmiyor, gençlerin sayısı 25 milyondan 26 milyona, yaşlıların sayısı 5,5 milyondan 11,9 milyona çıkacak.

Tablo: 2020 Yılında Türkiye Nüfusu

Yaş Grubu		2000	2007	2010	2020
0-14	Çocuk Milyon Kişi	20,2	20,5	20,3	19,6
15-35	Genç	25,0	26,1	26,3	26,5
35-60	Orta	16,7	20,8	22,8	28,3
60 +	Yaşlı	5,5	6,5	7,1	10,0
Toplam		67,4	73,9	76,5	84,3
0-14	Çocuk Yüzde	30,0	27,7	26,6	23,2
15-35	Genç	37,0	35,3	34,4	31,4
35-60	Orta	24,8	28,1	29,8	33,5
60 +	Yaşlı	8,2	8,8	9,3	11,9
Toplam		100,0	100,0	100,0	100,0

Genç dediğim, 15 ile 35 yaş arasındır. Bu gençlerin bugün hangi durumda olduğunu biliyorsunuz. Dinleyicilerimin önemli bir oranı gençtir.

Tablolar ve grafikler her şeyi gösteriyor.

Bugün 25 milyon gencin 3-3,5 milyonu yüksek eğitilmiş, 2 milyona yakını da üniversitelerde öğrencidir. Üniversite çağındaki öğrencilerin, bir hesaba göre % 20'sine yüksek öğretim olanağı verebiliyoruz. Asıl önemli olan, yüksek öğretim imkanı verdiklerimizi nasıl yetiştirdiğimizdir; üniversiteye aldıktan sonra nasıl mezun

ettiğimizdir. İyimser olanlar belki vardır, sayısal olarak üniversitede olanları artırabiliyoruz, ama kalite olarak maalesef üniversitelerin kalitelerini yükseltme olanağını henüz bulamadık.

Şimdi, bütün bunlar bugünkü şartlara göredir. Oysa, içinde bulunduğumuz ortamda, son günlerde çok güncel olduğunu herhalde sizler de, hepiniz biliyorsunuz, çok önemli kuraklık ve erozyon içindeyiz. Bu, her şeyin değişmesi demektir. Bunu aslında 1990'lı yıllarda fark etmemiz lazımdı, bir türlü fark edemedik ve kuraklığı henüz tam anlamıyla da konuşuyor değiliz. Hükümet, biliyorsunuz son iki ayda, "kuraklığın olup olmadığı henüz belli değil, Şubat, Mart ayı yağışlarına bağlıdır" dedi. Oysa, kırk yıldan beri, Türkiye'nin aldığı yağış azalmaktadır; 768 kilometrekareye düşen kar ve yağmur miktarı hacim olarak azalmaktadır. Bugünkü gazetelerde okuyacaksınız, Türkiye'nin bu yıl aldığı ortalama yağış, uzun yıllar ortalamasının da altında, geçen yılın da altındadır.

Bu durumu, siz alarme olmadığınız için, benim gibi yıllardan beri korku içinde olan bir adamın sözlerini garip karşılayabilirsiniz. Fakat bu, Türkiye için çok önemli bir sorundur.

Yukarıdan inen yağışa 100 dersiniz, o 100'ün 20-23'ü kullanılabilir su haline gelir, yarıdan biraz fazlası buharlaşır ve önümüzdeki yılki yağışın temelini teşkil eder. Bir kısmı denizlere akar, bir kısmı yeraltı suyuna gider ki, biz onun yarısını kullanıyoruz, tekrar geri alıyoruz ve bu hesabı kafanızda nasıl yaparsanız yapın, insanların yağışın % 20-25'ini kullanabileceğini görürsünüz. Türkiye'ye gelen, yağın yağmur ve kar miktarı hem azalmaktadır hem de nüfus artmaktadır. Eskiden kalan sayılarla, iki üç gün evvel yine bir gazetede vardı, insan başına yılda 1 500 metre küp suyumuz olduğunu sanıyoruz, halbuki bu yanlış, çünkü nüfusumuz arttı. "Niçin sıkıntısını çekmiyoruz?" diyeceksiniz.

Son 40 yılda yapılan tesisler bakımından büyük sıkıntıya girmedik. Fakat artık bıçak kemiğe dayandı, bu yıldan itibaren çok ciddi kuraklığın her türlü sonucuyla karşılaşacağız.

Bu ne demek? Bu, yerleşim yerleri değişecek demek; bu nüfus artışı düşecek, hatta belki de azalacak demek; tabii, özellikle tarım üretimi düşecek demek. Türkiye'nin, biliyorsunuz kendisiyle iftihar ettiği konu, gıda bakımından, tarım ürünleri bakımından kendi kendine yetmesidir. Kuraklık, bu kendi kendine yetme durumunu tersine çevirecektir, Türkiye kendi kendine yetmemeye başlayacaktır yakın bir zamanda. Yakın bir zamanda dediğim, belki bu yaz. Biliyorsunuz, hububatın % 20-25'i Konya Ovası'ndan alınır. Bu yıl çok önemli bir risk altındadır. Önümüzdeki yıl çok daha kesin bir risk altındadır.

Tabii, üretim yapısı değişecek, sanayi yapısı da değişecek, yerleşim yerleri değişecek ve Türkiye yepyeni birtakım problemlerle karşı karşıya kalacak. Benzer durumları yukarıda saymıştım, 84 milyon nüfuslu bir ülke olmak, % 30-35 olan tarımdaki nüfusun % 20'ye inmesi, % 15'e inmesi; bütün bunlar Türkiye için çok önemli sonuçları olan değişimlerdir. Bu değişimlerin karşısında değişmeden, yönetimimizi değiştirmeden kalamayız. Yönetimi değiştirmek demek, yönetim felsefesini ve yönetim organizasyonunu değiştirmek demektir. Maalesef, yıllardan beri bu konuyu konuşamıyoruz, yönetim reformunu adıyla, gereğiyle, bütünlüğü içinde maalesef konuşamıyoruz.

Türkiye'nin başka sorunları da var, Türkiye'nin bir Kürt sorunu var; bu Kürt sorununu da konuşamıyoruz. Mesela, yargı reformu var, üniversite reformu var. Bunları çözmek için yeni bir anayasa yapmamız lazım ve bu yeni anayasayı da halkla tartışarak yapmamız lazım.

Başta da onu söylemeye çalıştım. Halkla tartışmak için önce bunu halka söyleyip nasıl bir devlet modeli düşündüğümüzü hepimiz ayrı ayrı söylemeliyiz ve halkın cevabını almalıyız. Bu tartışmaya, maalesef ne muhalefet hazır ne de iktidar hazır. Türkiye'nin, bu şekilde devam edip, gidebileceği zannediliyor.

Değerli arkadaşlarım, Türkiye'nin bugünkü problemlerine iklim değişikliği sorunu bir o kadar daha problem eklemektedir. Yiyeceğimiz bugünküne göre pahalılaşacaktır, elektriğimiz pahalılaşacaktır, tabii ürünler pahalılaşacaktır, tabii deniz pahalılaşacaktır. Her şeyin maliyeti, yöntemi, pazarı değişecektir.

Her konuya, her soruna baktığımız zaman, Türkiye çok ciddi sıkıntılarla karşı karşıyadır ve bunları çözmesine, -gerekli yönetim reformunu, yargı reformunu, üniversite reformunu yapmasına- Anayasa müsaade etmemektedir. Bugünkü Anayasamızı değiştirmeden ve ona yeni bir model, yeni bir organizasyon modeli koymadan bu problemleri çözmeye olanağımız var mıdır, yok mudur; onu buradaki arkadaşlarımız, şüphesiz benden yetkili olarak söyleyeceklerdir.

Bir süreden beri Türkiye, önümüzdeki ayların güncel problemleriyle ana problemlerini unutarak konuşmaya başladı, onlarla meşgul olmaya başladı. Sanıyorum benden sonra konuşacaklar, onlara daha çok değinecekler. Bu güncel meseleler, bugünkü kanunlar içinde, bugünkü anlayışlarımız içinde, bugünkü yapımız içinde mutlaka çözülecektir; ama, netice itibariyle kendimizi yedi aya bağladık. Geçen sene de önümüzdeki Nisan'a bağlamıştık. Yani, şunu söylemeye çalışıyorum: Türkiye'de 2004 yılının sonunda çok ciddi kurumlar erken seçim istedi. İki muhalefet partisi lideri erken seçim istedi ve o erken seçim etrafında kendi politikalarını

oluşturdu. Şimdi de, Cumhurbaşkanı seçimine bağlı olarak politikalar, söylem, siyaset yapılıyor. Biraz evvel Sayın Başkanımız da, Nisan ayında seçim yapılması gerektiğini söyledi.

Tabii, bunlar bugün için bizim gözümüzde büyüyen meseleler. Ama Türkiye'nin üç sene sonrasını veya 2020 yılını düşünürseniz, bir dahaki sene bugün konuştuklarımızı konuşmayacağız ve belki de hatırlamayacağız. Çünkü, çok farklı problemlerin içinde olacağız.

Bugün önümüzdeki yıl üniversiteden mezun olacak olan 250 bin gencin iş bulamayanları 200 bin kişi olacak ve bu 200 bin kişi bugün konuştuklarımızın önüne çok haklı olarak kendi meselelerini koyacaklar. Bizler, yani siyasetle meşgul olanlar veya idarede çalışanlar, memur olanlar, aydınlar, hepsi, hepimiz asıl meselemizin bu olduğunu bir türlü fark edemiyoruz.

Türkiye'nin bir ciddi yönetim meselesi olduğunu, Türkiye'nin çok ciddi bir üniversite meselesi olduğunu, yükseköğretim meselesi olduğunu, önümüze kendi kendimize diktiğimiz duvarları aşamadığımızı bir türlü görmek istemiyoruz. Duvarın bu tarafında, o duvarın böldüğü geniş ufukları düşünmeden, bu tarafında kendi kendimize konuşuyoruz.

Tabii, bu böyle devam edemez; ben, acılarla devam etmemesini istiyorum. Bunu yapabiliriz. Türkiye'nin, genciyle -benim yaşında olanlarla belki değil- orta yaşlılarıyla bir silkelenip, bir toparlanıp bir şeyler yapmalıyız demesi lazım.

Ben, ilk konuşma olduğu için belki biraz daha genel konuştum. Son turda günlük meseleler hakkında da fikrimi söyleyeceğim.

Çok teşekkür ederim Sayın Başkan.

Başkan – Efendim, çok teşekkür ediyoruz Sayın Tarhan Erdem'e. Bu kısa, ama çok önemli noktalara değinilen bir konuşmaydı. Özellikle bu küresel ısınma gerçekten çok önemli bir sorun. Acaba, bir dünya sistemi olarak kapitalizm gezegenimiz üzerinde yaşamın ve uygarlığın sonunu mu getirecek sorusunun çok önem kazandığını, çok ciddiyet kazandığını düşünmeye başladım ama, bu zaten sanıyorum bütün dünyada çok ağırlıklı bir şekilde tartışılan bir sorun haline geldi.

Şimdi konuşma sırası, Profesör Sayın İbrahim Kaboğlu'nda.

Buyurun efendim.

Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve Demokrasi

İbrahim Ö. KABOĞLU - Konuyu 1982 Anayasası'nın ilgili hükümleri ekseninde daha çok teknik açıdan ele aldıktan sonra (I), demokratik bir rejimde fren-denge mekanizmaları ve risk faktörleri (II) yönünden değerlendireceğim¹.

I. Konunun 1982 Anayasası açısından yorumu

Anayasa'ya göre, "*başkaca bir hüküm yoksa*", TBMM "*üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir;...*" (m. 96/1). Toplantı ve karar yeter sayılarının o denli düşük tutulmasının nedeni, parlamenter rejimde yasama organının, kurulu iktidar olarak yasa yapmakla örtüşen olağan çalışmalarını kolaylaştırmaktır.

Bunun dışında, "*türev kurucu iktidar*" sıfatıyla Anayasa değişikliği başta gelmek üzere, Cumhurbaşkanı seçimi gibi çok önemli işlemler, usuli ve maddi bakımdan tikel ve daha zor kurallara bağlanmıştır. Örneğin, egemenlik yetkisinin en geniş kullanımı olarak Anayasa değişikliği, hem sayılar hem de yetkili organlar anlamında zorlaştırıldıktan başka, halkoylaması ile egemenliğin asıl sahibinin iradesine başvurma yolu açılmıştır. Yine, Cumhurbaşkanlığı seçimi de doğrudan ya da dolaylı olarak halka bırakılmıştır. Parlamenter rejim, Avrupa ortak modelini oluşturur. Birçok devlette Cumhurbaşkanı halk seçer. Bizde olduğu gibi dolaylı seçim yolunu tercih eden devletlerde ise, Cumhurbaşkanı seçimi, yasa yapım işlemlerine oranla zorlaştırılmış kurallara bağlıdır.

Cumhurbaşkanlığı makamının varlık nedeni, seçimin zorlaştırılmasını açıklar: Cumhurbaşkanı, devletle özdeşleşen temsili özelliği ile hakemdir. Egemen devleti temsil eden Cumhurbaşkanı, kendisi de egemenliğin kullanımına katılır: Yasaları geri gönderme, yasaları ve anayasa değişikliklerini halkoyuna sunma gibi. Böylelikle cumhurbaşkanı, çoğulcu siyasal rejimin işleyiş koşulu olan "*fren ve denge mekanizması*"nın eksenini oluşturur.

Bu nedenle, cumhurbaşkanlığı seçimi, adayları saptama ve karşılıklı diyalog-mutabakat oluşturma açısından zorlu bir süreci yansıtır. Anayasal sistemimiz yönünden başlangıçta öngörülen sayısal zorluk, ön uzlaşma aşamasının önemini

¹ 23 Şubat 2007 tarihinde "Türkiye Nereye" konulu Mülkiye Forumu'nun 1. oturumunda yapılan konuşma metnine son biçiminin verilmesinde, daha önce Birgün gazetesinde yayınlanan "Cumhurbaşkanlığı Seçimi (I)" (4.1.2007); "Cumhurbaşkanlığı Seçimi (II)" (11.1.2007) ve "Demokratik Kuşatma' Gerekli" (5.4.2007) başlıklı makalelerim temel alınmıştır.

vurgular: Adayları saptamada siyasal gruplar arası görüşme, geniş bir politik yelpazeyi elden geldiğince kucaklayabilecek isimler arayışında partilerin birbirine yaklaşması, siyasal çoğunluk ile toplumsal çoğulculuk arasındaki kombinasyonu kurar.

Yedi yıl öncesini anımsayalım: Ecevit, Demirel'in bir dönem daha Cumhurbaşkanı olabilmesi için, hem siyasal gelenekleri hem de Anayasa'yı zorlarken, TBMM dışından -siyasal açıdan yıpranmamış- bir kişi seçeneğinin dillendirilebilmesi bile yadırganmakta; hatta bazılarına göre, böyle bir arayış, "ulusun yüksek çıkarları"na (!) ters düşmekte idi. Ne var ki, yapılan eleştiriler ve siyasal tıkanma sonucu makul çözümü bulma esnekliğini göstererek, rejimi olası anayasal ve siyasal krize düşme tehlikesinden, yine kendisi kurtaracaktı (...)

Türkiye, 2006'yı şu belirgin kutuplaşma ile tamamladı: *Anayasa m. 102'deki toplantı yeter sayısına ilk turda ulaşılamaz ise, seçilecek Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesi kararı ile o koltuktan indirilir* (Kanadoğlu) - "184 milletvekili ile toplanmam Meclis'i ve seçimi yaparım" (Arınç). Neden iki kutup? Çünkü, seçime ilişkin nihai kararı Yargı'ya bırakmak ile, Anayasa'nın konuyla ilgili maddesini görmezden gelerek sadece yasa yapmaya ilişkin maddeyi uygulamakla yetinmek, bir yandan demokrasiye, öte yandan Anayasa'ya aykırı.

Konuyu açalım biraz. "Başkaca hüküm" kaydı, şu ikili bağlantıyı kurar:

-toplantı yeter sayısı ve karar yeter sayısı arasındaki ilişki;

-m. 96 ve nitelikli karar yeter sayısı arayan maddeler (87, 94,102,105,175) arasındaki ilişki.

1- "*Başkaca hüküm*" kaydı altında, toplantı yeter sayısı ve karar yeter sayısı arasındaki ilişkiyi "ve" bağlacı ile kuran m. 96'nın gerekçesine göre, "*Anayasada başka bir hüküm mevcut değilse Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte biri ile toplanabilecektir.. Bu suretle Anayasada öngörülmemen haller dışında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin toplanması kolaylaştırılmış olmaktadır*".

2-Bununla birlikte, Anayasa'nın hiçbir hükmü, "*toplantı yeter sayısı*" deyimini kullanmıyor. Bu durumda, şu öne sürülebilir: M. 96'nın toplantı yeter sayısı ve karar yeter sayısı arasında "ve" bağlacı ile kurduğu doğrudan ilişki ışığında, gerekçe ile birlikte okunduğunda, "*toplantı yeter sayısını ayrıca belirtmeye gerek yok, karar yeter sayısı belirtilmiş ise yeterlidir*". Buna karşılık, "*toplantı yeter sayısı belirtilmediğinden, m. 96'daki 1/3 çoğunluk, her ne olursa olsun geçerli olacaktır*" denebilir mi? Bu durumda, m.102'de Cumhurbaşkanı seçimi için öngörülen, "üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu" kaydı nasıl yorumlanmalı?

Cumhurbaşkanı seçimi için nitelikli toplantı yeter sayısının gerekli olduğunu savunanların başlıca dayanağı, m. 96'nın "*başkaca hüküm*" kaydı ile, m. 102'deki, "*üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile*" seçilir kaydı arasındaki sıkı ilişki.' Toplantı yeter sayısı için nitelikli çoğunluk değil, 1/3'lik çoğunluk yeterlidir" görüşünü savunanların çıkış noktası ise, m. 102'de ayrıca bir nitelikli çoğunluğun öngörülmüş olmaması. Bu görüş, 1982'nin, 1961'e göre, yasama organının çalışmalarını kolaylaştırıcı ve tikanıklıkları çözücü özelliğinden yola çıkar (rasyonalist parlamenter rejim).

- *Kolaylaştırma var mı?* 1961 m. 86: "*Meclis, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla toplanır. Anayasada başkaca bir hüküm yoksa, toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar verir*". Aynı konuda 1982 m. 96: "*Anayasada, başkaca bir hüküm yoksa*" TBMM "*üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı, hiçbir şekilde, üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz*".

Görüldüğü gibi, 1961'de üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplantı genel kural, karar yeter sayısı için başkaca düzenleme yapılabilir. 1982'de ise, "*başkaca düzenleme*", her iki yeter sayı açısından mümkün. 1982 toplantı yeter sayısını düşürmüş, ama buna istisna yapılabileceğini öngörmüş; karar yeter sayısını ise aynı tutmuş. Toplantı sayısını düşürmüş olmakla birlikte, buna istisna getirilebileceğini öngörmesi nedeniyle, kolaylaştırma ile zorlaştırma, birbirini dengelemekte.

- *Kolaylaştırılan nedir?* İki önemli noktanın ilki, Anayasa koyucunun gerekçesi: Anayasa'da öngörülen haller dışında, TBMM'nin "*toplanması kolaylaştırılmış olmaktadır*" (m. 96). Kolaylaştırılan, başta yasa yapımı gelmek üzere, Meclis'in olağan yasama faaliyetleri; Anayasa'yı değiştirmek, Cumhurbaşkanını seçmek, af yasası çıkarmak ise, istisnai. İkincisi, Senato. Asıl kolaylaştırma, Senato'nun kaldırılarak, "*tek meclisli sistem*"e dönülmesi.

- *Kolaylaştırma değil, yaptırım:* 1961'e göre, 1982'nin Cumhurbaşkanını seçimini kolaylaştırdığı doğru mu? 1961'e göre, "*üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile... seçilir; ilk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir*" (m. 95). Oysa, 1982'ye göre, Cumhurbaşkanını, "*üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ... seçilir*" (m. 102/1). Fıkra 3 ise, turları ve seçim sürecini ayrıntılı olarak kurallara bağlar; zorlaştırdığı bile söylenebilir. Tek kolaylaştırma, dördüncü oylamanın "*üçüncü oylamada en çok oy alan iki aday arasında*" yapılması.

İki Anayasa arasında belirgin fark, Cumhurbaşkanını seçemeyen Meclis'i, seçime zorlayan bir yaptırım: "*seçimlerin yenilenmesi*".

Şu iki karşıt sonuca varılabilir:

-Cumhurbaşkanı seçimi için 2/3'lük toplantı yeter sayısı gerekli; çünkü, m. 96-102 ilişkisi, karar yeter sayısının toplantı yeter sayısını kapsadığını ortaya koyar. Hatta denebilir ki, Cumhurbaşkanlığı seçimini düzenleyen özgül bir maddeyi kullanmaya da gerek yok. Çünkü, md. 102/1, toplantı yeter sayısını da içerir.

-2/3'lük çoğunluk gerekmez; çünkü, m. 102 bunu ayrıca ve açıkça yazmıyor; 1/3'lük çoğunluk yeterli.

İkincisini öne sürenler, birbiriyle bağlantılı iki yönü görmezlikten gelir. *Teknik yön*; m. 96'ya göre, 139 oyla karar alabilmek için 184 kişi bulunmalı; ancak, 367 oyla alınacak bir karar için, 184 kişi nasıl yeterli olabilir? Bu sayısal açının yarattığı çelişki ve dengesizlik, nasıl açıklanabilir? *Amaçsal yön*; eğer toplantı yeter sayısı için 184 oy yeterli olacaksa, örneğin, Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasında, TBMM toplantı halinde değilse, hemen toplantıya çağrılır; "*öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez*" (m. 93/son). Toplantıya 184 milletvekilinin katıldığı varsayımında, süreç başlatılabilecek mi? TBMM üyelerinin 2/3'ü, yani 367 milletvekili, "*nasılsa son oylama için 276 yeterli*" düşüncesi ile, sırf TBMM'nin yenilenmesini önlemek için, 3 hafta sonra günübürlük gelerek, oyunu kullanıp tatiline dönebilecek mi?

Cumhurbaşkanı seçim süreci, bu denli kötüye kullanım ve uygulamaya elverişli olabilir mi? Sürece ilişkin zorlaştırıcı hükümlerin, farklı siyasal gruplar arasında diyalogu ve uzlaşmayı gerektirdiği görüşü, Anayasa'nın demokratik yorumu değil mi? Bu da, "*sayısal çoğunluk*" ile "*toplumsal çoğulculuk*" arasında bağlantı kurar; cumhuriyet ile demokrasiyi birbirine yaklaştırır. Zaten eksik temsil ile oluşturulan TBMM'deki meşruluk krizini de çözer. Cumhurbaşkanı, böylece "*fren ve denge mekanizması*"nı işletebilecek tarafsız bir şahsiyetle doldurulmuş olacağı için, "*demokratik cumhuriyet*" hedefine de hizmet etmiş olur.

Yorum nasıl yapılırsa yapılsın, şu bağlantı göz ardı edilemez: Cumhurbaşkanlığı seçiminde ilk iki tur, partileri uzlaşmaya; son iki tur ise, seçime zorlamakta.

Konuyu bu iki teknik yorumun ötesinde, risk faktörleri açısından da ele almakta yarar var. Bunlar ise, bir yandan anayasal ve siyasal yapıda denge ve fren mekanizmalarının zayıf oluşundan kaynaklanır. Öte yandan, siyasal aktörlerin tavrı, risk faktörünün artması ile sonuçlanmıştır.

II. Demokraside fren-denge mekanizmaları ve risk faktörleri

Avrupa ortak modeli olarak parlamenter bir rejimde, devlet başkanı nasıl belirlenir? Halk tarafından (Avusturya, Bulgaristan, Finlandiya, Polonya...), parlamento ve temsili özelliği bulunan kişilerin ortak katılımı ile (Almanya, İtalya...), sadece yasama organı tarafından (Türkiye) veya tevarüs yoluyla (Belçika, Birleşik Krallık, İspanya...).

Tercihle, ilgili devletin tarihi ve deneyimleri etkili. Cumhurbaşkanı'nı belirlemede Türkiye, demokratik yöntemin asgarisi ile sınırlı kaldı. Cumhurbaşkanı seçimi öncesinde derinleşen gerilimin kaynağı ne? Sistem mi, siyasal aktörlerin tutumu mu, belirleme tarzı mı?

Anayasal ve siyasal yapı: Bu konuda, kısaca aşağıdaki çelişkilere dikkat çekmek gerekir:

- *Devlet içi;* erkler arası dengesizlik. Güçlü yürütme, bunun güdümündeki yasama ve buna "güdümlü yargı".
- *Merkez-çevre;* katı merkezîyetçi bir siyasal yapı; merkezi iktidarı dengeleyici yerel güç yokluğu.
- *Devlet-toplum;* sadece beş yılda bir yapılan seçimler ve % 10'luk barajın sivil toplum-siyasal toplum arasında yarattığı fay hattı.
- *Siyasal yelpaze;* solun eksikliği; sağ kanada ise, ırkçı anlayışı reddetmeyen, milliyetçi-dinci-muhafazakâr sentezin baskın oluşu.
- Üstelik, parlamenter çoğunluğa sahip siyasal örgütün anayasal rejimle çatışmayı süreklileştirmesi.

Siyasal aktörler: TBMM'de çoğunluğa sahip olan AKP, "Cumhurbaşkanının kim olacağına ben karar veririm" dediğine göre, baş oyuncu. Çelişkiler demetinden üç nokta sadece:

- Çankaya'nın "fethedilecek bir kale" olarak görülmesi, sistem üzerinde oydaşma eksikliğini ifade etmiyor mu? Denebilir ki, yetki fazlalığı Cumhurbaşkanlığı makamını çekici kılmakta. Yetkileri az olsaydı AKP'nin iştahının o denli kabarık olmayacağını kim söyleyebilirdi? Farklı görüş ve eğilimdeki kişilerin temsil ettiği uzman-özerk birimleri yerle bir eden Parti ve hükümeti, sembolik de olsa "yeşile çalmayan bir devlet şemsiyesi" açtırır mıydı? Oysa, Çankaya'nın yetkileri, farklı

renkler arasında dengeyi sağlama aracı ve demokratik anlayışın da bir parçası. Kaldı ki, cumhurbaşkanının yetkilerini daraltma olanağı her zaman var..

• *Cumhuriyet-Cumhurbaşkanı arasında kurulan ilişki biçimi*, ikinci neden. Şöyle ki; cumhuriyet, öncelikle Anayasa'da nitelikleri belirlenen ve belli temel değerleri yansıtan bir yapılanma. Bu anlamında Cumhurbaşkanı, bu yapının ve değerlerin temsilcisi. İkinci anlamında ise, "cumhur" sözcüğünden hareketle, Cumhurbaşkanı ile halk arasında doğrudan bir ilişki kurularak, cumhuriyetin demokratik yönü öne çıkarılır. Eğer ilk yaklaşım kabul edilirse AKP, başta lâiklik olmak üzere, sistemin kurucu öğeleriyle olan çelişkisini zaten saklamıyor. AKP'nin üzerinde vurgu yapmaktan pek hoşlandığı ikinci tanım tarzına gelince, o zaman şu sorulmalı: Cumhurbaşkanı seçiminde cumhuru eksen alan bir yaklaşımın, yedi yıl süreyle Cumhurbaşkanlığı yapacak bir kişiyi seçimlere yedi gün kala bile açıklamaktan çekinmesi, demokratik söylem ve tavırla çelişiyor mu?

• *Çankaya için olası adayların söylemi*: R. T. Erdoğan'ın, "Millet, önüne çekilen setleri aşarak, o engin sulara kendi yatağında akararak ulaşacak" (Radikal, 26.04.2006) şeklindeki cümlesi ile, B. Arınç'ın, "Söyleyecek lafım var; ama 16 Mayıs'tan sonra" (İkâtan, 29.3.2007) biçimindeki sözleri, neyi ifade eder? Başbakan'ın sözlerine, bir yıldır açıklık getirilemedi. Arınç ise, annesinin evinin aranma girişimi üzerine, "O dönemde Jandarma Genel Komutanı olan Şener Eruygur'a 16 Mayıs'tan sonra söyleyeceklerim var" diyor. Arama kararı yasaya aykırı idiyse, Arınç neden susuyor? Demokratik cesaret eksikliğinden mi 16 Mayıs'ı bekliyor? Yoksa, "Ayağıma bir yer edeyim, gör sana ne edeyim" Anadolu deyişini içselleştirmiş olduğundan mı? Aslında demokratik birikim ve cesaret eksikliği ötesinde, B. Arınç'ın hukuk devletini tanımayan ve egemenliği 19. yüzyıl anlayışına indirgeyen yaklaşımı da belleklerden silinecek gibi değil:

"Bu Anayasa Mahkemesi'ni ben Meclis'in yapabileceği bir anayasa değişikliğiyle kaldırabilir miyim? Kaldırabilirim. Bugün AB ülkelerinin hiçbirinde bizdeki Anayasa Mahkemesi'ne benzer bir kurum yok. Anayasa Mahkemesi'nin şu veya bu isimle hiçbir şekilde olmadığı ülkelerin hepsi de demokratik, ama biz hem 1961 hem 1980'de Anayasa Mahkemesi'ne ihtiyaç duymuşuz ve bunu anayasaya koymuşuz. Bunu değiştirebilir miyiz, değiştirebiliriz. Üye sayısını değiştirebilir miyiz, değiştirebiliriz. Görev sahasını değiştirebilir miyiz, değiştirebiliriz. Yüce Divan yetkisini alabilir miyiz, alabiliriz. Her yasanın Anayasa Mahkemesi'ne gitmesini engelleyebilir miyiz, engelleyebiliriz. Her şeyi yapabilirim ben Meclis'im. Anayasa Mahkemesi kanun koyucu değildir. Ben yasama organı olarak istediğim yasağı koyarım, istediğimi kaldırırım". (Sabah, 2.5.2005). "Millet iradesine yapılan bir

haksızlığı yüksek sesle konuştum. Üslubu sert olmuş, sözü odun gibi olmuş bir adam olabilirim. Ama buna mecburum. Bazıları ancak böyle anlıyor”. (Radikal, 6.5.2005).

1982 Anayasası'nın çelişkisi ise, Cumhurbaşkanına tanıdığı yetki alanı genişliği ile onu belirlemede demokratik meşruiyet darlığı arasında. Kuşkusuz, Cumhurbaşkanı seçimi, Anayasa kurallarıyla yapılacak. Md. 102'nin öngördüğü aşamalı düzenlemenin anlamı: siyasal partileri, Cumhurbaşkanı adayı üzerinde uzlaşmaya zorlayan ilk iki tur (2/3 çoğunluk), demokrasinin özsel; son iki tur (salt çoğunluk), demokrasinin teknik ilkesi. Seçimlerin yenilenmesi ise siyasal bir yaptırım.

Bu üçlü çelişki dizisi, demokrasinin tanım ögesi olarak kullanılan “güven” ve “risk” dengesini bozdu: En az güven ve en çok risk. Tehlike, sadece politika dışı aktörlerden değil; demokrasi adına, ama sürekli olarak risk ögesine vurgu yapan eğilimlerden de ileri gelebilir. Demokrasi ve darbe sözcükleri kesinlikle yan yana gelemeyeceğine göre, risk ancak demokratik kuşatma ile aşılabılır; yani yeşilin her tonuna karşı uyanıklıkla: hâki yeşile olduğu kadar türbe yeşiline de... Çünkü, “*Demokrasi, ancak demokratların çok olduğu bir ülkede kurulabilir*” (G. Bernanos).

Sonuç olarak; Cumhurbaşkanlığı seçimi sadece Anayasa'da bu konuya ilişkin maddelerle sınırlı olarak değil; ülkemiz koşullarında çoğulcu siyasal rejimi yaşatma ve hukuk devletini temellendirme sorunu bağlamında ele alınıp irdelenmelidir. Eğer kurumsal ve yapısal reformlar konusunda 1982 Anayasası'nın yürürlüğe girdiği tarihten bu yana, yani 25 yıldır somut adımlar atılabilseydi, bugün Cumhurbaşkanı seçim sürecinin teknik yönleri üzerinde bu kadar emek ve zaman harcamaya gerek duymazdık. Bu nedenle en azından, hemen seçimlerden sonra, yapısal düzeltimler konusunda somut önerilerin üretilmesi gereğine değinmekle yetinelim. Başka bir anlatımla, “*demokratik kuşatma*” kavramı, kesintisiz bir süreç olarak algılanmalı ve uygulamaya konmalıdır. Aksi halde, yedi yıl sonra belki bu kadarını bile sorgulama olanağımız kalmayabilir...

BAŞKAN – Çok teşekkür ediyoruz İbrahim Kaboğlu Hocamıza.

Hemen ben, vakit kaybetmeden, sözü şimdi sıraya göre, Sayın Ahmet Erhan Çelik'e vermek istiyorum.

Buyurun efendim.

Ulusal Güvenlik Miyopisi

Ahmet Erhan ÇELİK (Doğan Burda Dergi Grubu Ankara Temsilcisi) – Şimdi buraya gelirken annem nereye gittiğimi sordu, ben de panelin konusunu söyledim, “Türkiye Nereye gidiyor onu konuşacağız” dedim. Meğer onlar da dün altın günlerinde aynı konuyu konuşmuşlar. Çıkardıkları sonuç, Türkiye’nin pek iyi bir yere gitmediği yolunda. Tabii, bu sonuca nasıl varıyorlar, doğrusu merak ediyorum. Yani, o tartışmayı izlemek isterdim, ama hepimizde benzer bir hissiyat var. Benim başlığım da, seçtiğimiz başlık da, “Ulusal Güvenlik Miyopisi” adlandırmasını taşıyor. Şöyle bir matris kurmayı deniyorum aslında, bu miyopluğu anlatmak üzere: Matrisin iki tarafında, iki köşesinde ulusal güvenlik kavramını demode kabul eden bir anlayış var. Temel tezi, uç şekliyle ifade ediyorum: “Küresel güvenliğe katkı diye algılamak daha doğrudur” şeklinde de akademik bir yaklaşım var.

Diğer tarafta, ulusal güvenlik vurgusunu alabildiğince baskın şekilde yapanlar var. Ama gelin görün ki buradan gözlediğimiz tabloda devletteki çözülme ile ulusal güvenlik vurgusunun pek yan yana gelemeyeceği hissiyatıdır. Matrisin diğer iki ucunda ise politik iktidarın arayışı var. Diğer tarafta da devletli iktidar çabası var. Politik iktidarın arayışı dediğiniz şey şudur: Zannediyorum aynı saatlere denk düşüyor, şu saatlerde Milli Güvenlik Kurulu Çankaya Köşkünde toplanıyor ve ana tartışma konularından biri, Barzani ile Türkiye Cumhuriyeti görüşmeli mi görüşmemeli mi? Hükümet bir arayış içinde. Kaynaklarını, gerekçelerini çok farklı ifade edebilirsiniz ama, ben nesnel bir tasvir yapmaya çalışıyorum. Abdullah Gül diyor ki: “İnsan düşmanıya bile görüşür. Ne yani, Irak’ın Cumhurbaşkanı Talabani’yi ben niye kabul etmeyeceğim?” Yani, siz istediğiniz argümanı söyleyin; ama memleketin dışişleri bakanının görüşü hükümetin de görüşü bu. Diğer tarafta, devletli iktidarı ifade ettiğini, temsil ettiğini gösteren Silahlı Kuvvetlerin Genelkurmay Başkanı ise: “Ben askerim. İsteyen siyasi bunu görüşebilir, ama ben bölücülerle, terör yapanlarla görüşmem” diyor. Bu açıklamayı yaptığı sırada ise, yaptığı gün önemlidir, Amerikan Başkan Yardımcısı Dick Cheney ile görüşmeden sonra bu açıklamayı yapıyor. Asker olduğu halde siyasi bir görüşme yapıyor. Gelin görün Dick Cheney daha önce de, birkaç gün öncesinde de Abdullah Gül ile görüşüyor; garip bir tablo var. İşte, bu şartlar altında bir miyopluğu tarif etmeyi deneyeceğiz.

2005 yılının 20 Ekimi’ndeki çok önemli bir görüşmeyi hatırlatmak istiyorum size. Çok üzerine gidilemedi, çünkü kapalı kapılar ardında kalan bir görüşmedir. 53 dakikalık bir görüşmeden söz ediyoruz. MİT Müsteşarı Emre Taner, Barzani ile bizatihi karargâhında bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmeye, bizdeki bilgilere göre

MİT Müsteşarı ve iki daire başkanı katılıyor. Dikkatinizi çekiyorum, Dışişleri Bakanlığı'ndan kimse yok. Bugün Dışişleri Bakanı, "İnsan düşmanıya bile görüşür" diyor ama o tarihte Dışişleri Bakanlığı'ndan kimse yok. Tabii, şöyle de ilginç bir durum var: MİT Müsteşarının muhatabı Barzani değil, hani varsa onun istihbarat servisi filan olmalı ama, MİT'in ayrıcalıklı bir pozisyonu var Kürt meselesinde. O nedenle rahat görüşülüyor. Tarihi yinelenmeyi isterim: 2005 yılının Ekimi ve şimdi biz 2007'nin Şubatı'ndayız. Yani, aradaki 15-16 aylık süreyi tahlil edip bu miyopluğu tarif etmeyi deneyeceğiz.

Bu 53 dakikalık görüşmenin neticesinde, Barzani Amerika'ya gidiyor. Belki hafızalarınızda vardır. Yine bizdeki bilgilere göre, diyor ki MİT Müsteşarı: "Başkan Bush'a görüşmelerimizi lütfen iletin" Bu görüşme de önemlidir. Yani, Bush ile Barzani'nin görüşmesi. Çünkü, Barzani ilk defa Oval Ofis'te Kürdistan Bölgesi Hükümeti Başkanı sıfatıyla karşılanır. Hatta yapılan bir açıklama var, notlarımdan size onu okumak isterim. Bush Barzani için diyor ki: "Diktatöre karşı ayaklanan cesur adam". Barzani de ona yanıt veriyor: "Sizin liderliğinizdeki Amerikan ordusu kahraman Peşmergelerle Irak ve Kürdistan halkı sayesinde başarıya ulaşacaktır". İşgalci ordunun başkumandanına hitap bu şekilde.

Şimdi, bu görüşmede MİT Müsteşarının Türkiye Cumhuriyeti adına görüştüğünü biliyoruz, ama bu görüşme tutanaklandırılmıyor. Bu da önemli bir detay. Ve Barzani'nin aslında temel bir isteği var, diyor ki: "Türkiye sınırlarına taşmamak kaydıyla", yani Kürdistan oluşumunun Türkiye sınırlarına -Misak-ı Milliye- taşmaması kaydı ya da garantisiyle Kuzey Irak'taki oluşumu siz de tanıyın". 2005'in Ekim ayından söz ediyoruz ve bugün Milli Güvenlik Kurulu'nda aynı konu tartışılıyor ve giderek saflar netleşiyor.

Tarhan Erdem Hocam, önümüzdeki sene bugünkü sorunları tartışmayacağız dedi ama korkarım bugünkü sorunların çözümüne soyunanların çatışmasını tartışacağız. Çünkü bence taraflar giderek netleşiyor.

Detaylara girmemeye çalışacağım, vakti istismar etmemek adına... Sorular olursa bu görüşmenin detaylarını da aktarmayı isterim. Türk tarafının da tek bir isteği var Barzani ile görüşmesinde. Tam cümlesiyle vermek isterim, çünkü wording burada önemli: "Kuzey Irak otoritesi Türkiye ile işbirliği içinde PKK'yı yok etme mücadelesine girmeli. PKK son silahını bırakana kadar da bu mücadele devam etmeli" deniyor.

"Kuzey Irak otoritesinin Türkiye Cumhuriyeti ile işbirliği" dediğinizde, zımni olarak aslında Bölgesel Hükümeti tanımış olursunuz. Keza, bunu tanımanızın şöyle de bir

anlamı var, yani birbirimizi kandırıyoruz aslında, karanlıkta birbirimize göz kırpıyoruz. Bu görüşmenin akabinde, tekrar kayıtlarıma baktım, 27 Ekim 2005 tarihinde, o dönem Amerikan Büyükelçiliği Maslahatgüzarı unvanını taşıyan Nancy McEldowney Dışişleri Bakanlığı'na çağrılıyor, "Neden Bölgesel Hükümet Başkanı diye hitap ettiniz Barzani'ye" diye soruluyor. Nancy de gayet güzel bir yanıt veriyor, diyor ki: "30 Haziran 2004 tarihli Irak Geçici İdare Anayasası'na göre Barzani Kürdistan Bölgesel Hükümet Başkanıdır". İşte, geldiğimiz eşik budur ve bugün de Milli Güvenlik Kurulu'nda bu konu tartışılıyor.

Şimdi, 2005 yılı Ekim ayından 2007'nin 6 Ocağına geldiğimizde, MİT'in 80 inci kuruluş yıldönümü nedeniyle Müsteşarın yaptığı bir yazılı açıklama var malumunuz. Hatırlanır mı bilmiyorum, biz iyice balık hafıza olduk ama, ben açıklamadan bir bölümü özellikle aktarmayı istiyorum. MİT Müsteşarı diyor ki: "Bulduğumuz dönem -dönemi tasvir ediyor- gelecekte birçok ulus devlet ve milletin hızlı bir şekilde tarih maratonunu kaybetmeye başladığı süreci anlatacaktır". Tarih maratonunu kaybeden milletlerden söz ediyoruz, bir de ulusal devletlerden söz ediyoruz. İşte bu şartlar altında ulusal güvenlik miyopisi diye bir şeyi tarif etmeyi deniyoruz.

Benim anladığım, MİT Müsteşarı "Türkiye Cumhuriyeti Devleti çözülüyor" diyor. Şimdi, hocalarımızın yaptığı giriş cümlelerinden onu seçtim. Her iki hocamız da "Kuvvetli bir anayasa değişikliğine ihtiyaç var" diyor. Hakikaten bir kurumlar devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'nde, kurumlar da çözülüyor, kurumlar çözülürken devletin çözüldüğünü anlamak gerekiyor.

Yine dilerseniz bunun detaylarına gireriz, çünkü heyecanlı kısımları var. En son biliyorsunuz, Başbakanımız bir tarif yaptı, derin devlete ilişkin olarak, "Kurumlar içindeki çeteleşmedir" dedi ve verdiği örnekler var: Şemdinli, Atabey vakaları gibi örnekler var. Oysa onları çok farklı okumak da mümkündür. Hatırlıyorum çünkü geçen yıl bu tarihlerde Hilmi Özkök Paşa o zaman Genelkurmay Başkanı, Başbakan Şemdinli vakası için demişti ki: "Eğer bu bir tertipse, bu tertibi birlikte çözelim". Anladığım kadarıyla Başbakanda da tertip olabileceğine dair bir şüphe vardı. Ama bugün derin devlet tariflerine malzeme olabiliyor.

Şimdi, MİT Müsteşarı'nın 53 dakikalık görüşmesiyle konuşmayı açmamın sebebi şudur: O dönemden itibaren geliştirilen ve resmi metinlere ne kadar yansıtıldığını, doğrusunu bilmediğim, ama bizim taktığımız isimle bir demokratik güvenlik konsepti diye adlandırılan bir olgu var idi. Şimdi geldiğimiz noktada, hükümet "Barzani ile görüşelim", asker tarafı "Görüşmeyelim" diyor. Bu çatışmada da aslında hangi güvenlik konseptine cumhuriyet devletinin eğilim vereceğini biz tartışır vaziyetteyiz. Bizim, hani hocalarımızdan öğrendiğimiz şey şu: "Anayasa hukuku derslerinden,

burası bir kurumlar ülkesidir ve Anayasa da buna göre organize edilmiştir ve devlet dediğiniz vakit bunun üçlü bir sacayağı var: Başbakanlık, Cumhurbaşkanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı.” Geldiğimiz noktada Cumhurbaşkanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı Barzani’yi kabul etmiyor, hükümet ise yanaşmaya gayret ediyor. Durum 2-1. Ama biraz önce hocalarımızın işaret ettiği, Cumhurbaşkanlığı seçimi ve sonrasında yaşanabilecekler bu nedenle büyük önem arz ediyor.

Demokratik güvenlik konsepti kararına, acaba devlet bu üçlü sacayağıyla karar verebilecek mi? Bunun süreci yapılanacak mı? Ya da daha konvansiyonel bir düzene döneceğiz. Mümtaz Hoca eğer izin verirse, Kıbrıs meselesinde küçük bir şey aktaracağım ileride. Genelkurmay Başkanı’nın bir açıklaması vardı, hükümetten gelen liman açılması önerisine karşı, “Zinhar böyle bir şey olamaz. Biz devletin görüşünü temsil ediyoruz.” Biz anladık ki Başbakan devletin görüşünü ifade etmiyor. Bu çerçevede, demokratik güvenlik konsepti ya önümüzdeki süreçte yapılanacak ya da askerle mevcut Cumhurbaşkanımızın temsil ettiği, benim konvansiyonel diye adlandırdığım ya da yenilenmiş haliyle güvenlik konsepti devreye girecek. Fiiliyatta bu nasıl gelişecek; onu tabii bilemiyoruz. Ama bildiğimiz, elimizdeki önemli verilerden biri şudur: 2005 Ekimi’nde MİT Müsteşarı Barzani ile görüşürken eğer bu konsepti esas aldıysa -ki Başbakanın bilgisi dahilinde bu görüşmenin yapıldığını biliyoruz, bürokrasi gereği zaten başka türlü de düşünülemez- geçen sene Nisan-Mayıs ayında aslında bu demokratik güvenlik konseptinin çözüldüğünü de ifade etmemiz mümkün. Neye göre bunu söylüyorum? Hatırlarsanız, bir askeri yığınaklandırma olmuştu güney sınırına ya da Kuzey Irak’ın kuzey sınırına. Bu, aslında alışlageldik bir askeri operasyondur ama, bu medya her şeyi abartıyor biliyorsunuz, ama değişik bir pozisyon aldı Silahlı Kuvvetler. Sınır güvenliğini sağlamak, iç güvenlik harekâtının güvencesini sağlamak adına Kuzey Irak’tan geçişleri önlemek anlayışıyla sınırda değişik bir dizilim yapmışlardı. Aslında her baharda benzer bir şey yapılıyor. Mart ayında da göreceksiniz, yine basından, mesela “Büyük askeri harekât” falan diye şeyler okunacak. Ama onlar da klasik bir bahar konumlanmasıdır. Gelin görün ki, bu defa gündemimizde sınır ötesi filan gibi işler var. Ama askeriye hiçbir şekilde sınırların güvenliğini riske edemeyeceğini geçen yıl, aslında Nisan, Mayıs ayında bunu göstermiş oldu ve Genelkurmay Başkanlığı, bana göre, kendi içinde tutarlı vaziyette bu görüşünü de devam ettiriyor.

Şimdi gelelim 2007 Şubatı’na. Daha geçtiğimiz günlerde Büyükanıt Paşa, Washington’da bir açıklama yaptı, dedi ki: “Cumhuriyet tarihinin en büyük tehdidi altındayız”. Bugünkü gene Milli Güvenlik Kurulu toplantısında da aynı şeyin görüşüleceğini tahmin ediyoruz. Şimdi, Cumhuriyet tarihinin en zorlu döneminden nasıl söz ediyoruz diye baktığımızda, tabloyu ben şöyle tasvir ediyorum: Yaşananları Japonların Go oyununa benzetmek mümkün. Bu oyundaki temel amaç, rakibinizin

sahasını küçültmek, kendi sahanızı genişletmektir. Dikkat ediniz, adım adım Kürdistan'daki bölgesel hükümet de bu işi yapıyor aslında. En son geldiğimiz nokta şudur: Bundan üç ay önce Barzani ya da Talabani'nin oğlundan "Kerkük bir Kürt şehridir" cümlesini duyuyorduk, bugün Diyarbakır'daki DTP İl Başkanı aynı cümleyi sarf edebiliyor. Sarf etmeye de devam eder; çünkü hakikaten Go Oyununun esasları çalışıyor gibi geliyor bana. Ama bir çaresizlik hali var. Net olarak bilebildiğim şey şudur: Örneğin, Türkiye'nin Kerkük politikası yoktur. İhtiyaç var mıdır? Bunu tartışmıyoruz. Yalancı pehlivan tefrikası şeklinde gazeteler bu işi yazdığı zaman, Başbakan konuşabiliyor, Genelkurmay konuşuyor ama, böyle bir Kerkük politikası yok. Daha Kerkük'e varmadan, Kuzey Irak politikanız da yok zaten. Ama bizi bağlayan şöyle önemli bir anekdot aktarmayı isterim, kaynağını da buraya not etmişim:

Silahlı Kuvvetlerin Temmuz 1992 tarihli sayısında, Atatürk'e atfen bir cümlesi var. 1933 yılında Atatürk, Amerikalı General McArthur'la görüşürken diyor ki: "Allah nasip ederse, ömrüm vefa ederse, Musul, Kerkük ve Ada'ları geri alacağım" Bu, Türkiye Cumhuriyetinin aslında kuruluş felsefesinin bize bugüne taşıdığı bence önemli veciz sözlerden biri. Geldiğimiz noktada, eğer devlet çözülüyorsa -ki bana göre çözülüyor- kuruluş felsefesi de aynı anlamda bir taraftan bakarsanız iğdiş ediliyor, diğer taraftan bakarsanız -hocalarımızdan birinin ifadesiyle- devlet nasıl bir modele oturtulmalı diye yeni bir anayasa ihtiyacını da gündeme getirebiliyor. Ama, tekrar etmekte fayda var, ulusal güvenlikte aleni biçimde bir miyopluk yaşıyoruz.

Notlardan hızlı hızlı gitmeye çalışayım, sadece başlıkları vereyim.

Birinci tespitim şudur bu miyopluğu aşmak adına: Mesela sınır ötesi harekât yapılabileceğine hiçbir şekilde ihtimal vermemek gerekiyor. Sınırötesi mutlak başarı getirecektir görüşünün askeri, teknik bakımdan açıklaması yoktur. En büyük sınır ötesi harekât 1993 yılında yapıldı. O dönemin komutanlarıyla çok sayıda görüşme yaptığım için iddialı ve rahat söyleyebiliyorum, Kuzey Irak'a giriyorsunuz ama sonra ne oluyor? En büyük harekât 1993'tedir ve sonuç alınamamıştır. Kimi paşalara bakılırsa, basına yansımadağı halde 3 bin civarında PKK'lı öldürülmüştür, ama bugün PKK halen vardır. Ama başka bir şey gerekmektedir ve kulağımıza gelenlere göre, Genelkurmay karargahında bir tampon bölge hukuku üzerine çalışılmaya başlanıyor. Ama sözünü ettiğimiz tampon bölge Kuzey Irak'tadır ve Kuzey Irak bugün Amerikan toprağıdır. Çok zorlu bir iştir. Diğer taraftan, PKK meselesini aşmıştır bu süreç dedim. Çünkü, Abdullah Öcalan'ın 8 Eylül'de avukatları aracılığıyla yaptığı bir açıklama var, çok özetle şunu söylüyor, diyor ki: "Çözüm süreci gelişmezse Türkiye'yi sıkıştırmak isteyen uluslararası güçler PKK'yı adeta bir sopa gibi kullanmak isteyeceklerdir". Takriben iki ay kadar önceydi, Amerikan Elçisinin rezidansında özel bir toplantıya katılmıştım. Amerika'nın önde gelen ve Pentagon'un dikkate

aldığı bir think tank'ın temsilcisi bir cümle etmişti orada: "Eğer Türkiye Amerika ile işbirliği yapmazsa Irak'ta, bölünme dinamikleri hızlanır" demişti. Abdullah Öcalan'ın sözleriyle bunu yan yana koymanızı ve bugünkü süreci kendi aklınızla değerlendirmenizi öneririm.

Sonuçta bu miyopluğun yarattığı iki başlılığın 2007 süresince de ben devam edeceğini öngörüyorum. Tekleşmek için herhangi bir sebep yok. Yani bir tarafta bir politik iktidar var. Politik lafını özellikle vurguluyorum, çünkü kimi zaman reel politik, bir başka açıdan bakarsanız dışa bağımlı bir politik iktidardan söz ediyorsunuz. Diğer taraftan, yine dış bağımlılığı olan, ama serbestiyet arayışında da olan devletli politika taraftarlarından söz ediyorsunuz. Dikkat ediyorsanız, cümleler giderek uzuyor, çünkü tarif etmekte zorlandığımız dinamikler var. Ama Türkiye, halihazırda Irak'ta, Kuzey Irak merkezli olmak için söylüyorum, hamî mi olur, ağabey mi olur, hasım mı olur karar vermiş vaziyette değil. Ama görünen şudur: Habur'dan çıktığınızda: "Welcome Kürdistan" diye bir levha görüyorsunuz. İran'dan Irak'a geçerken de, anlatıldığına göre pasaportlara artık Farsça onay damgaları vuruluyormuş. Garip bir coğrafyaya girmiş vaziyetteyiz. Ben münhasıran Kuzey Irak ve Irak meselesine odaklanmaya gayret ettim bu ulusal güvenlik tartışması açısından. Eğer sorular olursa, hani diğer sahalara da girebiliriz. Ama Türkiye nereye gidiyor sorusuna, ben de çok net cevap vermediğimi biliyorum. Yine bu konuda eğer sorular gelirse açmayı deneriz.

BAŞKAN – Efendim, bu çok ilginç sunumu için çok teşekkür ediyoruz Sayın Ahmet Erhan Çelik'e.

Mümtaz Hocamız geldi, konuşma sırası da, listeye göre Mümtaz Hocamızda.

Buyurun Hocam.

Dış Politikada Gelişmeler

Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL (BCP Genel Başkanı, Eski Dışişleri Bakanı)
– Uzun konuşacak değilim, yalnız özür dilemem gerekir geç kalışından ötürü. Ama, biraz da organizasyon bozukluğu galiba var. Bana gelen kâğıtta, bu toplantının nerede olacağı yazılı değil. Mülkiyeliler Birliği toplantısıdır diye, Mülkiyeliler Birliği'nin küçük salonuna gittim, kimse yoktu. Biraz şeyden sonra geciktim. Zaten başından gecikmiştim. Neyse, bu müşterek kusurumuz her zaman için... Aramızdaki iletişim bozukluğu ve bazen de örgütlenme aksamaları.

Bana verilen konu, "Dış Politikada Olası Gelişmeler" idi. Ama, son konuşmacıyı, kalan kısmını büyük bir ilgiyle dinledim ve galiba o gereken bağlantıyı yaptı. Çünkü, dış politikada zannediyorum sorunumuz, isterseniz ona deminki adıyla, sayın konuşmacının verdiği adla Ulusal Güvenlik Konsepti diyelim, isterseniz Dış Politika Konsepti diyelim. Bunda bir sarsıntı geçirdiğimiz muhakkak. Fakat bu, başka birçok konuda olduğu gibi, içteki bir siyasal durumla ilgili ve anormal bir durumla ilgili. Bu anormal durumu istismar edenlerin tutumlarıyla ilgili.

Nedir anormal durum? 2002 seçimleri, aşağı yukarı kayıtlı seçmen sayısının dörtte birinin oyuyla, katılanların üçte birinin oyuyla Türkiye'nin Parlamentosunda üçte iki çoğunluk elde etmiş olan bir iktidarın tutumu.

İlk bakışta bunda bir gayrimeşruluk, Anayasaya aykırılık, kurallara aykırılık yok. Seçim kurallara göre yapılmıştır, sonuç kurallara göre çıkmıştır. Ama sonucun üstüne oturanların biraz durup düşünmeleri gerekirdi. Yani, böylesine bir oy tabanı, onlara birçok konuda ve bu arada da dış politikada, ulusal güvenlik konseptinde böylesine büyük bir değişiklik yapmak, böylesine büyük bir kargaşa yaratmak hakkını veriyor muydu? Hukuken veriyordu, ama sosyolojik açıdan, siyasal açıdan vermemesi gerekirdi. Bir durup düşünmeleri gerekirdi.

Hayır, öyle olmadı. Daha Sayın Başbakan, Başbakan olmadan, böyle bir kavram ya da böylesine kavramlar olabileceğini düşünmeksizin bütün bunları kendisinin ya da partisinin yeniden oluşturabileceğini düşündü ve dünya turlarına çıktı. Seçim öncesinde zaten Amerika turu vardı. Amerika turuna ek olarak, müthiş bir Avrupa turuna çıktı ve her yerde de kabul gördü. Çünkü, verdiği sinyal, "Biz büyük bir değişiklik yapabiliriz, böyle bir iktidarız" sinyali idi. Bu sinyali alanlar da, Türkiye'de o tarihe kadar rastladıkları en büyük güçlüğü, yani bir ulusal devlet politikasının iyi kötü var oluşu ve bu yüzden de kendi politikalarının ülkeye yönelik, Türkiye'ye yönelik politikalarının tam anlamıyla uygulanamayışı. Şimdi, bunda bir temel değişiklik yapmaya amade bir iktidar bulunduğunu görünce, onlar da kapıları açtılar. Hatırlıyorum, Sayın Başbakanın Hollanda'ya gelişinde -ben de başka bir konu dolayısıyla oradaydım- oraya, Lahey'e gelişi saat 5'ten sonraya rastlıyordu ve Hollandalılar "Kesinlikle bizim Başbakanımız böyle mesai saatleri dışında dıştan gelen ziyaretçiyi kabul etmez, böyle bir şey olmaz" diyorlardı. Fakat oldu. Yani, karşıdan da gereken kolaylıklar gösterilmekteydi.

Ondan sonrasına bakarsak... Bir örnek vereyim, başka konularda da buna benzer örnekler bulunabilir. Türkiye'de yapılmış bir Milli Güvenlik Kurulu toplantısından sonra ve o toplantıda Kıbrıs konusu konuşulmuştu ve o zamana kadarki politikanın devam ettirilmesine karar verilmişti. Başbakan gitti, Davos'ta, daha önce belki

Amerika'da da konuşulmuş olan bir konuyu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ile gündeme getirerek, o konuda yeni bir planın uygulanabileceğini ve o zamana kadar yapılmış ön hazırlıkları çok da ileri götürerek, bunun uygulamasına hemen geçilebileceğini, kendisinin gereken direktifleri verdiğini söyledi ya da söylemiş olduğunu biz sonradan anladık, New York'ta anladık, Denktaş'la birlikte. Yeni bir müzakere aşaması için oraya gittiğimizde, devletin Dışişleri Bakanlığı'nın görevli memurları tarafından, Müsteşar ve daire başkanları tarafından Denktaş'a da tebliğ edilen bir devlet politikası değişikliği vardı. Yani, bundan sonra eski politika bırakılacak, mümkün olduğu kadar çabuk teknik çalışmaları da yapılarak, Annan Planı'nın uygulanmasına geçilecek. Bu konuda verilmiş bir söz vardı. Açıkça biliniyordu ki, Milli Güvenlik Kurulu'nda konuşulmuş olandan farklı bir tutumdu bu.

Tabii, bu arada başka şeyler de yapıldı. Biraz önce sayın konuşmacının belirttiği gibi, devlet politikasının o üçlü sacayak ya da bazen dörtlü de denebilir, oluşturulmasında rol oynayan kurumlardan birinin, yani ordunun ya da Genelkurmayın nerede ise eşit temsil edildiği bir kurul Milli Güvenlik Kurulu. Artık her ay toplanan değil, iki ayda bir toplanan, sayısında yapılan değişiklik önemli değil, çünkü orada genellikle oylamayla karar alınmaz, ama görüntüsünde yapılan bir değişiklikle sivil kanadın daha ağır basacağı bir kurula dönüştürüldü. İçte yapılan değişiklikler, bu kavramların oluşmasına katkıda bulunan kurumlar dolayısıyla da yapılmaktaydı. Dolayısıyla dış politikada, karşılaştığımız güçlükler ya da geçirdiğimiz tereddütler, ortaya çıkan belirsizlikler, benim kanaatime göre en çok içerideki bu durumdan kaynaklanmaktadır. Böyle bir iktidarla oluşturulan bir dış politika söz konusu.

Dolayısıyla bir ikileme -biraz önce de vurgulanan ve hepimizin de farkına vardığımız- karşı karşıyayız. Türkiye Cumhuriyeti'nin politikası hangisidir? İktidarda bulunan hükümetin dış politikası mıdır? Yoksa bu tarihe kadar çeşitli kurumların katılımıyla oluşturulmuş bir devlet politikası, devlet dış politikası var mıdır? Bazılarımız, "Böyle bir şey olmalı mıdır?" diye konuşabilir. Örneğin, kültür konusunda da devletin bir kültür politikası olmalı mıdır, olmamalı mıdır tartışması Türkiye'de yapıldı. Ee, şimdi de yavaş yavaş, devletin böyle bir dış politikası, ulusal güvenlik politikası olmalı mıdır, yoksa bu konuda karar verecek olan son merci siyasi iktidar mıdır? Tabii, Mülkiye çatısı altında bunu konuşmak, bana göre fazla. Biz burada "bir devlet politikası olmalıdır"ı öğrencilerimize öğretegeldik. Öğrencilerimiz, devlet kavramıyla yetiştiler, bürokrasiye öyle girdiler, kamu hizmeti, devlet, ulus, ulus-devlet, bütün bunların aşılandığı bir yerde: "Hayır, bunlar geçmişin malıdır, artık yeni bir anlayışla sorunlara bakmak gerekir. Küreselleşen bir dünyada bunun içe yansıyan etkileri de göz önünde bulundurularak iktidarlar bunu oluştururlar. Atanmışlar, seçilmişlere tabidirler" gibi, bizim burada öğrettiğimiz devlet kavramına ters düşen bir durumla karşı karşıyayız. Yani, içte geçirdiğimiz bu evrim, evrim mi? Karşı devrim mi? Devrim

mi? O da tartışılabilir. Bana sorarsanız, Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliğini değiştirmeye yönelik bir akımla karşı karşıyayız. İçte de bu akım var, dışta da bu akım var.

Dolayısıyla biraz önce sayın konuşmacının sözünü ettiği, yani bize Mustafa Kemal'den miras kalmış gibi gözüken, belki de öyledir de ya da öyle olduğu söylenen, ama hepimizin de biraz boğazımızda kalmış olan, ne diyeyim ona, bir Misak-ı Milli mi diyeyim, Lozan sonrasının zorlaması mı diyeyim, Balkan Savaşlarının kalıntısı mı diyeyim, olması gereken Türkiye'nin, yani İmparatorluk ya da Osmanlı Devleti çöktükten sonra, hiç olmazsa bakıldığında "bir devlet jeopolitik bakımdan böyle olmalıdır", "Şöyle topraklar üzerinde kurulmuş olmalıdır, hem kendi tarihinden kalanlara uygun olarak hem de evlatlarına okutulmuş olan işte anavatan kavramı, vesaireye uygun olarak böyle bir devlet olmalıdır" dediğimizde, Lozan sonrasında hepimizin içinde biraz ukde gibi kalmış olan bir şeyler vardır. Bunlar yalnız, Lozan'dan değil, biraz da Balkan Savaşlarından kalan ukdelerdir. Örneğin, böylesine bir coğrafyada bu kadar kendisine yakın adalarla çevrilmiş bir devlet olabilir mi? Örneğin, uzun uzun, yüzyıllar boyu anavatanın parçasıdır diye baktığımız Rumeli'den, ancak kala kala bir Doğu Trakya mı kalmalıdır? Hiç olmazsa Türk nüfusun oturduğu Batı Trakya niye olmamalıdır? Örneğin, Osmanlı'nın güney hududu sonradan 1925-1926'da İngilizlerle çizilmiş olan, Lozan'da çizilemeyip de sonraya kalmış olan şimdiki Güneydoğu sınırı mı olmalıdır, yoksa bir Musul Vilayeti diye bir vilayet vardı, işte Türkmenler vardı ya da Türkmenle beraber yaşayan bir Kürt nüfus vardı, bunu böylesine bölen bir sınır mı olmalıdır diye içimizde kalmış ukdeler var.

Şimdi, bunu bir devlet politikasının temeli saymak, hepimize yahut çok büyük çoğunluğunuza ters gelebilir. Yani, böyle: "Geçmişin kalıntılarıyla geleceğe dönük bir dış politika olmaz. Türkiye budur ve Türkiye böyle yaşamalıdır" diyebiliriz. Ama, bakıyoruz, yalnız 2002 seçimlerinden sonrasında değil, ama soğuk savaş sonrasında Türkiye'nin dış politika konseptinde yine bir büyük çalkantı yaşanmaktadır. İkili bir dünyadan tek kutuplu bir dünyaya geçiş dolayısıyla alışılmış olan konseptlerde doğru dürüst bir ayarlama tam olarak yapılamadı. Bunda, bütün kurumlarımızın payı olabilir, bunu yapmakla görevli gördüğümüz o üçlü sacayağının bunu yapması gerekebilirdi. Devletin kurumlarının böyle bir şey oluşturması gerekirdi. Üniversitelerde böylesine tartışmalar yapıp bir ulusal sonuca varmak gerekirdi. O çalkantıyı hâlâ yaşıyoruz ve bu ortamda, belki de Tanzimattan beri gelen bir çizgi, bizi ister istemez bölge merkezli bir politikadan, yani Türkiye'yi merkez edinen bir politikadan Batı'ya bitişik bir politikaya, ister istemez itmişti, ondan bir türlü kurtulamadık. Bana sorarsanız, hâlâ da dış politikamızın Batı eksenli olması... Bu eksen zaten ikili bir eksen oluyor; bir yanı ABD, bir yanı da özellikle AB. Bu şimdiki iktidarda haydi haydi var. Daha öncekilerde de büyük ölçüde vardı. Bundan kurtulamayıp ve biz şu coğrafyada, böylesine devletlerle çevrili bir ülke olarak nasıl bir dış politika

oluşturmamız gerekir; bunu tam anlamıyla tartışamadık, tartışamıyoruz, ama tartışılması gerekir. Böyle olduğu içindir ki çok çalkantı geçirmekteyiz.

Şimdi, başkalarının tutumları dolayısıyla bizim kendi tutumumuz ve düşüncemiz sayesinde değil, ama başkalarının gösterdikleri tepkiler, karşı koyuşlar dolayısıyla biçimlenmekte olan bir dış politika ya da ulusal güvenlik konseptimiz var gibi geliyor bana. Yavaş yavaş, Türkiye denen bir ülkenin pekala kendine özgü bir politikası olabilir. Başkalarına bitişik, yapışık bir politika ya da periferik bir devlet politikası yerine, köprü falan gibi kavramları da bir yana bırakıp, burası kendi coğrafyasıyla pekala doğru dürüst bir devlet dış politikası oluşturmaya elverişli bir yerdir. Tarihimiz buna elverişlidir, geçmişteki ilişkilerimiz buna elverişlidir, coğrafyamız buna elverişlidir diyebilmemiz gerekirken bunun sarsıntısını geçirmekteyiz.

Şimdi, bu böyle oluşacak. Örneğin, ben bilmiyorum ne ölçüde daha önce ayrıntılarıyla tartışıldı, ama biraz önce tartışılan ya da konuşulan konuya bakıldığı zaman, bir “Kuzey Irak politikamız nasıl olmalıdır?”ı, biz işte ancak bu kadar olabiliyor diye oluşturmak ve sürdürmek zorundayız. Buna benzer biçimde, Kıbrıs politikamız ne olmalıdır’ı düşünmek yerine, ancak bu kadar olabiliyor diyoruz. Ve Avrupa konusunda da yavaş yavaş kendi isteğimize pek uymayan bir özel ilişkiye doğru itilmekteyiz. Dolayısıyla dış faktörler büyük ölçüde bunu belirliyor. Ama, içteki dağınıklık, buna karşı tabii ki her devletin politikasını belirleyen kendi iç dinamiğinden öteye, dış faktörler de vardır. Fakat bizim politikamızda, hani olasılıklar nelerdir dendiğinde, şimdilik dış faktörler ağır basıyor. İsterim ki, Türkiye’de daha doğru dürüst bir, belki o bakımdan anayasa değişikliği değilse bile, en azından bir seçim sistemi değişikliği gerekiyor, ona göre oluşacak bir ulusal iktidar dolayısıyla üniversitelerin, çeşitli kuruluşların katkısıyla böylesine bir gerçek ulusal dış politika, ulusal güvenlik konsepti oluşturmaya çalışalım. O bakımdan, dıştaki etkilerin azaltılıp içteki kararlılığın ağır basması gerekir diyorum.

On beş dakikanın içine ana çizgileriyle, felsefesiyle bunları sığdırmak mümkün. Ama ayrı ayrı bütün o konular konuşulduğunda, karşımıza çıkacak olan durum ve gerçek budur.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Efendim, Hocamıza çok teşekkür ediyoruz.

Şimdi artık dış politikayla devam ediyoruz galiba.

Ben sözü, hemen Prof. Dr. Mustafa Aydın’a veriyorum.

Buyurun efendim.

Uluslararası Politikada Türkiye

Prof. Dr. Mustafa AYDIN (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Başkanı) – Teşekkür ederim.

Son iki konuşmayla zaten yoğun olarak dış politika ve güvenlik konuşulmaya başlandı, ben de aynı yoldan devam edeyim.

Konuşmama benden önceki bütün konuşmacıların da değindikleri üç kabulle başlayacağım. Değerlendirmelerim de bu genel kabullerin altında yer alacak.

Birincisi, Türkiye kötü yönetiliyor. Bunun üzerinde konuşmaya, tartışmaya, daha fazla yorum yapmaya gerek yok. Bu kötü yönetilmek de yeni bir şey değil: Türkiye uzun süredir kötü yönetiliyor.

İkincisi, Türkiye ciddi iç ve dış sorunlarla karşı karşıya. Bunun üzerinde de çok konuşmaya gerek yok. Bunu görmek için Genelkurmay Başkanı'nın söylemesini beklemeye de gerek yoktu. İki üç ay önce MİT Müsteşarı'nın söylediklerini dinlemeye de gerek yoktu. Onların söylediklerini aslında bizler, akademisyenler, araştırmacılar, uzmanlar yıllardır söylüyoruz. Dolayısıyla bu iki açıklama Türkiye'yi ve dış politikasını takip edenler için şaşırtıcı olmadı.

Üçüncüsü, devletin tepesinde bir ayrışma var. Bunun da artık daha fazla konuşulmasına gerek yok. Bu üç unsur, bir araya geldiklerinde, Türkiye'yi içeride ve dışarıda çok ciddi olarak zorluyor. Benim ilgi alanım olan dışarıda nasıl zorladığı üzerine biraz sizinle sohbet etmek istiyorum.

Benim sunumumun tam başlığı: "Ara Dönemin Derin Riskleri Nasıl Yönetilmeli" idi. Neden ara dönem? Ara dönem deyince, Türkiye'de askerlerin yönetime el koydukları ve sivilleri siyasetten uzaklaştırdıkları dönemler hatıra geliyor ama benim kastettiğim o değil. Ara dönem, Türkiye'nin iç ve dış nedenlerden dolayı şu anda içinde bulunduğu belirsizlik ve hareketsizliğe mahkûm olduğu geçiş dönemine işaret ediyor. Bu dönem, benim tahminlerim çerçevesinde 2008'in sonuna kadar devam edecek olan bir dönem. Fakat 2008'in sonuna kadar, yani bir buçuk yıl kadar devam edecek olan bu dönem, Türkiye'nin daha sonraki dış ve belki de iç politikasını çok ciddi olarak etkileyecek gelişmelere tanık olacağımız bir dönem de olacak.

Bu dönemde Türkiye'yi durağanlığa iten iç ve dış unsurlar nelerdir diye baktığımızda; öncelikle içeride çifte seçim yılına girmiş olmamızın en önemli etken

olduğu görülüyor. Tarihsel olarak baktığımızda, Türkiye’de seçim yıllarında zaten dış politikada akılcı yeni inisiyatifler alınmaz, alınamaz. Çünkü seçim süreçleri, Türkiye’de partileri popülist davranmaya iter. Bunun aksini söylemek pek mümkün olmaz. Keşke böyle olmasa ama, böyle oluyor. Bu yıl iki seçimle karşı karşıya olduğumuzu, üstelik bu seçimlerin bazı kişilerce Türkiye’nin rejim sorunuyla bağlantılı görüldüğünü düşünürsek, bu yıl Türkiye her zamankinden daha fazla içine dönük olacak ve dışarıda yeni inisiyatif almakta daha fazla zorlanacak.

İç dinamiklerin ikinci önemli ayağı, biraz önce vurgulamış olduğum siyasi seçkin-devlet seçkini, hükümet-devlet vb. yapılanmalar arasındaki ayrışma. Son günlerde özellikle Kuzey Irak ve Kıbrıs’la ilgili tartışmalarda açık bir şekilde görüldüğü üzere, bu ayrışma zirveye tırmanmış durumda.

Türkiye’yi yine dışarıya kapayan ve dışarıda hareketliliğini sınırlandıracak olan bir başka iç unsur da Hrant Dink cinayetinin ortaya çıkarttığı, aslında ülke içerisinde mevcut olan farklı milliyetçiliklerin yükselmesi ve bunların giderek toplumsal ayrışmaya yol açmaya başlamış olmasıdır. Son günlerde futbol karşılaşmaları sırasında farklı şehirlerde tribünlerde izlediklerimiz konunun ciddiyetini bir kere daha ortaya koydu. Milli konular tribünlere taşındığı zaman olayın ciddiyetini artık anlamış olmak gerekiyor.

Dış dinamiklere baktığımızda -biraz sonra ayrıntısına vakit olduğu ölçüde gireceğim ama- Avrupa Birliği ile ilişkiler fiilen askıya alınmış durumda. Bunu hem biz istedik hem onlar istedi. Bunu da açıkça söylemekte fayda var. Biz derken, hükümet fiilen askıya alma konusunda açıkça söylemese bile ciddi bir tercih, yönelim ortaya koymuştu. Avrupa Birliği de birtakım şartlar yerine getirilmezse, 8 maddede görüşmelerin açılmayacağını ve kalanının da açılrsa da kapatılmayacağını söyleyerek, meseleyi fiilen askıya aldı. Dolayısıyla önümüzdeki bir buçuk yıl için Avrupa Birliği’nden bize yönelik çok fazla ciddi bir talep de olmayacak. Onlar bizim olduğumuz yerde durmamızı istiyorlar. Yaklaşmamızla ilgili bir çabaları yok.

Amerika ile ilişkilere baktığımızda, orada da herhangi bir ilerleme, herhangi bir gelişme söz konusu değil. 1 Marttan sonra ilişkiler belli bir noktaya geldi gibi gözüküyor ama hâlâ -popüler bir şekilde ifade etmek gerekiyorsa- çuvallayan bir stratejik ittifakın devam ettiğini söylemek mümkün. ABD de hızla seçime yaklaştığı yıl içerisinde ve Irak’ta boğuşurken, Türkiye ile ilgili çok fazla talepkâr olamayacaktır.

Bütün bunlara baktığımızda, içeriden dışarıdan böyle bir ataleti zorlayan bir durum olduğunda, Türkiye’de dış politikada yeni bir atılımın yapılması, önüne çıkmış olan, birikmiş olan sorunların bu yıl çözülmeye başlanacak olması, ancak bir hayal olur. Bunu düşünmemek bile gerekir diye düşünüyorum.

Türkiye’de 2007 çifte seçim yılı ama dışarıya baktığımızda, orada da, Türkiye’nin etrafında önümüzdeki dönemde çok ciddi seçimlerin olduğunu görüyoruz. Örneğin Avrupa’da önümüzdeki 2 yıl içerisinde 12’den fazla seçim olacak. Özellikle 2007’de Fransa’da yapılacak olan Başkanlık seçimlerinin Türkiye’nin Avrupa Birliğiyle ilişkilerini ne kadar etkileyeceği ortada. Bunun yanı sıra, 2008’de Güney Kıbrıs’ta da seçim olacak. Papadapulos iktidarının devam edip etmeyeceği, Güney Kıbrıs’ın önümüzdeki dönemdeki tutumunu açıkça ortaya koyacak. Eğer AKEL Papadapulos’u desteklemeye devam ederse, bu bize çok açıkça gösterecek ki Ada’da bir federatif çözüm modeli, bırakın konuşulmasını, önümüzdeki dört beş yılda gündeme bile gelmeyecek.

Rusya’da seçimler var, Türkiye’nin yanı başında. Putin’in ülkeyi getirdiği yer belli ama önümüzdeki dönemde ne yapacağı büyük merak konusu. Tüm bunlar önümüzdeki bir iki yıl içerisinde dünyanın ve Türkiye’nin etrafının yeniden şekilleneceğine işaret ediyor. Zaten küresel dönüşüme, sistemsel dönüşüme soğuk savaştan sonra bir türlü uyum sağlayamamış, onunla paralel ilerlemeyi henüz başaramamış olan Türkiye’nin yeniden bütün etrafının hızlı bir dönüşümden geçtiği böyle bir dönemde, önümüzdeki iki yıllık süreçte kendi içindeki sorunları dikkate aldığımızda, devletin tepesindeki stratejik akıl yoksunluğunu ve parçalanmışlığını dikkate aldığımızda bu yeni döneme de uyum sağlamanın çok zor olacağını tahmin edebiliriz.

Bu geçiş veya ara dönemde bizi zorlayacak konular neler diye baktığımızda; hepsini söylemeye gerek yok ama, dış politika ile ilgili birkaçına değinmek istiyorum. Bir tanesi, Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki sağırlar diyalogunun devam etmekte olmasıdır. İki ülke yetkilileri 1 Mart öncesinden ve hemen sonrasında farklı olarak artık birbirleriyle konuşuyorlar. Çeşitli düzeylerde, hatta en üst düzeylerde bağlantılar yeniden tesis edilmiş durumda. Fakat bu konuşma ortak bir aklın ve ortak anlayışın ortaya çıkmasına henüz imkan vermedi. Dolayısıyla hâlâ farklı, birbirine paralel konuşulan bir durum söz konusu.

Konuşmaların gündemi ne? Türk-Amerikan ilişkilerinin yakın dönemdeki gündemine baktığımızda; önümüzdeki dönemdeki sorunları da görebiliyoruz. Dışişleri Bakanı Gül ile Genelkurmay Başkanı Büyükanıt’ın ABD ziyaretlerinde bunlar çok açık bir şekilde ortaya çıktı. Birincisi, Ermeni meselesi. ABD’de Demokratların iktidara gelmiş olması, Kongrenin Temsilciler Kanadının Kaliforniya temsilcisi Bayan Pelosi’nin başkanlığında toplanmış olması, onun Ermeni oylarına muhtaç olması ve 2008’in Başkanlık seçimi yılı olması, önümüzdeki iki yılın “soykırım” tasarısı konusunda Türkiye için zor geçeceğini gösteriyor. Bu tasarı kabul edilsin ya da edilmesin çok önemli değil, ama şu anda Türk Devleti olarak bunun kabul

edilmemesini istediğimiz anlaşılıyor; hükümetiyle ve hükümet dışı kanatlarıyla kabul edilmesini istemediğimiz anlaşılıyor. O yüzden, bunun kabul edilme ihtimalinin dahi konuşulmaya başlanmış olması ciddi bir sorun. Bu yıl bunu önleyebilecek en önemli unsur, muhtemelen Türkiye'nin yaptıkları ya da ABD yönetiminin engelleme çabaları olmayacak. Çünkü Başkan Bush'tan intikam almaya, onu zor durumda bırakmaya çalışan bir Kongre var. Daha birkaç hafta önce, biliyorsunuz, Kongreden Başkanın Irak'a 21.500 civarında asker göndermesini olumsuzlayan bağlayıcı olmayan bir karar da çıkarttılar. Dolayısıyla bu Kongrenin Başkan Türkiye lehine müdahalede bulunsa bile, Başkana olumlu yaklaşmayacağı açık.

Bu yıl bu işi erteletmemizi sağlayabilecek tek şey, aslında 2008'in ABD'de seçim yılı olması. Çünkü Kongredeki Demokratlar, bu konuyu ve Ermeni desteğini 2008'de daha fazla kullanabilme arzusuyla bu sene bunu bir dahaki yıla atabilirler. Dolayısıyla kısa dönemde bakarsak, bu sene bu işten kurtuluruz. Ama 2008'de ne olacak? Eğer bu yıl bu sorunu atlatırsak, 2008'de ABD yönetimine ve Kongresine ne yaparak, ne vererek bunu aşabileceğiz? O ciddi bir sorun olarak ortada duruyor.

İkinci önemli gündem konusu Irak'ın geleceği ve Kuzey Irak'taki PKK varlığı. Burada da biliyorsunuz koordinatörler atandı; ama üçlü olacağı söylenen sistem bir türlü Irak'lı yetkilinin katılımıyla toplanamadı. Dolayısıyla koordinasyon işi sadece bizim Terörle Mücadele Koordinatörü Edip Başer ile Amerikalı koordinatör General Ralston arasındaki birtakım toplantılardan ibaret kaldı. Oradan da bir sonuç çıkmadığını hep koordinatör hem de hükümet söylüyor. Kuruluşundan beş ay sonra Başbakan dahil, "Böyle bir yapılanma çalışmaz ise bunu kaldırabiliriz" demeye başladılar. Bu kadar ciddi bir yapılanmanın beş ay sonra kaldırılabilmesinin dahi düşünülmeğe başlanmış olması, kurulmadan önce üzerinde yeterince düşünülmemiş olduğuna işaret ederek, toplumun çeşitli kesimlerinde rahatsızlık uyandırıyor. Bu durum, Türkiye'nin içinde bulunduğu hali göstermesi açısından önemli.

Türkiye-ABD ilişkilerinin önemli bir ayağı da İsrail. Her zaman öyle olmuştur ama özellikle 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'nin İsrail ile gelişen ilişkileri, Amerika ile ilişkilerini de aslında olumlu yönde itelemiştir ve özellikle İsrail'in etkisindeki Amerika'daki Yahudi lobisini Türkiye'nin kullanmasına olanak sağlamıştır. Fakat İsrail ile Türkiye'nin ilişkilerine baktığımızda da zikzaklarla geliştiğini görüyoruz: İyi ilişkiler, kötü ilişkiler, sert çıkmalar, sonra tekrar yakınlaşmalar... En son İsrail Başbakanı Ehud Olmert'in geçen hafta Ankara'yı ziyareti çok olumlu gibi gözükmesine rağmen, Olmert'in İsrail'deki destek oranının % 9'a düştüğünü hatırlatmakta fayda var. Dolayısıyla Olmert ile Türkiye'nin yakınlaşmakta olması, ortak bir anlayış birlikteliğine ulaşmış olması da orta-uzun vadede çok fazla bir şey ifade etmeyebilir. Çünkü İsrail'de Olmert her an devrilebilecek bir konumda duruyor.

Türkiye-AB ilişkileri de, önümüzdeki dönemde donmuş olmasına rağmen, Türkiye'nin önemli gündem maddelerinden biri olmaya devam edecek diye düşünüyorum. Burada enteresan bir nokta: Biz AB işinden çok çabuk sıkıldık. Bir diğer ifadeyle, Türk halkı AB sürecinden yoruldu. Bunu gözlem olarak söylemiyorum, kamuoyu yoklamalarına, özellikle Eurostat'ın üç ayda bir sadece AB ülkelerinde değil, aday ülkelerde de yaptırdığı kamuoyu yoklamalarına dayanarak söylüyorum, Türk halkı bu süreçten o kadar kısa sürede sıkıldı ki bu çok hayret verici bir durum. Türkiye 2004'te müzakerelere başlama noktasında iken ülkede AB'ye halkın desteği % 71 civarındaydı. Halka "Türkiye'nin AB üyeliği iyi bir şey olur", "Kötü bir şey olur", "Ne iyi ne kötü olur; yanıt yok" seçeneklerinin verildiği kamuoyu araştırmasında 2004'de halkın % 71'i "İyi bir şey olur" diyordu. 2006'nın ilk yarısının sonunda bunu söyleyenlerin oranı % 44 ve ciddi düşüş eğilimi devam ediyor. Dolayısıyla bugün geldiğimiz noktada -son rakamlar elimde yok ama- bunun % 40'ın altına düşmüş olduğunu, yani Türkiye'nin AB üyeliğinin iyi bir şey olduğunu söyleyenlerin oranının % 40'ın altına düştüğünü varsaymak gerekir. Buna karşılık, "Kötü bir şey olur" diyenler, yani AB'ye karşı olanlar, 2004'te % 9,7 civarında iken, 2006'nın ilk yarısında % 25'e ulaşmış durumda ve artış trendi devam ediyor.

Bu gelişmenin elbette bir sürü nedeni var. Bir kere, bütün müzakereye başlayan ülkelerde zaten aynısı olur; uzun dönemde tüm aday ülkelerde halkın desteği düşer. Çünkü müzakere süreci, yani aday ülkenin AB'ye uyum süreci vatandaş açısından zorlayıcı bir süreçtir. Vatandaş değişim/dönüşümden zarara uğrar. Her zaman alıştığı birtakım şeyleri kaybeder. Dolayısıyla destek düşer. Ama diğer ülkelerde bu daha uzun bir döneme yayılmıştı, Türkiye'de çok kısa sürede oldu. Üstelik Türkiye henüz öyle çok fazla fasılda da uyumunu gerçekleştirmiş değil. Çok daha zorlayacak fasıllar daha sırada bekliyor. Örneğin tarım konusunda uyuma henüz doğru düzgün başlanmış bile değil. Dolayısıyla demek ki esas mesele, vatandaşın bundan zarar görmeye başlaması meselesi değil. O halde başka bir şey var; O da muhtemelen Avrupa Birliği'nin bazı üye ülkelerinin Türkiye'nin olası üyeliğine karşı takınmış oldukları gurur kırıcı, rencide edici tavır halk desteğini bu noktalara düşürüyor denilebilir. Ayrıca, müzakere sürecinin işleyişi ve sonunun açık oluşu bu durumu daha da keskinleştiriyor.

Bu durumun önümüzdeki dönem için önemli bir yansıması, seçim sonrasında iktidara gelecek hükümeti AB ile ilişkilerde zor bir dönemin beklemekte olmasıdır. Çünkü her ne kadar Avrupa Birliği şu anda kendi içerisine odaklanarak, Anayasası ile uğraşılıyor, karar verme mekanizmasını geliştirmeye çalışıyor ve kimliğini tartışıyor da, bunu aşacaktır. Bunu aştıktan sonra da yeniden Türkiye ile ilişkilerin çerçevesini tekrar gözden geçirmek isteyecektir. Ya mevcut çerçeveyi işletip ilerletmek ya da farklı bir çerçeveye oturturmak isteyecek. O gün geldiğinde Türkiye'de iktidardaki

parti, hükümet, ciddi bir sorunla karşılaşacaktır. Çünkü Türkiye’de bu rakamların gösterdiği, Avrupa Birliği ile ilgili olarak 2000’li yılların başında toplumda var olan oydaşma durumu ortadan kalkmıştır. 1999-2000 yıllarında Türkiye’de büyük sermaye, basın, ordu, Dışişleri Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı ve o zamanki hükümet üyeleri arasında ve dışarıdan da ABD ile AB’nin de katıldığı, zımni bir anlaşma ortaya çıkmıştı: Bunların tümü Türkiye’nin AB’ye entegrasyonunu istiyorlar ve sürece destek veriyorlardı. Bu da kısa sürede genel bir halk desteğine dönüştü. AKP’nin iktidara geldiği seçim propagandalarına bakarsanız, o seçimde -çok az oy almış partileri bir kenara bırakırsak- büyük partilerin hepsi AB’yle ilişkileri olumsuzlayan destekleyen bir propaganda sürdürdüler. 2007 seçimlerinde ise -Kasımda mı olur, Nisanda mı olur, arada mı olur bilmiyorum ama- propaganda sürecinde AB konuşulduğu zaman olumsuzlayan bir tonda konuşulacak. Kimse açık bir şekilde “AB’ci” olduğunu söyleyemeyecek; AB’yi desteklediğini, Türkiye’nin AB’ye bütünleşmesi gerektiğini açık bir şekilde vurgulayamayacak. Buna iktidar partisi de dahil. Rakamlar partileri açıkça bu noktaya sürüklüyor. Bu rakamlara rağmen hiç bir parti Türkiye’de seçim yılında açıkça AB sürecini destekler bir tavır alamaz.

Öte yandan, bu şekilde gelişecek bir seçim sürecinden çıkacak hükümet de, hangi parti olursa olsun, hızlı bir şekilde Türkiye’yi döndürüp AB’ye bütünleşmeye doğru götüremeyecektir. Eğer bunu yapmak istiyor ise, öncelikle kamuoyunu dönüştürmesi gerekiyor ki, bu da yine en erken 2008’in sonlarına işaret ediyor. Kısacası Türkiye-AB ilişkileri 2008’in sonuna kadar buzlukta kalmaya devam edecek.

Kıbrıs konusunda da kısaca bir şeyler söylemek istiyorum. Kıbrıs konusu, son dönemde Türkiye’de devlet düzeyindeki oydaşmanın bozulmuş olduğuna iyi işaret eden konulardan biri haline geldi. Üst düzey çeşitli yetkili kişilerle yaptığım görüşmelerde özellikle Dışişleri Bakanlığı çevrelerinde şöyle bir anlayış ortaya çıkıyor: “AB ile sürdürülen görüşmeler çerçevesinde Kıbrıs konusu hep son 24 saatte çözülür.” Daha önceki AB zirvelerinde Kıbrıs konusuyla ilgili pratikten herhalde böyle bir sonuca ulaşılmış durumdalar. Fakat yine de bence bu yanlış yaklaşıma işaret ediyor. Çünkü müzakereler esas olarak son 24 saatte yapılıyorsa, bunun arkasından “daha önce biz bunu konuşmayalım” gibi bir tavır ortaya çıkıyor. Burada kastedilen sadece AB ile konuşmayalım değil; Kıbrıslılarla da, Türkiye’de kendi içimizde de konuşmayalım. Çünkü kendi içimizde dahi olsa “konuşup farklı alternatifler üretmeye çalışırsak, bu, elimizi Rumlara açmak olur. Rumlardan bizim pozisyonlarımızı öğrenirler. Son 24 saatte de bize manevra alanı tanımazlar”. Bilemiyorum, belki diplomasi içerisinden meselelere bu şekilde yaklaşılması daha doğru gözükür. Sayın Hocam Dışişleri Bakanlığı yaptığı için belki bu konuya bir açıklık getirebilir. Ama sorunları sadece son 24 saatte yıkmak, bana biraz yanlış bir yolmuş gibi gözüküyor. Böyle yaptığınızda, son anlaşmalar genellikle artık oraya

gitmiş olan diplomatların ya da müzakerecilerin artık görüşemeyecek kadar yoruldukları, perişan oldukları ve önlerine gelen en ehven-i şer çözümü kabul etmeye hazır oldukları sabaha karşı saatlerde ortaya çıkıyor. Ben bunun yanlış olduğunu düşünüyorum.

İkincisi, Kıbrıs konusu artık Türkiye'nin iç siyasi konularından bir tanesi. Her zaman böyle miydi? Belli ölçüde böyleydi. Ama belli dönemlerde baktığınızda, 1950'lerden bugüne kadar, çeşitli dönemlerde özellikle Türkiye'nin iç siyasetinin parçası haline gelmiştir. Bu, şu demek: Kıbrıs üzerinden Türkiye'de iç siyaset yapılır. Bu böyle olduğu zamanlarda artık dış politikada iç siyaset malzemesi haline gelmiş bu konu üzerinde manevra yapamazsınız, oyun kuramazsınız, strateji geliştiremezsiniz. Çünkü yapacağınız her şey vatan hainliği, vatani satma, vatani kurtarma düzlemi üzerinde ele alınır. Bu da diplomasi ve müzakereleri sınırlandırır. Örneğin limanlar konusunu biz Türkiye'de böyle tartıştık. Kavramsal çerçeveden baktığınızda, teknik açıdan baktığınızda çok rahatlıkla bertaraf edebileceğimiz limanlar meselesini, biz Türkiye'de böyle tartıştığımız için belli bir noktaya götüremedik.

Biz, kendi içimizde limanlarla, Lokmacı barikatı kalksın mı kalkmasın mı gibi tartışmalarla vb. konularla uğraşırken, Rum tarafının boş durmadığını birkaç hafta önceki gelişmelerden gördük. Orta Doğu'da Sünni merkezli dış politika izleyen hükümetin başındaki Başbakan, Lübnan'a resmi ziyaret gerçekleştirirken, Sünni Mısır ve Sünni Lübnan'ın Kıbrıs Rum kesimiyle petrol sahaları konusunda anlaşma imzaladığına tanık olduk. Üstelik Mısır daha erken davranmıştı ama Lübnan bunu yapmaması konusunda Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan ciddi iki uyarı gittikten sonra anlaşmayı imzaladı. Bundan sonraki süreç, zaten hepimizin Ege dolayısıyla yakından aşina olduğu bir süreç: Gemilerimizin Kıbrıs civarında dolaşmaya başlaması, burada arama yapacakları tehdit etmeleri, Türkiye'nin tepkilerini ifade etmemiz ve muhtemelen Hora gemisinin hazırlanmaya başlanmış olması, vs. Nitekim Enerji Bakanlığı da Türkiye'nin anılan bölgelerde petrol arayacağını açıkladı bile. Fakat biz böyle Rumların bize atmış olduğu oltaya atlarken, şunun farkında değiliz: Eğer var ise, buradaki petrol denizin 3 bin metre altında, 2 bin metre de suyu koyun; 5 bin metre derinlikte petrol aranacak burada. Öyle Mısır veya Lübnan şirketlerinin bunu yapması mümkün değil zaten. O zaman arkasında bunların kimler var diye bakmak gerekiyor. "Acaba, Lübnan ile her zaman sıkı ilişkileri olan Fransa'nın yakın dönemde Kıbrıs'la anlaşma imzalayıp oraya helikopter kondurma hakkını elde etmiş olmasının bir alakası var mıdır?" diye sormak lazım. "Acaba, Mısır'la eski kolonyal ilişkisini farklı formlarda sürdüren İngiltere'nin Mısır'la bir ilgisi var mıdır?" diye sormak lazım. Eğer bunlar var ise, o zaman kendimize başka bir soru sormamız, AB içerisinde Kıbrıs konusunda Türkiye'ye yön gösteren İngiltere'nin konumunu sorgulamamız gerekiyor. Çünkü kılavuzu karga olanın ...

Kıbrıs konusunda değinmek istediğim son bir konu üç hafta kadar önce KKTC’de yayınlanan bir kamuoyu yoklamasının sonuçları. Biliyorsunuz, KKTC Annan Planı’na, yani federatif çözüme %70’in üzerinde destek vermişti. Üç hafta önce yayınlanan kamuoyu yoklaması ise halk arasında federal çözüme desteğin % 20’ye düştüğünü, iki devletli çözüme desteğin ise %65’e çıktığını gösteriyor. Yani, Kıbrıs’ta da Türkiye’deki gibi bir kafa karışıklığı var anlaşıldığı kadarıyla. Orada da gündem çok hızlı değişiyor. Sadece KKTC’de değil, Rum tarafında da çok açık bir şekilde iki devletli çözüm tartışılır hale geldi. Hatta bunu Türklere önce yapmaya başlamışlardı da. Fakat henüz Türkiye’de bu konuda ciddi bir tartışma yapılmaya başlanabilmiş değil.

Son olarak tüm bu unsurların önümüzdeki iki yılı Türkiye için çok hassas bir hale getirdiğini ifade etmek istiyorum. Bu konulara çok uzun vadeli bakmıyorum ve Türkiye’ye çok uzun vadeli bakmanın da anlamlı olmadığını düşünüyorum. Kısa dönemli bakmakta fayda var. Böyle bakınca önümüzdeki iki yılın derin risklerin bünyesinde barındırdığı açıktır. Bunun iyi yönetilmesi lazım. Bu iyi yönetilirse, aslında büyük de fırsatları ortaya çıkartabilir. Irak’ta da, Kıbrıs konusunda da, Karadeniz’de de Türkiye için büyük fırsatlar var. Fakat daha konuşmamın en başında söylediğim gibi, kötü yönetilen Türkiye, devletin tepesinde ciddi bir ayrışmanın ortaya çıkmış olduğu bir Türkiye ve bütün bunların sonucunda ortak stratejik aklını kaybetmiş olan bir Türkiye’nin bu dönemi iyi yönetme ihtimali çok düşük gözüküyor.

Yapılması gerekenleri söylemek aslında çok kolay: Öncelikle çifte seçim yılına girmiş olmamız hükümeti ve muhalefeti rasyonel düşünmeden ve konuşmadan uzaklaştırmamalı diyebilirim çok rahatlıkla; iyi bir tavsiye de olur; fakat uzaklaştıracığını da biliyorum. Bunu hepimiz biliyoruz. Türkiye’de önümüzdeki dönemde bir yıl içerisinde hükümet ve muhalefet, hiç kimse dış politika konusunda rasyonel konuşmayacak. Yine de bu dönemi büyük kayıp vermeden, hatta olumlu bir şekilde değerlendirme fırsatımız da var. Çünkü iki yıllık geçiş süreci, Türkiye’nin son on yılda fırsat bulamadığı kadar hareketsiz bir döneme işaret ediyor. Soğuk Savaşın sona ermesinden itibaren Türkiye bir taraftan dışarıda büyük sorunlarla çevrelenmişken, içerde önce zayıf koalisyon hükümetleri, sonra da tecrübesiz AKP İktidarıyla bu sorunları aşmaya çalıştı ve hep günlük cevaplar vermek zorunda kaldı. Fakat şimdi madem iki yıllık bir boşluğumuz ve görenli sakinlik dönemi var, bunu risk değil fırsata dönüştürelim. Bu iki yıl boyunca “oturup tartışalım ve ortak bir stratejik akıl geliştirmeye çalışalım” diyerek bitireyim ki son umutlu olsun.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Başkan – Çok teşekkür ederim.

Efendim, tam bu ısınmış vaziyette, ben baştan söylediğim programdan vazgeçiyorum, ara vermiyorum. Onun için, devam etmenin daha doğru olacağı kanısındayım.

Hemen salona söz vereceğim. Soru sorabilirsiniz ya da yorum yapabilirsiniz yapılan konuşmalar üzerine. Ondan sonra, tekrar panelistlerimiz hem birbirleriyle ilgili olarak konuştukları konular konusunda, hem de sizin sorularınızla ilgili olarak tekrar söz alacaklar.

Buyurun Ömür Bey.

Ömür ERNEZ – 1979 Mülkiye mezunuyum.

Şimdi, ben değerli panelistleri dikkatle izlerken, kavramların dünyadaki, yani yerküredeki üretim ilişkilerinden soyut bir şekilde -tabii, ben özellikle Mümtaz Hocamı tenzih ediyorum- yani egemen olan üretim ilişkilerinden bağımsız bir tanımlama görüyorum. Bunu nereden çıkarıyorum? Her şeyden önce, Sayın Başkan “Türkiye nereye gidiyor?” yahut da “Nereye gidecek?”. Sanıyorum panelin ismi böyleydi. Halbuki şöyle söyleseydi, ben böyle söyledim: “Türkiye nereye götürülüyor?” Ha, böyle olsaydı, o zaman üretim ilişkilerinden bağımsız olmadığı kanaatini taşıyacaktım.

Şunu demek istiyorum: Bugün yerkürede egemen olan bir güç var. Yani, dünyayı nereye götürmek istediği belli. Çünkü, bu gücün dünyadaki konumu da belli. Bütçesine baktığımız zaman -Tabii, bunu daha açık söyleyeyim- ABD’nin savunma harcamalarına baktığımız zaman, diğer bütün ülkelerden çok daha fazla olduğu tespiti rahatlıkla yapılabiliyor. Tabii, kendi yarattığı gayri safi milli hasıla da öyle. O zaman, bu dünyadaki oluşumların, ülkelerin oluşumlarının bu süreçten bağımsız düşünülmemesi gerektiği kanaatindeyim. Bu tespitin yapılmasının yerinde olduğunu belirtmek istiyorum.

Başkan – Buyurun Sayın Başkan.

Ali ÇOLAK – Sayın Kaboğlu’nun konuşmasına hem bir katkı olması hem destek olması anlamında bir şey soracağım. Bir de, kafamda oluşan çelişkiyi Mümtaz Hocam da ifade ederse sevinirim.

Şimdi, Cumhurbaşkanlığı seçimiyle ilgili 102. maddenin ilk fıkrasında, “Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından -tırnak içerisine alıyorum- üçte iki çoğunlukla ve gizli oyla seçilir” diyor. Şimdi, Anayasa metinleri önemli metinlerdir, kısa metinlerdir ve Anayasa metinlerinin içerisindeki kavramlar, ifadeler

tekrar niteliğinde değildir çoğunlukla. Mutlaka bir anlam ifade ederler. Bu anlamda, bu fıkrayı devamında, üçüncü ya da dördüncü fıkrada, eğer ilk iki turda üçte iki çoğunluk bulunamazsa, üçüncü turda şu olur, dördüncü turda şu olur fıkrasıyla birlikte düşündüğümüzde, bu fıkrada “üçte iki çoğunlukla” ifadesini çıkardığımız anda hiçbir anlam değişikliğine yol açmıyor maddede. Çünkü, devamında zaten ilk iki turda üçte iki çoğunlukla seçileceğini ve eğer bu başarılamazsa, üçüncü ve dördüncü turlara geçileceğini söylüyor.

Bu anlamda, ben bu fıkradaki bu “üçte iki çoğunlukla” ifadesinin Sayın Kaboğlu’nun ifadesini desteklemek anlamında bir önemi olduğunu düşünüyorum. Ancak, Sayın Kaboğlu, “Toplantı ve karar yetersayısı arasında bir korelasyon olmalı, mutlaka bir denge olmalı, çünkü, Cumhurbaşkanını üçte iki çoğunlukla seçiyorsanız, bu seçimi yaparken 184 toplantı yetersayısı olmaz” dedi. Ancak, üçte iki çoğunluk Anayasa değişikliğinde de gerektiği halde, 184’le toplanıyor. Meclisin bugüne kadar bütün uygulaması bu yöndedir. Burada da bir çelişki var. Bu çelişkiyi nasıl ifade edecek, nasıl açıklayacak; onu rica ediyorum.

Bir de, yerel yönetimlerin, işte adem-i merkezîyetçiliğin gerekli olduğundan bahsetti. Ancak, şöyle bir saptama yapmak istiyorum: Türkiye’de yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gerektiğini iddia edenler, şu anda egemen olan liberal bakış açısıyla söylüyorum, buradaki temel hedefleri kamu hizmetinin etkin ve verimli yürütülmesi değil, kamu hizmetlerinin, başta eğitim ve sağlık olmak üzere, piyasalaştırılması, giderek özelleştirilmesi. Dolayısıyla böyle bir güçlü eğilimin varlığı, bu tartışmanın doğru yapılmasına engel oluyor kanısındayım.

Ahmet Erhan Çelik’in söylediklerinden bir şeyler ifade etmek istiyorum. “Milli güvenlik miyopisi mi, yoksa Türkiye’nin izlediği bir devkeşu politikası mı?” diye sormak istiyorum. Çünkü, Tansu Çiller daha sonra “Çekici Güç” diye tanımlamıştı bunu ama, aslında “Çekiç Güç”, 1990 yılında İncirlik’te konumlanmıştı ve o tarihten itibaren Türkiye Irak’ı fiilen bölmüştü. ABD Türkiye eliyle bölmüştü ya da böyle ifade edelim. Ve adım adım 1999 yılında bir MHP milletvekilinin de ifade ettiği gibi, orada adım adım bir Kürdistan’ın kuruluşuna doğru ilerledik ve bunu biz yaptık. Bugün de hâlâ bunu yapmaya devam ediyoruz. İşte, havaalanlarını biz kuruyoruz, üniversitelerini biz kuruyoruz. Ama bir taraftan da devlet politikası olarak Irak’ın toprak bütünlüğünden, Irak’ın bütünlüğünden bahsediyoruz. Buradaki çelişkiyi nasıl ifade ediyorlar?

Bir de, Sayın Tarhan seçim uzmanı, seçimler konusunda çok yetkin. O konuya hiç girmedim, oraya da girmesi açısından ona da bir soru sormak istiyorum.

Sayın Hocam konuşmasının başında ifade ettiler, seçim sisteminin azizliğinden çok ilginç bir tablo ortaya çıktı. Şu anda seçmenin yaklaşık % 47'si Parlamentoda temsil edilemiyor. Seçimlerde bir daha aynı tablonun ortaya çıkmaması için sağda ve solda neler yapılabilir?

Teşekkür ederim.

Başkan – Buyurun Sayın Dervişoğlu.

Eyüp Can DERVİŞOĞLU – Şimdi, bu seçimlerden bahsederken, herkes AKP'nin ne yazık ki büyük bir çoğunlukla temsil edilmediğini veyahut da büyük bir çoğunluğun eseri olmadığını söylüyor. Buna katılıyorum. Velakin, görmediğimiz veyahut da görmek istemediğimiz bir nokta var. Bizim seçimlerimizde tercih belirtmemenin bir tercih olduğu ne yazık ki atlanıyor. Ben, son birkaç gündür şunu düşünüyorum: Acaba bizim seçim pusulalarımıza “Hiçbiri” diye bir seçenek koysak, bu durum siyasi partilerimizi ve devlet elitimizi sistemi tekrardan düşünmeye itebilir mi? Ne gibi sonuçlar doğurabilir? Bunu merak ediyorum. Bu konu hakkındaki yorumlarınızı dinlemek istiyorum.

Sormak istediğim şey şuydu, tekrar ediyorum: Acaba diyorum, şimdi bir sürü seçmenin sandık başına gitmediğinden veyahut da insanların boş oy kullandığından bahsediyoruz. Şimdi, bizim sistemimizde ne yazık ki tercih belirtmemenin de bir tercih olduğu gerçeği tam olarak anlaşılabilmiş değil. Acaba, seçim pusulalarımıza, bir adet “Hiçbiri” seçeneği koysak, ortaya çıkacak olan sonuç ne olur? Bu insanları acaba sandığa daha fazla gitmeye yöneltir mi?

Başkan – Buyurun Sayın Zengin.

İsmail ZENGİN (Emekli Kurmay Albay) – Hocalarımı dinledim, şunu gördüm: Şimdi, Çekiç Güç desteğiyle ve –ben o zaman Genelkurmayda da görev yaptım– Türk yönetiminin bilgileri dahilinde, onların verdiği destekle Çekiç Güç kuruldu. Her gün Çekiç Güç Kuzey Irak'ta işte Saddam'ın yapacağı faaliyetleri önleyen bir tertip içerisinde Amerika'nın desteğiyle Kürtlere destek vererek bugünkü Kuzey Irak'taki Kürt yönetiminin kurulmasını sağladı. Gördüğüm kadarıyla burada, hem asker hem de siyasi Türk yöneticilerin çok büyük bir katkısı olmuştur. Kıbrıs'ı da incelediğimiz zaman, biliyorsunuz 1964'te biz Kıbrıs'a bir müdahale yapmak istedik, hemen önümüzü kestiler, Johnson: “Siz benim silahımı kullanamazsınız” demek suretiyle önümüzü kesti. Ama, dış politikada şunu görüyoruz: Bir ülke kendi menfaat ve çıkarlarını, ancak kendi kararlı tutumuyla, zamanında karar vermeye elde edebilir. Ecevit'in 1974'teki kararlı hareketi, Avrupa Birliği'nin, Amerika'nın istememesine,

karşı çıkmalarına rağmen Türkiye Cumhuriyetinin menfaatleri onu gerektirdiği için yaptı. En sonunda herkes kabul etmek zorunda kaldı.

Ben bir asker olarak ve Güneydoğu'da görev yapmış bir kişi olarak şunu görüyorum: Kuzey Irak'la olan ilişkilerimizde Türkiye Cumhuriyeti oraya askeri bir müdahale yapmadan, efendim PKK'yı temizlemeden, bu işi yaparken Barzani ve Talabani'yi de biraz da böyle darbe vurarak bu işi yapmadıktan sonra, oradaki menfaatlerini korumadıktan sonra çözülemeyeceğini anlayacaktır. En sonunda işte bu anlattığınız ayrışmalar sürdükçe Türkiye belli bir noktaya gelecek. Diyecekler ki: "Yahu, gelin bu Kuzey Irak'taki Kürdistan yönetimini tanıyın, kurtulun, biz de size başka konularda yardım edelim" Yani, kısacası, Türkiye'nin Kuzey Irak'taki politikasının bir askeri müdahaleden geçebileceğine ben inanıyorum. Böyle bir müdahale yapıldığı takdirde, dış ilişkilerde ne gibi etkiler yaratır, ne yapmalıyız? Bu konuyu sayın hocalarıma sormak istiyorum.

Teşekkür ederim.

Başkan – Buyurun Sayın Kırmızı.

Hüseyin KIRMIZI – Sorum Sayın Çelik'e.

Başta Suriye olmak üzere, Orta Doğu'da ve Avrupa'da birçok ülkenin PKK ile Türkiye'nin hiç hoşuna gitmeyen ilişkileri oldu. Fakat, bunlara şimdi olduğu gibi, çok dışlayıcı bir tavır sergilenmedi. Buna rağmen, bugünkü Irak'lı Kürt liderlere karşı bu dışlayıcı tutumun sergilenmesinin sebebi, acaba Kürt halkının kazanımları ve bu liderlerin Kürt olması değil midir?

Teşekkür ederim.

Başkan – İlk sözü Sayın Tarhan Erdem'e veriyorum; buyurun efendim.

Tarhan ERDEM - Birinci konuşmamda Türkiye'nin değişeceğini söylemişim, değişiyor da aslında. Burada dış politika ve diğer konularda değişim varsayılmadan konuşuldu gibi geldi bana. Oysa Türkiye değişmektedir, daha pek çok şey değişecektir; öyleyse bizlerin de değişmesi lazım. Nasıl değişeceğimiz, o kendimize bağlı bir şey, ancak değişimi görmek ve kabul etmek lazım. Değişim bizim elimizde olan bir olay değil, değişim olmaktadır, olacaktır. Tabii, bunun karşısında Türk Devletinin yeni politikalar tespit etmesi lazımdır.

Sayın Kaboğlu'nun toplantı yetersayısı, karar yetersayısı üzerine söyledikleriyle

ilgili bir iki cümle söylemek istiyorum. Bizim İttüzüğümüz, milletvekilini yoklama dışında Genel Kurul'da sayar. 1961 Anayasası'ndan sonra yapılan tartışmalar da, 1982 Anayasası'ndan sonraki tartışmalar da böyledir. Bir milletvekilinin orada bulunup bulunmadığı, ancak Mecliste yoklama yapılırken tespit edilir. Onun dışında, hiç kimseye, "Sen orada yoktun" denemez.

İkinci söyleyeceğim konu, bir milletvekilinin Genel Kurulda bulunup da oy vermeme hakkı vardır. Yani, oylama sonucuyla Mecliste oylama sırasında bulunan üye sayısını tespit etmek mümkün değildir. Çünkü oy vermemek de siyasi bir tavidir; milletvekili Mecliste bulunur, oy vermez, hatta oy vermediğini liderinin ve başkalarının görmesini ister, isteyebilir. Yani, Genel Kurul'da oylama sırasında kaç üyenin bulunduğu oya katılanların toplamı olarak kabul edilemez. Nedir mesele? O oylama için gereken nitelikli çoğunluk oy vermişse öneri kabul edilmiş olur, bundan başka sonuçlar, meclis salonunda şu kadar üye vardı sonucunu çıkaramazsınız; sadece öneri kabul edilmiş ya da kabul edilmemiş olur; bundan Meclis salonunda şu kadar üye vardı, o üyelerin adı şuydu sonucunu veya başka yorumlar çıkaramazsınız.

Toplantı yetersayı 184'tür. Anayasa, bütçe, başkan seçimi gibi bazı nitelikli çoğunluk isteyen konular her zaman TBMM'nin gündeminde vardır. Eğer siz Meclisi gündemde bulunan nitelikli çoğunluk isteyen bir maddeye göre oturumu açmayı kural haline getirirseniz, Meclis hiçbir zaman toplanamaz. Meclis gündeminde nitelikli çoğunlukla hallolabilecek bir madde her zaman olabilir, yoksa da, öyle bir maddenin konulmasını bir tek milletvekili bile sağlayabilir. Dolayısıyla Meclis açılırken, "Bugün ihtiyacımız olan nitelikli çoğunluğa göre açacağım" dersiniz, yanlış olur. Diğer taraftan oylama yapıldığı zaman nitelikli çoğunluk olmadığı için, "Nitelikli çoğunluk yok, dolayısıyla oylama yapılmamıştır" diyemezsiniz.

Şimdiye kadar Anayasa oylamaları hep böyle yapılmıştır. Anayasanın görüşüldüğü günlerde Meclisi Başkan: "Toplantı yetersayımız vardır, toplantıyı açıyorum" diye açmıştır. Bundan önceki Cumhurbaşkanı seçimlerinde de, son 2000 yılında da Meclis Başkanı oturumu "Toplantı yetersayımız vardır" diye açmıştır. "Bugün cumhurbaşkanı seçeceğiz, seçimin sonuçlanması için 367 oy gerekli; oturumu açmak için 367 var mı yok mu, bunu araştıracağım" dememiştir. Çünkü toplantının açılması, toplantı yeter sayısı başka bir şey, seçim için oy sayısı başka bir şeydir.

Oylama sonunda bir oylamanın sonucu alınmış olur veya alınmamış olur. Ama, o oylamanın yapılıp yapılmadığını oylama sonucundan çıkaramazsınız.

Bu konu tartışılıyor, Sayın Hocam beni affetsin, ben anayasacı değilim, kendileri bu konuda benden çok derin bilgiye sahiptirler, ben milletvekili tecrübesi geçirmiş

bir insan olarak arz ediyorum: Eğer Sayın Hocamın söyledikleri, bir usul olarak Mecliste kabul edilirse, Meclis hiç çalışmaz ve hiçbir karar da veremez, açıkçası hiçbir toplantı yapılamaz. Tekrar etmek istiyorum: Çünkü, Meclisin her günkü birleşiminin gündeminde, o gün konuşulacak olsun ya da olmasın nitelikli çoğunlukla kabul edilecek bir madde mutlaka vardır. 282. sırasında veya 2. sırasında... Anayasa olabilir, akçalı bir iş olabilir, başka şeyler olabilir... Yani, kabulünde nitelikli çoğunluk aranacak madde gündemde var diye, toplantı yeter sayısı olarak nitelikli çoğunluk aramak usule uygun değildir; gündemde nitelikli çoğunluk aranacak bir maddenin bulunduğu toplantı açılışında o nitelikli çoğunluğun aranması gerektiği anlamına gelecek bir anlayış sonuca götürmez, çıkmaz sokaktır.

Dış politika meselelerinde bazı ön yargılarla tartışılmaması gereken çok genel meseleleri de sanki çok önemsiz meselelermiş gibi tartışıyoruz. Şimdi, başta da onu söylemeye çalıştım, Türkiye'nin dış politikası değişmektedir. Bu değişikliğin doğru olup olmadığı başka bir keyfiyet, ama bu değişikliğe kimin karar verip vermeyeceği ayrı bir keyfiyettir. Şimdi, Mümtaz Bey diyor ki: "Buna –deyim kendisine ait değil– üç sacayağı karar verir" Kim o üç sacayağı? Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı ve Başbakan. Bu sacayağı bugünkü Anayasada var mı? Bugünkü Anayasada bu sacayağı yok, anayasada olan tek ayaklı bir sacayağıdır; o da "Yürütme"dir sonuç itibarıyla. Yürütmenin başı da Cumhurbaşkanıdır. Şimdi bu kurumlar arasında anlaşmazlık tabii var. Kötü mü? Tabii kötü; ama, bu kötülükler nedeniyle Anayasayı yok saymak da mümkün değildir. Ben, sık sık Anayasa'nın değişmesinden bahsederim, çünkü Anayasa'yı değiştirmesek bir adım atamayız; böyledir ama bu gerçek, yürürlükte iken onu yok saymak manasına gelmez, yok sayma hakkını da vermez.

Kürt meselesinde çok açık bir şey söylemek istiyorum. Kürt meselesi aklımıza terörle birlikte geliyor. Terör çok ayrı bir şeydir bana göre. Terörün, bundan evvelki, şimdiki veya yarınki Kürt meselesiyle hiçbir ilgisi yoktur, Kürt meselesi çok ayrı bir şeydir, terör de ondan farklıdır. Terör, her zaman olabilir, olacaktır. Bugünkü terörün istedikleri her zaman istenecektir, isteyenler olacaktır, o başka bir şeydir. Ama bu, kendisini Kürt sayan yurttaşlarla ilgili toplum olarak ve devlet olarak ilişkimizi teröre bağlamak hakkını vermez. Bizim vatandaşlarımız vardır, bu vatandaşlarla ilgili yapmamız gereken değişimler vardır. Bu değişimleri yapmadığımız zaman, huzursuzluk devam eder. Bunun sonunda terör olur, terör bundan yararlanır. Tabii yararlanır; ama aklınızı başınıza toplayıp insan haklarını geliştirmeniz lazımdır; insan haklarının gelişmemesinin sebebi terör olamaz; bunu söylemeye çalışıyorum.

Kürt meselesini konuşurken de, terörü aklımıza getirmememiz lazım. Terör, çözülmesi gereken bir meseledir, güvenlik güçlerinin meselesidir. Yani, her meselede

böyle şeyler karşımıza gelebilir. Terörü, eğer Kürt meselesiyle birlikte konuşursanız, düşünürseniz çözemezsiniz; ikisini de çözemezsiniz!

Bir daha tekrarlamak istiyorum: Eğer Kürt meselesini terörle birlikte düşünürseniz, ne terör meselesini çözebilirsiniz ne Kürt meselesini çözebilirsiniz. Ama, terör meselesiyle Kürt meselesini ayrı ayrı insanlara verirsiniz, ayrı şekilde düşünürseniz, ayrı kurumlarda düşünürseniz ikisini de çözme ihtimaliniz vardır.

Değerli arkadaşlar, şimdi seçimlerde ilgili bazı yanlış anlayışları ortadan kaldırmak lazım. 2002 seçimindeki katılma düşük değildir, % 79'dur ve o % 79'un içinde en az % 10 mükerrer yazım vardır; ülkemizde hızlı bir göç hareketi vardır; Türkiye'de yer değiştirmeler çoktur, değişik sebeplerle. Bu nedenlerle ve eğer kütüğünü güncelleştiremiyorsanız otomatik olarak, sizin kütüğünüz bir evvelki kütüğe dayanır, göçü iki defa yazmış olursunuz. Ben, kendim için söylüyorum: Ben onbeş seneden beri aynı evde oturduğum halde, 1999 seçiminde de 2002 seçiminde de, aynı mahallede ailemizin iki kez adı yazılıdır. Kaldı ki, doğru kütüğe dayandığımı kabul etsek de, % 79 kötü bir iştirak değildir. Sonuçların, katılım şu kadardı, bu kadardı diye değerlendirilmesi doğru değildir. Katılım % 90 olsaydı farklı sonuç mu alacaktınız? Bunun bir göstergesi var mı? Bu sonucu çıkardığımız bir delil mi var? Yok. Katılım % 90 da olsaydı, muhtemelen aynı sonucu alacaktık.

Şimdi, "Solda ve sağda ne yapmak lazım?" sorusuna gelelim: Efendim, Türkiye'nin bir partiye ihtiyacı vardır ve bu partinin sol ve sağ ile tarif edilmesi, en azından yetersizdir. Yani, Türkiye'de bir siyasi hareket lazımdır, bir siyasi parti lazımdır; ama o partinin soldakiler birleşsin, sol politikaları uygulayalım veya sağ politikalar uygulansın, sağcılar birleşsin dersiniz bir sonuç alamazsınız. Çünkü Türkiye'nin meselesi sol ve sağ olmaktan çıkmıştır. Önce bunu anlamamız ve buna alışmamız lazım. Bundan on yıl, belki yirmi yıl önce "Sol" ve "Sağ" başlığı altında Türkiye'nin meseleleri açıklanabiliyordu; ama bugün sol ve sağ anlayışıyla Türkiye'nin meseleleri açıklanamaz, çözülemez. Buna başka bir boyut ilave etmeniz lazımdır. Yani, bir çizgi üzerinden çıkarıp, belki üç boyutlu yapmanız lazımdır. O, Siyasal Bilgiler Fakültesi gibi kurumlarımızın teorisyenlerine bırakılmış bir iştir. Benim gibi mühendislere bırakılmış bir iş değildir. Ama ben şunu görmekteyim ki, sol ve sağ diye düşünerek, Türkiye'nin ihtiyacı olan yeni parti tasarlanamaz, kurulamaz.

Önümüzdeki seçimlerde aynı sonuç çıkmaması için yeni bir siyasi partiye ihtiyaç vardır. Bu yeni partinin de kurulması için mevcut partileri yok saymak lazımdır, Mümtaz Hoca kusura bakmasın.

Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL – Yeni Parti var, o bizde.

Tarhan ERDEM – Bilmem, öyleyse anlayalım.

Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL – Yalnız büyümedi o başka.

Tarhan ERDEM – O başka... Öyle olsa büyürdü.

Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL – Büyüyecek, çünkü yeni.

Tarhan ERDEM – Türkiye'nin büyük bir partiye ihtiyacı var; o partiyi kurmak da sizlere düşer, hepimizin görevidir.

Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL - ... yapıyoruz.

Tarhan Erdem – Ama, eğer başarısız olursanız, başarısız oldum deyin. Cevabım şudur: Türkiye'nin bugünkü problemlerini çözmesi için, yenmesi için, her gün ayağına takılan problemlerle başa çıkması için Türkiye'nin çok ciddi bir yeni bir partiye ihtiyacı vardır. Bu parti, eskilerin devamı veya eskilerin birleşmesiyle oluşamaz.

Teşekkür ederim.

Başkan– Ben teşekkür ediyorum.

Efendim, toplantıya gideceği için konuşma sırasını değiştiriyorum; Sayın Erhan Çelik, buyurun.

Ahmet Erhan ÇELİK – Not ettiğim kadarıyla bana yönelik iki soru var, ben de kısaca yanıt vermeye çalışayım.

Ali, “Ulusal güvenlik politikasında bir miyopilik mi var, yoksa devekuşu politikası mı izleniyor?” diye sordu. Bu göreceli bir yaklaşım; ulusal güvenlik politikalarına karar veren makamların ciddi ve karar verici olması gerektiğine dair anayasal kurallar var, mevzuat var. Onların karar vermesi beklenir. Devekuşu rolü oynamak mümkün değildir. Eğer devekuşu rolü oynuyorsanız önünüzde iki seçenek var; ya bir başkasının değirmenine su taşırsınız ya da vatana ihanetle filan suçlanırsınız. O nedenle, ben miyopilik kelimesini tercih ediyorum. Kararsızlık durumuna ilişkin olarak bir örnek vermek isterim. Senin sorun “Kürdistan oluşumunu biz yaratıyoruz aslında. Çok sayıda firma Kuzey Irak'ta çalışıyor” şeklindeydi. Bu doğru. Odalar Birliği işadamlarına yatırım çağrılarını yapıyor. Hakikaten bir gariplik var. Ama daha ciddi sahalara baktığımızda, devlet açısından yaşanan ciddi bir, nasıl diyelim, bir açmaz, bir kararsızlık hali. Musul'un üst tarafında Kürdistan yönetimi bölgesinin kesin olarak girdiği bilinen Taktak diye bir petrol sahası var. Taktak bölgesinde halihazırda iki

Türk grubu petrol arama çalışmaları yapıyor. Bunu da neye göre yapıyor? Barzani yönetimiyle daha önce de Talabani ile bağtlanan kontratlarla bu işi yürütüyor. Yani, önce Talabani ile bu kontratları yapmışlar, zamanında, savaştan sonra Barzani ile yenilemişler ve Taktak'ta şimdi petrol arıyorlar. Bunlar da Türk şirketi. Varsayınız bir anlaşmazlık çıktı, bir taraf kontratı bozdu, diyelim ki Kürt tarafı bozdu. Dışişleri Bakanlığı bu işadamlarına sahip çıkacak mı? Bu sorunun cevabı yok.

İkinci soru, genç arkadaşımın sorusunu ben özetlemeye çalışayım, ümit ederim düzgün anlamışımdır. "Irak'lı Kürt liderlerine yönelik devletteki dışlayıcı tavır, Kürt halkının kazanımları sebebiyle midir? Bu nedenle midir?" diye bir soru yöneltti. Ben gazeteciyim, kendi görüşümü mümkün olduğunca az açıklamaya gayret ederim. Ama devlette gördüğüm resmi aktarmayı denersem küçük bir hikaye ile. O biraz önce sözünü ettiğim Taktak bölgesinde petrol arayan bir firmanın sahibi bana şunu anlatmıştı: Amerika Irak'a girmeden hemen önce, yani bir hafta gibi bir süre önce, Süleymaniye ya da Erbil'e gittiğiniz vakit, hani şu beyaz eşya markası vardır Bosch; duvarlarda "I Love Bosch" diye yazılar varmış. Süleymaniye ve Erbil'de. Yani, Kürt halkı Amerika'yı bağrına basmış vaziyette. Öncelikle şunu söylemek isterim Amerika'ya pek güven olmaz. Ama Talabani'nin oğlundan öğrendik ki, geçmiş tarihlerde Kürtler de çok kandırılmış. Kürt halkının hangi kazanımı nerede duruyor; bence iyi tahlil etmek lazım. Elin ipiyle kuyuya inmek her zaman risklidir.

Teşekkür ederim.

Başkan – Çok teşekkürler.

Prof. Dr. İbrahim KABOĞLU – Teşekkürler.

Bana yöneltilmiş iki soru var. Aslında, Ali Beyin sorusuyla Tarhan Beyin açıklaması örtüşüyor. Hemen belirteyim, tabii bu Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin madde çok kötü yazılan bir madde. Yani, 1982 Anayasası'nın genel görünümüne hâkim olan kötü yazım burada da söz konusu. Bunu kabul etmek lazım. Ama, tabii ki bu kötü yazım böyledir diye biz anayasa hükmünü yorumlamayacak değiliz. Yorumlamaktan kaçınma hakkımız yok, yetkimiz yok, böyle bir yetkimiz yok. Ama bunu teslim edince o zaman çelişkileri de anlamamız mümkün.

Öte yandan, Sayın Erdem'in söylediği, "347 ile toplar, toplamalı" gibi bir açıklamada bulunmadım. Ben, özellikle demokratik mantığa yollama yaptım. Yani, 184'le toplarım ve Cumhurbaşkanını seçerim, seçtiririm... Hayır, bu mantığın tamamen yanlış olduğunu söylemek istedim. Çünkü herhangi bir sayıyla toplar dediğimiz zaman, buradaki çoğunlukların anlamını tamamen yok etmiş oluruz. Tabii,

ben bir tür mesleki körlüğe düştüm demiyorum, sayıları ifade etmediğim için. Ama, hani teknik olarak bütün bunlarla zaman yitirmek istemedim, o nedenle. Ancak, burada şöyle bir şey var tabii ki, “başkaca hüküm yoksa” diyor. Gerekçe de ilginçtir, diyor ki 96. maddenin gerekçesinde: “Anayasada başka bir hüküm mevcut değilse, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının üçte biri ile toplanabilecektir. Bu suretle Anayasada öngörülme haller dışında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin toplanması kolaylaştırılmış olmaktadır”.

Şimdi, oysa, Anayasanın hiçbir yerinde başkaca bir hüküm yok. Şimdi, burada ya bunu boşuna yazmışlar diyeceğiz ya da toplantı yetersayısı için hiçbir biçimde 184’ün üzerinde bir sayı istememişler diyeceğiz. Bunları tartışmak, bu çelişkileri ortaya koymak bizim hakkımız değil, görevimiz.

Öte yandan, 102. maddenin başında, üye sayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir diyor; bunu mutlak biçimde anladığımız zaman, üçüncü ve dördüncü turun bir anlamı kalmıyor.

Hayır, peki ilk iki turda üçte bir olmazsa? Ama o zaman da şöyle bir soruyla karşılaşıyoruz: İyi de, Tarhan Beyin yaptığı açıklama, üçte iki ile toplanacak diye açık bir hüküm yok ki hiçbir yerinde. Şimdi, bütün bunları tartışmak durumundayız tabii ki.

Sonuçta, kuşkusuz nereden, neyi uygulamamız gerekiyor? Sonuçta demokratik mantığı uygulamamız gerekiyor. Uzlaşmayı neden öngörmüş? Şimdi, Tarhan Bey’in söylediğini biz bir mutlak veri olarak alırsak, o zaman tabii ki Meclis Başkanı’nın mantığına bizi götürme riski var. Ben, hiç kimseyle tartışmam, çünkü böyle bir mecburiyet yok, yaparım seçimi gelen gelir, gelmeyen gelmez, gider Çankaya’yı doldururum bu şekilde...

Şimdi tabii, sorun, bu çerçevede yapılan tartışmalarla kolay kolay giderilmez. Şöyle ki, burada ciddi bir demokratik bakış açısı zaafı var. Bunu da ben açıklamamda % 10’luk baraj konusuna bağladım. Ha, % 10’luk baraj olmasaydı, biz demokratik olarak olgun mu olacaktık? Hayır, kolay değil çünkü bu. Belki elli yıl sonra, yüz yıl sonra ulaşabilecek miyiz? Ama, en azından bu tartışma bu kadar kısır olarak yapılmayacaktı. O nedenle, o açıdan da düşünmek durumundayız.

Ha, sorunuz isabetli, anayasa değişikliği. Orada bir açık kapı var, diyor ki: “Yasalarla ilgili toplantı yetersayısı”, ona yollama yapıyor. “Görüşme yasalarda olduğu gibi yapılır” diyor. Ama, Cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda ayrı bir düzenleme var.

Şimdi, haklı. Biz, evet Mecliste görev yapmadık, olabilir. Mecliste iki kişiyle de belki toplantı yapılabilirdi. Bilemiyoruz, yani Meclis bu kadar gayri ciddiliğe... ciddiyetini koruyacak diye bir kural yok tabii, olabilir de. Ama, şimdi Cumhurbaşkanlığı seçimi gibi bir önemli, devletin temsilinin söz konusu olduğu bir seçim sürecinde öngörülen yüksek sayıları da amacına uygun olarak yorumlamak bizim demokratik mantık açısından görevimiz. Ama bu şuraya kadar gitmez: Efendim, giderim ben Anayasa Mahkemesi'ne iptal ettiririm... Hayır! Bu da yine demokratik mantığa aykırı görünüyor.

Şimdi, sizin sorduğunuz soru, yerel yönetimler dediğimiz zaman ya da bölge yönetimleri Avrupa'da olduğu gibi. Bizim aklımıza hemen kamu hizmeti geliyor. Ama, orada öncelikle yaşanan bölgenin, muhitin sorunları onlara verilmiş bulunuyor... İspanya'da bir somutlaştırma, basitleştirme pahasına yapılırsa, eğer Türkiye'de o anlamda Fransa'da, İtalya'da olduğu gibi bir bölge yönetimi olsaydı, Karadeniz bu şekilde yakılıp yıkılmayacaktı. Benim ilk aklıma gelen, kentsel düzen, çevre koruması, turizm gibi, diğerleri daha sonra akla geliyor.

İzninizle, Anayasacı olarak bir cümle de Milli Güvenlik Kurulu'na... Diğer bir çok konuda söylenecek şey var ama, yani zamanımız yok. Bir cümleyle: Tabii, Milli Güvenlik Kurulu demokratik bir kurul değil. Ama, anayasal bir kurum. Fakat, Türkiye gerçeğini, anayasal bir kurul olduğunu göz önüne alarak, şunu düşünmüşümdür hep: Milli Güvenlik Kurulu, acaba Türkiye'de demokratikleşme için bir demokrasi sübabı işlevini üstlenemez miydi diye, yani olsa olsa Milli Güvenlik Kurulu'nu bu açıdan meşru kabul etmek düşünülebilirdi Türkiye'nin gelecek on, yirmi yılı için. Fakat şunu gördük ki -dikkat edin- bugün Milli Güvenlik Kurulu'nda konuşulması gereken konular Milli Güvenlik Kurulu dışında konuşuluyor. Bu, Deniz Kuvvetleri Komutanı'nın "Ezan Türkçe okunsun" sözü eğer milli güvenliğin konusu idiyse, oraya kadar... Başbakanın söyleminden ona kadar... Sonra, yakın geçmişin en büyük krizinin Milli Güvenlik Kurulu toplantısı sırasında ortaya çıktığını göz önüne alırsak, demek ki bu tür kurullar bile bizde demokratik uzlaşma kültürünü yaratacak bir işlev görmüyorlar. Bu açıdan, tabii ki Türkiye'nin politikasının belirlenmesinde Milli Güvenlik Kurulu'nun yerini değerlendirirken, bunu da ciddi olarak demokratik supap olma işlevini görememiş olmasını da göz önüne almamız gerekir diye düşünüyorum.

Son söz: Ben biraz yanıldım konuşmamda, beni Cumhurbaşkanlığına hapsedtiniz. O bakımdan, bir de yanlış oldu. Tartışmadığımız konu, tartışabilirdik. Tarhan Erdem Bey ona değindi. Gelirken yine dikkatimi çekti... Havaalanına gittiniz mi? Çoğunuz gitmişsinizdir, binalar yıkılmış, gecekondu Pursaklar Belediyesi'nden sonra. Ama, üstte duran devasa camiler var, ortada kalmış. Şimdi, cami eğer gecekondu

oturanlar tarafından yapılmışsa, o zaman niye kendi konutlarını güçlü yapmadılar. Hayır, dışarıdan birileri tarafından yapılmışsa, neden gecekondulara yardım değil de, ahrete, imana yardımda bulundular?

Ben, son zamanlarda ciddi olarak hukuk devleti inancı kavramı üzerinde düşünmeye başladım. Biz hep öbür dünya inancı üzerine düşünürüz ve o tür camileri görerek kendimizi teselli ederiz. Ama çok ciddi olarak hukuk devleti inancı üzerine düşünmediğimiz sürece –ki, bu da herhalde demokrasi ve insan haklarına dayanıyor– o zaman Türkiye nereye gidiyor sorusuna belki çok yararlı tartışmalar yapabiliriz; Musul, Kerkük, Kıbrıs üzerinde, ama Anadolu’yu ihmal etmiş oluruz.

Teşekkür ederim.

Başkan – Çok teşekkürler.

Hocam, buyurun.

Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL – Önce teknik bir konudaki görüşümü söyleyeyim, Cumhurbaşkanı seçimi bakımından.

O maddenin kötü yazıldığı kesin. Neye tepki o madde? Daha önceki anayasa sisteminde, özellikle darbeyi getiren olay, Cumhurbaşkanı’nın bir türlü seçilememiş olmasıydı. Yani, o istenen sayıya, üçte iki sayıya erişilemediği için seçilemedi. Dolayısıyla buna bir çare olarak, şimdiki madde getirilmiş olabilir. Ama bu, özdeki bir ilkeyi değiştirmemesi gereken bir yazılıştır. Cumhurbaşkanı seçimi, rastgele bir seçim değil. Aslında, görünüşü önemli. Dolayısıyla oylamanın her aşamasında salonda o kişilerin üçte iki çoğunluğun bulunması gerekir. Ama oy kullanması –Sayın Tarhan onu söyledi- şart değil. Bulunur, fakat oy kullanmayabilir. Üçüncü turda, dördüncü turda oy kullanmayabilir. Üçüncü turda zannediyorum öyle bir zorunluluk var, ama son turda yani salt çoğunluk ya da son turda da bulunanların, oy kullananların çoğunluğuyla seçilir. Ama bu seçim yapılırken, Kurulda, yani birisi önerge verip, bu seçim için yeterli sayı var mı burada dediği zaman, o sayının oluşmuş olması gerekir. Bu Anayasanın uygulanışında, bir defasında o sayı yokken seçilmiş. Yani, Özal’ın seçilişinde 286’lık bir çoğunluk var. Yanlış olmuş. Bu yanlışlık dolayısıyla da Anayasa Mahkemesi’ne gidilmemiş. İhmal mi, yoksa gidilemediği için mi? İçtüzükte bugün bu maddeye atıf var. Yani, İçtüzük değişikliğinden sonra 102. maddeye atıf var, “Cumhurbaşkanı, üçte iki çoğunlukla seçilir” diyor.

Ben, bu “üçte iki çoğunlukla seçilir”i, öyle bir toplantı sayısı olduğu zaman seçilir diye anlıyorum. Çünkü, rastgele bir seçim değil, kötüye kullanılmaması gerekir.

Yani, siz 186 üyeniz var, bunlarla toplarsınız, seçeriz dememeniz lazım. En azından, orada o işleme tanık olan insanların o sayıda bulunması gerekir. Çünkü, alafanga terimiyle, törensel bir oylamadır, “solennel” olması gerekir. Milletın temsilcileri orada bulunacak ve o sayıda bulunacak. Onların önünde, çıkmazı aşmak için, işte dördüncü oylama da yapılabilir. Ben öyle anlıyorum. Yani, üçte iki çoğunlukla seçilir; temel ilkedir. O çoğunluğun bulunduğu bir ortamda seçilir diye yorumlamak gerekir, yanlış yazılışı aşabilmek için. Belki böyle yazılışaydı bu tereddüt olmazdı. Benim görüşüm bu.

Öbür konuların tartışılması bakımından sacayak ya da devlet politikası; ister Milli Güvenlik konusunda olsun, ister dış politika konusunda olsun. O konuda da Sayın Tarhan’dan farklı düşünüyorum ve genellikle Mülkiyeli olarak düşünüyorum. Böyle bir atanmışlar-seçilmişler ayrımını, şimdi bazılarının anladığı biçimde kesin bir ayrım olarak anlamamak istiyorum. Yani, seçilmişler seçilmiş de, atanmışlar seçilmiş değil mi? Başka çeşit bir seçimden geliyor onlar. Bürokraside ya da askerde belli bir düzeye gelmek, bir çeşit bürokratik ya da askeri hiyerarşi içinde bir seçim demektir. Bunu da hiç olmamış gibi Amerikan sistemine bakarak, “İktidar gelir istediğini kamu görevlisi yapar” diye anlamamak gerekir. Onun için, baktığınız zaman o sacayak bir sembol. Ne var içinde? Cumhurbaşkanı var. Onun için, Cumhurbaşkanının seçimi, vesairesi o kadar özenle yapılması gerekir, tarafsızlığı, vesairesi... Devletin bütünlüğünü ve sürekliliğini temsil eder. O, öyle olabilecek bir kişi olmalıdır. Onun için, bizde, yani Başbakanlıktan oraya sıçramak süreci, yani banyoya girip bir yıkıyor, ayrılmış oluyor. Artık siyasi kimliğinden arınmış bürokrasi var. Nedir? O bürokrasi de, rastgele siyasal iktidarın: “Ben falancayı genel müdür yaptım” diye oluşturacağı bir iktidar parçası değil. O da, kendi usullerine göre oluşması gereken, başbakan onu da temsil ediyor olabilir, olmalıdır. Bürokrasiyi de temsil ediyor; ama böyle oluşmuş olan bir bürokrasiyi. Amerikan tarzı: Ben geldim, falancayı yaptım değil. Bir devletin kurallarına göre oluşmuş olanı. Genelkurmay Başkanı var, o da yine bir çeşit, bu defa, askeri hiyerarşiyi temsil ediyor. Şimdi, genellikle benim anayasa hukukunda söylediğim bir şeyi söylemek istiyorum. Anayasa hukuku, genellikle savunulanın aksine, en yerel, en ulusal olan hukuk branşıdır. Başka bütün hukuk branşlarından farklı olarak bir ülkeye, bir topluma özgü olarak oluşur.

Şimdi, YÖK programına göre anayasa dersini okuttuğunuzda, iki ders okutmanız gerekiyor. Şimdi, ister istemez Siyasal’da biz bir ders olarak okuturuz ama, YÖK’e göre genel esaslar var, Türk anayasa hukuku var. Yani, illa genel esaslar dediğimiz çok evrensel bir şeymiş gibi... Halbuki, bakıyoruz orada da işte Amerikan hukuku, İngiliz hukuku... Bunlardan süzölen bir şeyler var. Ama siz onların hepsini de kabul etmiyorsunuz. Hayır, Türk Anayasa hukukunun da kendi genel esasları olur. Yani, hangi anayasa hukukunda anayasa protokolü bakımından yasama öndedir? Bizde

yasamayla başlar. Çünkü bizim cumhuriyet anayasası hukukumuz, Türkiye Büyük Millet Meclisi'yle başlamıştır, bütün yetkiler oradan oluşarak ortaya çıkar. Ama İngiliz hukukunda kraldan oluşarak çıkar. Yani, her ülkenin kendine göre bir anayasa protokolü, anayasa ilkeleri vardır. Türkiye Cumhuriyeti'nde de, bu söylediğim, yani ordunun yeri, askerinin yeri rastgele bilmem Lüksemburg'un, İsveç'in falan anayasasına göre belirlenmez. İlle her şey siyasi iktidara tabidir diye bir kural da yok bizim sistemimizde. Hayır, başka iktidarlar oluyor. Yani, askerler geliyor anayasa değiştiriyorlar. Ama, onlar da rastgele askeri bir anayasa yapmıyor, mümkün olduğu kadar ne kadar bir genel esas sayılabilecek, ama bizim hazmedebileceğimiz, benimseyebileceğimiz şeyler varsa, onlar da olsun deniyor. Dolayısıyla bir karmadır

Dolayısıyla bu devlet politikası denen şeyin gerçekten böyle oluşmuş olması gerekir. Rastgele bir iktidar, devlet politikasını kullanır; ama, sadece o oluşturur demek, öbür unsurları tamamen inkâr etmek demektir. Yani, Türkiye Cumhuriyeti'nde askerinin, bu cumhuriyetin hamurundaki yerini, felsefesindeki yerini inkâr ederek bir yere varamıyorsunuz, varlamıyor da zaten. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda Tanzimattan beri gelen bir bürokrasinin varlığını ve onun nasıl oluşması gerektiğine ilişkin kuralları falan da yok sayarak bir anayasa hukuku yapamıyorsunuz. Onun için, devlet politikasının böyle oluşmuş olması gerekir, bu organlar içinde oluşmuş olması gerekir.

Şimdi, Milli Güvenlik Kurulu'nda böyle bir sivil-asker şeyi... Ama, mesela, 1961 Anayasası'na göre, Planlama Yüksek Kurulu da, siyasiler ve yüksek bürokratlardan oluşan... Yani, bizim cumhuriyetimiz bunu arıyor. Dolayısıyla devlet politikası diye bir şey olabilir ve bu bir iktidarın politikası olmamalıdır. Bunu iktidara geldiği zaman uygulayacaktır. Tabii, inisiyatif ondadır, onu da kabul ediyorum. Yani, genellikle ondadır, ama başka yerden de gelebilir. Yani, asker hisseder ki bu devlet politikasında bir değişikliğe ihtiyaç var ya da bürokrasi, Dışişleri içinde bu ihtiyaç hissedilir, ama onun oluşması bu karma bir ortak akıllı oluşması gereken şeydir. O açıdan baktığınız zaman, gerçekten bir eksiklik var, Türkiye'nin bu dağılıklığında bir eksiklik var.

Genellikle katıldığım şey, yani temelde katıldığım şey, Türkiye'de bir partiye, yani bütün bu dağılıklığı giderecek, bu hamuru yeniden oluşturup, bunu millete: "Budur Türkiye'yi kurtaracak olan çizgi" diye sunacak bir partiye ihtiyaç var. Biz onu sunduğumuzu düşünüyoruz.

Tarhan ERDEM – Kabul et...

Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL– Ha, kabul ettireceğimiz, o ayrı hikaye, onu da nasıl kabul ettiririz; onu da ayrıca düşünüyoruz, çalışırız, vesaire. Ama buna ihtiyaç

olduğu muhakkak. Bir parti var bugün Türkiye’de, böyle olmalıdır diyor, AKP. Onun felsefesi de cumhuriyetinkine ters düşüyor. Yani, cumhuriyetin niteliğini değiştirmeye yönelik tam bir seçenek aslında. Baktığınız zaman, Türkiye’de seçenek yok değil. Bu seçeneği koydular ortaya ve öyle oy aldılar. Ama, olayın tartışması yapılır.

Tarhan ERDEM – O seçenek var, o seçeneğin karşısında...

Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL – O seçenek... Ha, onun karşısına bir seçenek koymak. Bu seçeneği, cumhuriyeti kurmuş olan ve bunun bilmem sahibi falan diye ortalıkta gözükken bir partinin koyması gerekirdi, o da koymuyor. Şimdi politika yapıyoruz. CHP’nin koyduğu seçenek, AKP’nin seçeneğini tam karşılayan bir seçenek değil. Bizimki öyle, benim iddiam!..

Ama, şimdi öbürleri tam koyuyor mu? Bana sorarsanız, biraz koyuyormuş o seçeneği gibi gözükken, bugünkü yelpazede MHP var. Yani, onu da kabul edelim. Onlarıki, iyi, kötü beğenmezsiniz, içindeki bilmem payları falan... Ama onlar bu seçenekle seçime girecekler. Belki böyle bir seçenek görüntüsü olduğu için de oyları artacak. Yani, bugünkü sondajlarda artıyor gözükmesinin nedeni, hep açık seçik olmasa da, hiç olmazsa açık ya da biraz seçik bir seçenek ortaya koymuş durumdalar. Öbürleri koyamamış durumdalar. Eksiklik oradadır ve böyle bir açık seçik ortaya koydukları için AKP gene en çok oy aldı. En çok oy alacak olan, bu seçeneği daha net bir şekilde ortaya koyan olacaktır.

Teşekkür ederim.

Başkan– Teşekkürler. Buyurun Sayın Aydın.

Prof. Dr. Mustafa AYDIN – Sorulara cevap vereceğim ama ondan önce beni rahatsız eden bir konuya işaret etmek istiyorum. Belki ben yanlış anladım ve bu kadar geç bir saatte tartışmayı alevlendirmek istemem ama panelde ifade edilen “MGK’da konuşulması gereken konuların dışarıda konuşulması” ya da “dış politikada tartışılmaması gereken çok önemli meseleleri önemsizmiş gibi tartışmak” söylemleri beni rahatsız etti. Çünkü bu bir demokrasi eksikliğine işaret ediyor. Bu panelde öyle bir eksiklik olacağına da hiç ihtimal vermiyorum aslında. Fakat bu söylemi sadece burada değil, dışarıda da çok fazla duyuyoruz son dönemde. Dış politika konusunda her gün saçma sapan, anlamsız, temelsiz, hiçbir şeye dayanmayan pek çok iddiaya muhatap olan ve bunlarla mücadele eden birisi olarak, ben yine de dış politika konularının –kendi alanımı söylüyorum, iç politikayı bir kenara bırakıyorum- daha fazla ve daha çok kişi tarafından, daha geniş bir çerçevede tartışılması gerektiğini düşünüyorum. Sadece dış politika değil, milli güvenlik konularının da

daha fazla tartişılması gerektiğini dūřunuyorum. Çünkü bu konularda ortak bir anlayiş yok. Bunlar tartişılıyor, çünkü ortak bir anlayiş yok. Bizim Milli Gūvenlik Siyaset Belgemiz, olması gereken ortak anlayişı oluşturamıyor. Çünkü tartişılmadan oluşturulan bir belge, o belge. Onun nasıl hazırlandığını gayet iyi biliyoruz.

Burada benim yōnettiđim bir panelde, ū-dōrt yıl ūnce bir eski Dıřiřleri Bakanlıđı Mūsteřarına, “Siz Milli Gūvenlik Siyaset Belgesi’ne gōre niye dıř politika yapmıyorsunuz?” ūeklinde bir soru yōneltildi. O da dedi ki: “Biz belgeyi alırız, ūōyle bir bakar, sonra arkamızdaki kasaya kilitler ve bir daha da amayız. Hiçbir mūsteřar açmaz”. Niye? Çünkü Milli Gūvenlik Siyaset Belgesi’nin, diđer parçalarını bir kenara bırakıyorum, dıř politikayla ilgili kısmı Mūlkiye’nin ūncū sınıf ūđrencilerinin yazması durumunda sınıfını geçemeyeceđi dūzeyde kōtū bir belgedir. Aynı paragraf içerisinde İnan’la, Suriye ile ve Irak’la iliřkilerin geliřtirilmesi ve ABD ile yūksek mūttefik iliřkiler içerisinde yer almanın ūneminin vurgulanmasını gōrebilirsiniz. Bu anlamsız bir yaklařımdır. Dūnyada pek çok ūlkenin bu tūr belgeleri açıkça tartiřılıyor. Amerika’da, Rusya’da ve pek çok bařka ūlkede bu belgeler halka açık; Tūrkiye’de ise gizli. Aslında bize gizli, ama parça parça basında yayınlıyor. Kalan parçalarını da zaten saunalardan topluyoruz!.. Dolayısıyla gizliliđi, aslında kafamızı kuma gōmmekle alakalı. Ūrneđin ben son bir hafta içerisinde çok farklı kurumlardan, asker, sivil, būrokrat veya siyasetçi, çok farklı kurumlardan Kıbrıs ve Kuzey Irak’la ilgili dile getirdiđimiz birtakım ūeyleri “aslında konuřmasak iyi olacađı”nı dinledim. Sanki Kuzey Irak’ta bađımsız bir Kūrt devleti ortaya çıkabilir ihtimali hiç yokmuř gibi, bunun ūzerinde konuřmamayı tercih eden bir anlayiř hākim bu ūlkede. Konuřmamak, bunun olmayacađı anlamına gelmiyor; olabileceđini ve bunun bir olasılık olduđunu gōrūp, ūnlemlerimizi ona gōre almak gerekiyor. Bunun için de konuřacaksınız, analiz yapacaksınız, tartiřacaksınız. Aksi takdirde, herřeyin en iyisini bildiđini dūřünen biri gelir ve kendi gōrūřūnū hiç bir karřı çıkma olmadan uygulamaya koyar. Tabii sonu da sıklıkla hūsran olur. Aynı çerçevede, devlet būrokrasisinde “bir ūeyin olabileceđini sōylemez isek, olmaz” gibi bir inanıřın olması da çok rahatsız edici bir durum. Bōyle bir anlayiřın olması Tūrkiye’nin dıř politikası için ciddi bir soruna iřaret ediyor.

İki ayrı konuya daha deđinmek istiyorum, Irak’la bađlantılı. Bugūn Irak’ta artık geriye dōnūřū olmayan bir noktaya gelinmiř durumda. Gerçekçi olarak bakarsak, Irak’ta bundan sonra ancak iki alternatif sōz konusu: Ya federal -konfederal- bir Irak’la karřılařacađız ūnūmūzdeki dōnemde ya da parçalanmıř bir Irak’la. Artık, Tūrkiye’de anladıđımız anlamda ūniter bir Irak olmayacak. Dolayısıyla Tūrkiye’yi temsil edenlerin çıkıp da, “Biz ūniter Irak’ı destekliyoruz” demesi anlamlı deđil artık. Ūnūmūzde iki alternatif olduđuna gōre, aslında bu alternatiflere karřı ne yapmamız gerektiđini tartiřıyor, konuřuyor olmamız gerekiyor.

İkinci konu da, dış politikada alternatifler üzerinden konuşurken, hiçbir alternatifi dışlayamayacağınız olgusu. Eğer stratejik düşünebiliyorsanız, öncelikle en kötü olasılığa karşı hazırlanmanız gerekiyor. Bunu da konuşmuyor olmanız, o en kötü olasılığın olmayacağı anlamına gelmiyor. Örneğin Irak ilgili olarak biz pek çok şeyi konuşmuyoruz ve politika geliştiremiyoruz. Çünkü Irak'a miyop bir gözle bakıyoruz, bir tek sorun çerçevesinden bakıyoruz. O sorun da, aslında bir dış politika sorunu değil, bir iç politika meselesi. Bu sorunun adını nasıl koyarsanız koyun, Kürt sorunu deyin, PKK sorunu deyin, terör sorunu deyin, Güneydoğu sorunu deyin, ekonomik geri kalmışlık sorunu deyin, ağa-şeyh sorunu deyin; ne dersiniz deyin, ama burada bir sorun var. Ve bu sorun Türkiye'nin içinde çözülmesi gereken bir sorun. Biz bu sorunu Türkiye'nin içinde çözmez isek, dışarıdan bize getirilen dayatmalarla boğuşmak zorunda kalırız ki, son on-on beş yıldır aslında bunu yapıyoruz. İkincisi, bu sorunu Türkiye'nin içinde çözmediğimiz ya da çözemediğimiz için biz Irak'ın kuzeyi, daha geniş anlamda Irak ve daha da geniş anlamda Ortadoğu politikası geliştiremiyoruz; geliştiremeyiz. Çünkü konuşacağımız her şey dönüp dolaşıp bu soruna gelip düğümleniyor. Kerkük'ün statüsünü konuşurken, aslında kafamızın arkasında konuştuğumuz şey Kerkük'teki Türkmenlerin durumu değil, oradaki insan hakları meselesi değil. Kerkük'ün statüsünden bahsederken aslında endişe ettiğimiz şey, eğer orası referandumla Kuzey'deki Kürt bölgesine dahil olur ise ve bu Kürt bölgesi bağımsızlığa gider ise -ki Kerkük dahil olursa bağımsızlığa gitmesi daha büyük bir olasılıktır- o zaman bu Kürt bölgesi Türkiye'nin toprakları üzerinde tehdit oluşturur mu? Aslında kafamızdaki soru bu. Ama bunu da açıkça ifade etmiyoruz. Neden? Yine kendi iç sorunumuz nedeniyle. Dolayısıyla bizim bunu konuşmamız lazım.

Irak'a askeri müdahale opsiyonu var mıdır, yok mudur? Var tabii. Ben, Türkiye'nin bugünkü konjonktüre ve ABD'nin oradaki ciddi işgal gücüne rağmen, hâlâ Irak'ta askeri müdahale yapma seçeneğinin olduğuna inananlardanım. Fakat bu seçenek sonsuz değildir ve anlamsız yere de kullanılamaz. Yani, askeri müdahale spor olarak yapılmaz. Geçmişte yaptıklarımızın sonuçlarına da bakmak lazım. Ne için yapacağımızı iyi düşünmemiz gerekiyor. Ve bence bunu Amerika'ya rağmen ancak bir kere yapabiliriz. İkinci defa yapmanıza müsaade etmezler. O nedenle hangi gün, ne hedefe ulaşmak için ve ne şekilde yapacağınızı iyi düşünmeniz gerekir.

Türkiye'de askeri müdahale konusu konuşulurken, bazen PKK çerçevesinde konuşuluyor, bazen Kandil Dağı'ndan bazen Mahmur Kampı'ndan bahsediliyor ve ara sıra da Kerkük'e değiniliyor. Bunların hepsi de birbiriyle bağlantılı gibi gözüküyorsa da, askeri müdahale söz konusu olunca birbiriyle çok da alakalı değil. Bunların dördüne farklı operasyonlar yapılabilir, tek bir operasyon yapamazsınız. Yani, askeri operasyondan kasıt, gidip Kerkük'ü almak mı? Öyleyse Kerkük'e gidebilecek misiniz? Giderseniz orada ne yapacaksınız, ne kadar kalacaksınız? Bunları düşünüp

öyle konuşmak lazım. Bunu düşünmüyorsak, o zaman Kerkük'le askeri müdahale kavramını aynı cümle içerisinde tartışmamamız gerekiyor. Askeri müdahaleden kastımız, Kuzey Irak'a girip, geçmişte yaptığımız gibi, sıcak takip ve benzeri yaklaşımlarla orada konuşlanmış olan PKK'lı teröristlerin peşinde koşmak ve onları enterne etmek ise, onu o şekilde tartışmamız lazım. Bu tartışmayı o şekilde yaptığımız zaman, bence bunun imkânı oluşturulabilir. Eğer yapmaktan bir fayda varsa. Fakat açıkçası, geçmişteki örnekler gösteriyor ki, Kandil Dağı'nın 10 bin metre yukarıdan binlerce bombayla bombalanması bu sorunu çözmiyor. Dolayısıyla askeri operasyon yapılacaksa, bunun hedefinin, anlamının iyi tespit edilmesi gerekiyor. Türkiye'de bu tartışma da, maalesef yine iç siyasete yönelik olarak hamaset düzeyinde yapılıyor. Yani, son dönemde bu tartışmanın ne bir askeri gereklilikle ne bir stratejiyle ne de bir politikayla alakası var. Muhalefetiyle hükümetiyle tamamen Türkiye'de yükselen milliyetçiliğe oynayan siyasi partiler söz konusu. Bu tartışmayı da sırf o yüzden yapıyorlar. Yoksa ne muhalefet ne de hükümet Türkiye'nin şu anda Irak'a bir askeri operasyon yapmasını düşünüyor, arzuluyor, istiyor.

Teşekkür ederim.

Başkan– Teşekkürler.

Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL – Siyaset ya da milli dış politika belgesi ile milli dış politika yahut devlet politikası; onları karıştırmamak. Yani, belge konusunda söylediğiniz doğru, gerçekten... Ama, o varsa bir devlet politikası, onun oluşturulması veya değiştirilmesi. Yani, o mekanizma içinde olabilir. Bu belgeye yansır ya da yansmaz; o ayrı mesele. Onu belirtmek istedim.

Başkan – Buyurun Sayın Kaboğlu.

Prof. Dr. İbrahim KABOĞLU – Evet, bir yanlış anlama oldu. Ben, Milli Güvenlik Kurulu'nun görev alanına giren konuların konuşulmaması yönünde bir tercihte bulunmadım. Tam tersine, Milli Güvenlik Kurulu konusundaki görüşümü koydum demokrasiyle bağdaşmazlığı. Ama, şunu söylemek istedim, iyi ifade edemedim galiba: Bugün Milli Güvenlik Kurulu toplantısı var, orada belirli konular gündemine göre konuşuluyor, orada karar alınmıyor ya da alınıyor. Yarın öbür gün bu Kurulun üyeleri orada konuşulan konu ya da konuşulmayan konular üzerine birbirine ateşliyorlar. Yani, bir ülkenin Başbakanı, Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı, onlar için konuşma rezervi var. Milli Güvenlik Kurulu varsa, orada konuşulacaksa bir konu, onların bizim gibi uluorta konuşmaya hakları yok. Ben bunu belirtmek istedim. "O açıdan demokrasi subapı olabilirdi, ama olamadı" dedim.

Başkan- Teşekkür ederim.

Efendim, üç saati aştı burada oturuyoruz. Daha, herhalde bir üç saat daha rahat oturabiliriz. Ama, tabii zamanı bu şekilde kullanmak mümkün değil.

Ben, bu panele katılan ve gerçekten çok harekete geçirici sorular soran, tartışmalar sunan panelistlere, kendim adına ve Mülkiyeliler Birliği adına teşekkür ediyorum. Öğleden sonra 14.00'te ikinci oturum var efendim.

Mülkiye Forumu: “Türkiye Nereye”

**İkinci Oturum:
Oturum Başkanı: Nazif Ekzen**

Oturum Başkanı Nazif Ekzen – Hoşgeldiniz. Sabah oturumunda değerli konuklar iktisat politikaları dışında kalan alanlarda Türkiye'nin nereye gittiğini tartıştılar. Öğleden sonra oturumunda, iktisat politikalarını tartışmaya çalışacağız. Türkiye'yi, dünyayı, Türkiye'de de özel iki alt bölümü tartışma imkânımız olacak.

Ben, ilk konuşma için Hocam Korkut Boratav'a sözü veriyorum. Bize Türkiye'yi anlatacak Hocam.

Dünya Ekonomisi ve Türkiye

Prof. Dr. Korkut BORATAV – Sayın Başkan, değerli dostum, meslektaşım Nazif Ekzen, biz bir ufak iş bölümü değişikliği yaptık. Onun ima ettiği konuda konuşacağım ama “Dünya Ekonomisi ve Türkiye” şeklinde bir sunuş yapacağım. Doğrudan Türkiye ekonomisine odaklı kuşbakışı bir sunuş Oktar Türel arkadaşımından gelecek. Ben, “dünya ekonomisinde ne oluyor, ne bitiyor ve bunlar Türkiye ekonomisine nasıl, hangi süreç ve mekanizmalarla yansıyor” tema'sı üzerinde bir kısa sunuş yapacağım.

Şimdi, dünya ekonomisinin ana blokları arasında ilginç, belki patolojik, belki sürdürülemez, belki de sürdürülebilir ama değişik bir ilişkiler bütünü içinde

sürdürülebilir diyebileceğimiz dönüşümler meydana geldi. Bunun, üretim teknolojisi ve uluslararası iş bölümü açısından da incelenebileceğini biliyorum ama onlara değinmeyeceğim. Esas olarak, dünya ekonomisinin ana blokları arasındaki sermaye akımlarıyla bağlantılı stratejik bir öğeden bahsedeceğim: Cari işlem dengelerinin ana bloklar itibarıyla paylaşımı ve dağılımı...

Burada şunu hatırlatarak başlayayım: İkinci Dünya Savaşını izleyen “Altın Çağ” diye de adlandırılan, aşağı yukarı 30 yıllık bir zaman dilimi içinde dünya coğrafyasının bugünlerde artık “Güney” diye adlandırdığımız bloğunun özel bir konumu vardı. Bu bloğun içinde, petrol ihracatçıları dikkate almazsak, ortak özellik, cari işlem açıkları vermeleri idi. Tek tek ülkeler dökümüne bakın; ülke blokları olarak bakın; petrolcülere ve petrol dışı hammadde ihraç tabanı çok güçlü olan bir iki üçüncü dünya ülkesini ve istisnai yılları saymazsak, gelişmekte olan ekonomilerin ortak özellikleri cari işlem açıkları vermeleri idi. Altın çağın uluslararası ilişkileri düzenleyen ortak kural ve düzenleme biçimine, ayrıntılarına girmeyeceğim ama şunu hatırlatmakla yetineyim: Bazıları ona “Uluslararası Keynescilik” derlerdi. Üçüncü dünya açık veriyor, metropol ise bu açığı bugüne göre daha yumuşak koşullarda kapatıyor, finansmanını sağlıyordu. Dolayısıyla metropol sermaye ihraç eden, üçüncü dünya sermaye ithal eden bir konumda idi.

Hemen şunu söyleyeyim, fazla ayrıntıya girmek istemiyorum, zamanımın kısıtlı olduğunun farkındayım: Dış dünyadan sermaye ithal etmek, her zaman dış dünyadan net kaynak akımı anlamına gelmez. Sermaye ithal ederseniz, ama aldığınız sermayenin bir anlamda ödemeler dengesi üzerindeki maliyeti olan faiz ve kâr transferi; ana para geri ödemelerini de dikkate alırsanız sermaye girişini aşabilir. Bunun başka bir hesabı da vardır, cari işlem açığından kâr, faiz transferlerini çıkarın, o açık fazlaya dönerse dış dünyaya kaynak transfer ediyorsunuz demektir. Açık devam ediyorsa, dış dünya size kaynak pompalıyor demektir.

Bunu şunun için söylüyorum: Açık veren bir ekonomi dış dünyadan karşılıksız ve ebediyen kaynak alıyor anlamına gelir. Verilen paranın -diyelim- karşılığı oluyor. Ama cari işlem dengelerine baktığımızda Altın Çağ’ın ana özelliği bu idi. Yani, üçüncü dünya açık veriyor, metropol fazlalarıyla bunu kapatıyor... Araya, mesela petrol zammı gibi önemli çalkantılar geldiği zaman, petrolcüler grubu da büyük boyutlu dış fazla veren konuma geliyordu. Bir de, Amerika’nın İkinci Dünya Savaşı’nı hemen izleyen yıllarda tüm Batı âlemine ve üçüncü dünyaya karşı fazla veren konumu zaman içinde kayboldu, eridi ve açığa dönüştü. Ama, yakın döneme geldiğimizde, demin söylediğim özellik, ana hatlarıyla devam ediyordu. Örnek olarak 1996 ile ilgili rakamlar vereyim. Evet, Amerika açık vermeye başlamıştı. Amerika’nın açık vermesi, dünyanın diğer coğrafyalarındaki tasarruf fazlalarına el koyması anlamındadır. Yani,

bir anlamda Amerika'nın açık vermesi, benim demin size anlattığım İkinci Dünya Savaşı sonunda üçüncü dünya konumuna gelmesi anlamına geliyor. Bu durum bir zafiyet olarak veya bir süper emperyalist konumun imtiyaz ve avantajı olarak da yorumlanabilir. Bunu ilk algılayanlardan biri De Gaulle olmuştur. De Gaulle'ün yaklaşımını Servan Schreiber adlı bir adam, "Amerika'nın Meydan Okuması" diye bir kitapta bundan 35-40 yıl önce ayrıntısıyla incelemişti. Bu eleştiri, Amerika'nın dolar basarak dünyayı satın alma ve ölçüsü olmayan savaşlar yürütme imkânına sahip imtiyazlı konumunu mercek altına alır. Bretton Woods sisteminin dolara verdiği imtiyazlı konum, Amerika'ya bir süper emperyalist pozisyon getiriyordu. Bu süper emperyalist pozisyon nedeniyle de Amerika, sadece para basarak veyahut para basmanın bir başka biçimi olan borç senetleri basarak dünya üzerinde diğer ülkelerin tasarruf fazlalarına el koyma imkânına sahip oluyordu. Ama, bu özellik henüz ölçsüz boyutları kazanmamıştı.

Şimdi size 1996'nın rakamlarını vereceğim. 1996 yılında Amerika 118 milyar dolar cari işlem açığı veriyordu. Büyük bir açık. Ama bugünün rakamlarıyla karşılaştırınca, yani on yıl sonrasıyla karşılaştırılınca çok küçük bir açık. Buna mukabil, Batı bloğunun, yani metropolün diğer ülke grupları Japonya ve diğer Batı Avrupa diyelim, önemli boyutlarda fazla veriyor. Yani, kabaca 154 milyar dolar civarında fazla veriyor. Dolayısıyla Amerika'nın cari işlem açığının finansmanını diğer Batı bloğu sağlıyor. Örneğin, Japonlar o yıllarda çok sayıda Amerikan şirketi satın alıyorlar veyahut Amerikan borsasına yatırım yapıyorlar. Böylece Amerika'nın dış açığının finansmanı, Batının içinden sağlanıyor. Amerika'nın açığı kapatıldıktan sonra, metropol, dünya ekonomisinin genel ödemeler dengesi akımları içinde 36 milyar dolarlık bir fazla veriyor.

Üçüncü dünya -petrolcülerini saymazsak- demin söylediğim tipik konumunu sürdürüyor; 131 milyar dolarlık bir cari işlem açığı veriyor. Petrol ihracatçılarının 39 milyarlık bir fazlası var, buna rağmen kapanmıyor. 85 milyarlık bir dış açık kısmen Amerika dışındaki Batının, kısmen de petrolcülerin fazlalarıyla telafi edilmiş oluyor. Tipik konum, üçüncü dünya açıkları süregeliyor... Ama, hemen söyleyeyim: Altın çağdaki gibi ucuz ve kolay açıklar değil bunlar. 1980'i izleyen yıllarda riskli ve belirsizlikleri daha çok olan açıklar. Yani, portföy yatırımlarının, bugünlerde daha çok sıcak para dediğimiz akım türlerinin yarattığı çeşitli sorunları da getiren bir finansman biçimi. 1996'nın durumu bu...

Nitekim, bu tarihin öncesinde patlak veren, uluslararası literatürün pek üzerinde durmadığı bir kriz var: Türkiye 1994 krizi... Uluslararası iktisat yazını Türkiye ile aşağı yukarı aynı tarihlere denk gelen Meksika krizini daha iyi biliyor. Bir de, biraz daha önce, 1980'li yılların hemen başında meydana gelen Latin Amerika krizi iyi

inceleniyor. Bunlar, bu dönemin, altın çağı sonrasının riskli dünyasını bize algılatıyor. Ama asıl büyük kriz, 1997-1998'de Doğu Asya'da patlak veriyor. Doğu Asya krizi -ayrıntılara ve niçin meydana geldiğini anlatmama gerek yok- önemli bir uyum mekanizmasına zorluyor Asya ülkelerini. Asya, birdenbire olağanüstü bir dış borç yükü altına giriyor. Önce uluslararası bankalar sistemine karşı olan borçları IMF borçlarına dönüşüyor. Daha sonra o borçların ödenmesi için cari işlem fazlası vermeye başlıyorlar. Dolayısıyla üçüncü dünyanın önemli bir bölümünde, hatta Asya krizinin dalga dalga yayılan ilave etkileri başka coğrafyalarda, mesela Latin Amerika'da da, hatta Afrika'nın önemli bir kısmında da 1997-1998 krizinden sonra ülkeler fazla vermeye başlıyor.

Fazla vermenin iki biçimi var: Birincisi, küçülerek, yahut durgunlaşarak fazla verirsiniz. Esas olarak, Asya ülkelerinin bir bölümünün izlediği yol budur. Durgunlaşarak veya küçülerek fazla veriyor. Hemen şunu söyleyeyim: Asya, özellikle Doğu Asya yüksek tasarruf yapan bir coğrafyadır. Ama yatırımları da çok yüksek. Kriz sonrasında yatırımlarını aşağı çektiler, büyüme hızlarını biraz aşağı çektiler, tasarruf fazlası yarattılar. 2003 yılına geldiğimiz zaman tablo şu: Amerika'nın dış açığı 527 milyar dolara çıkmış 1996 ile 2003 arasında. Araya Clinton döneminin denk bütçesinin de girmesine rağmen, 527 milyar dolar dış açığa dönüşmüş. Amerikan ekonomisinin dış açığının arkasında iki etken var. Birisi, Amerika'da özel sektör, yani hanehalkları ve şirketler bir bütün olarak tasarruf açığı veriyorlar. İkinci öge ise, kamu açıkları. Clinton döneminin denk bütçesinden sonra, Bush yönetiminin yayılmacı, saldırgan terörle savaş bahanesi altında giriştiği harcama artışlarının ve inen vergilerin sonunda bütçenin de açık vermesi... Bu iki etken nedeniyle Amerika'nın dış açığı 527 milyar dolara çıkmış. Amerikan dış açığının finansmanında da önemli bir değişiklik meydana geliyor. Batı bloğu, yarattığı tasarruf fazlalarıyla Amerika'nın açığını kapatamıyor artık. Japonya'nın 136 milyar, diğer Batı ülkelerinin işte 90 milyara yakın bir dış fazlası var. Bunları da hesaba katarsak, emperyalist sistemin metropol bloğunun cari işlem dengesi 302 milyar dolar açık veriyor. 2003'te çevrede ne oluyor? Çevrede, demin söylediğim etkenden ötürü petrol ihracatçıları artan petrol fiyatlarıyla dış fazlalarını 39 milyardan 109 milyara çıkarmış durumdalar. Çin, birdenbire önemli fazla veren bir ülke konumuna giriyor. Biraz önce söyledim, dış fazla yaratmak iki biçimde oluyor. Birincisi, durgunlaşarak veya küçülerek. İkincisi ise, ihracat öncelikli ödemeler dengesi fazlası yaratarak. Yani, iç tüketim ve o yüzden ithal kapasitesi sınırlı tutuluyor; ama olağanüstü bir ihracat potansiyeli yaratarak ve o potansiyeli gerçeğe dönüştürerek pozitif uyum yapıyorsanız; Çin işte bunlardan biri. 1996'da sadece 7 milyar dolar olan dış fazlası, 2003'de 46 milyara çıkıyor. Ama daha önemlisi, diğer çevre ülkeleri, biraz önce söylediğim etkenlerle; çoğunlukla durgunlaşarak, bazıları küçülerek 73 milyar dolar fazla yaratmış oluyorlar.

2006'ya geldiğimizde tablo daha da dramatikleşiyor. Amerika'nın dış açığı 869 milyar dolara çıkıyor. Çin'in dış fazlası 184 milyar dolar. Petrol ihracatçıları 505 milyar dolar fazla veriyorlar. Üçüncü dünyanın diğer coğrafyalarında ise dış fazlalar erimeye başlıyor. Yani, Asya krizi sonrasındaki negatif uyum geçiyor. Bu ülkeler normal büyüme tempolarına ve dış açık verebilir konuma yavaş yavaş yaklaşıyorlar. Ama buna rağmen, hâlâ üçüncü dünyanın önemli ülkelerinde dış açıklar büyük değil. Amerika'nın 869 milyar dolarlık dış açığının, aşağı yukarı 184 milyarı Çin tarafından karşılanıyor. Aşağı yukarı diyorum, çünkü Çin'in dış fazlasını nasıl, hangi plasman araçlarıyla kâğıda dönüştürdüğü konusunda ayrıntılı bilgi yok. Ama aşağı yukarı biliniyor ki, Çin'in 900 milyar dolara yaklaşan bir rezervi vardır ve bu rezervin önemli bir bölümü Amerikan hazinesinin borç senetlerinden oluşmaktadır. İlginç bir şekilde, diyebilirsiniz ki Çin, ABD devlet tahvillerini aldığı ölçüde Amerika'nın yayılmacı askeri masraflarının finansmanını üstlenmiş. Buna mukabil, Japonya ve petrolcü ülkeler, özel sektöre yatırım yapıyorlar. Yani, borsaya giriyorlar veyahut doğrudan doğruya Amerika'dan varlık satın alıyorlar. İlginç bir şekilde, onlar Amerikalı tüketicilerin finansmanını üstleniyor, yani sosyalist Çin, Amerikan savaşının finansmanını üstlenmiş. Kapitalist bloklar ise, Amerikalı tüketicilerin açığının finansmanını üstlenmiş.

Şimdi iki soru sorarak bağlayayım. Birincisi, bu iş böyle sürer mi? İkincisi, Türkiye'nin konumu nedir?

Çok kısaca Türkiye'den başlayacağım; fazla uzatmamak niyetindeyim. Türkiye, son onbeş yıllık dönemde üç yıl boyunca dış fazla verir. 2001 krizinin ve daha önce 1994 krizinin yol açtığı cari fazlalar örnektir. Bunlar kriz veya durgunluk yıllarıdır. Ama 1998'le 2005 yılını bir bütün olarak alırsanız, Türkiye ekonomisinin ortalama büyüme hızı yüzde üç civarında kalacaktır. Yani, Türkiye, büyümesi ılımlı, dış açığı çok fazla olan bir ülke konumuna gelmiştir. Buna mukabil, Çin gibi ülkeler büyüyerek dış fazlaya ulaşabilen ülkeler. Üçüncü dünyanın önemli bir bloğu, durgunlaşarak dış fazla yaratmış. Büyüyenlerden bazıları, mesela Hindistan, dış açık sorununu kontrol altında tutabilmiş. Türkiye ise, olağanüstü dış açık vererek dünya ekonomisiyle bütünleşmiş. Yani, bir anlamda Amerika gibi. Türkiye gibi olan, bir Doğu Avrupa coğrafyası var; bir de Güney Afrika ve ılımlı dış açık veren Meksika... Yani, önemli boyutlarda dış açık vererek dünya ekonomisiyle bütünleşen çevre ülkeleri, üstelik bunu hızlı büyümeden gerçekleştiriyorlarsa, bugünkü koşullarda istisnai durumdadırlar. 2005 yılında Türkiye, dünyanın en fazla dış açık veren ülkeleri sıralamasında yedinci geliyor. Ama kendisinin önündeki altı ülkenin hepsi de Batı bloğuna dahil. ABD, İngiltere, İtalya, Fransa, İspanya ve Avustralya...

Sorun şudur: Uluslararası ekonomik sistemdeki bu dengesiz durum devam edebilir

mi edemez mi? Genellikle tutucu, geleneksel iktisatçıların önemli bir bölümü, Amerika'nın giderek büyüyen, yavaş yavaş 1 trilyon dolar sınırına yaklaşan dış açığının sürdürülmesi mümkün değildir diyorlar. İki üç tane uyum senaryosu var; sert inişler, yumuşak inişler. Senaryoyu başlatacak bir süreç, Amerika'ya dıştan gelecek şoklar olabilir. Mesela, Çin'in veya petrolcülerin Amerikan borç senetlerini reddetmeleri veya ellerindeki senetleri piyasaya sürmeleri. Bir anlamda kendi ayaklarına da kurşun sıkarak... Ama bu senaryo zorunluluktan veya bir gerilimden kaynaklanabilir. İkinci bir uyum mekanizması, Amerika'nın içinden başlayabilir. Yani, şişen emlak piyasasından kaynaklanacak bir patlamanın Amerika'ya daralma getirmesi; küçülen Amerika'nın tüm dünya ekonomisini aşağı çekmesi. Dıştan gelen bir şok da aynı etkiyi yapacaktır. Yani, işte Asyalıların veya petrolcülerin Amerikan dolarından kaçmaları, Amerikan ekonomisini aşağıya çekecek bir şok olacaktır. Yumuşak bir uyum senaryosu da vardır. Deniyor ki, bu mesele Amerika'dan değil, Asya'dan kaynaklanmaktadır. Amerika'da tasarruf azlığı değil, Asya'da tasarruf fazlası vardır. Dolayısıyla Asya, tasarruf fazlasını yedirecek, aşındıracak genişleme politikaları izlerse, yani iç tüketime dönük harcamaları artırırsa, fazlaları aşınır, açığa dönüşür, Amerika'nın da dış açığı yavaş yavaş ortadan kalkabilir... Bu senaryo, büyüme bir uyumdur. Yani, Amerika küçülerek değil, Asya harcama yapısını değiştirip büyüme hızını artırarak. Çin, zaten yüzde 10-11 büyüyor? Ama şu denebilir: Çin, dış piyasalardan içe dönerek önceki büyüme hızını koruyabilirse, Kore, kriz öncesi yatırım oranlarına ve büyüme temposuna ulaşırsa, Hindistan bugünkü büyüme temposunu sürdürürse, Asya'nın daralan cari fazlaları, ABD'nin düşen cari açıklarıyla dengelenirse, dünya ekonomisine daralma getirmeyen bir uyum mekanizması da gerçekleşebilir.

Bizim açımızdan sorun şudur: Pozitif bir uyum olmazsa, Türkiye konumundaki ekonomiler en ağır maliyeti üstlenecek ekonomilerdir. Dünya ekonomisinde finansal akımlarda meydana gelecek bir durgunlaşma -daralma değil, durgunlaşma- en fazla Türkiye konumunda olan; yani, bu konjonktüre büyük açıklarla ve büyük dış borçlarla giren ülkelere ağır darbeler getirecektir.

Ama şunu söyleyerek sözlerime son vereyim: Bir krizi öngörmek mümkün değildir. İstemek hiç söz konusu değildir. Son 30 yıl boyunca, her kriz toplumumuza, halkımıza, Türkiye'nin emekçi sınıflarına, çalışan insanlarına ve toplumsal düzene çok ağır maliyetler getirmiştir; hem demokrasiyi daraltan, sosyal devlet edinimlerini aşındıran ve halk sınıflarının görelî, çoğu zaman mutlak durumlarını bozan sonuçlar yaratmıştır.

Onun için, Türkiye ekonomisinin bu kırılgan konumla dünya ekonomisinin belirsiz bir konjonktürü içinde yer almasını olumsuz bir tespit olarak görüyorum.

Burada da sözlerime son veriyorum Sayın Başkan.

Başkan – Teşekkürler Hocam tespitleriniz için. Biz şimdi Sayın Oktar Türel’le devam ediyoruz.

Ekonomik Büyüme, Yatırımlar ve Verimlilik

Prof. Dr. Oktar TÜREL - Teşekkür ederim Sayın Başkan. Değerli izleyiciler, ben bugün size anlatacaklarımı dört bölümde toplayabilirim.

Birinci bölümde son yıllardaki ekonomik büyüme üzerine bazı gözlemlerimi sizlerle paylaşacağım. İkinci bölümde sabit sermaye yatırımları ve ulusal tasarruflar üzerinde duracağım. Üçüncü bölümde istihdam ve verimlilik konularına değineceğim. Dördüncü ve son bölümde de yakın ve orta vadeli geleceğin bazı olasılıklarını tartışacağım.

Bu sunuşta kullanacağım verilerin önemli bir bölümü, Bağımsız Sosyal Bilimciler’in 2006’da yayımlanan ve bu sıralarda Yordam Kitap’ın yeniden yayımladığı *IMF Gözetiminde On Uzun Yıl, 1998-2008* başlıklı çalışmasından alındı ve bu veriler imkânlar ölçüsünde güncellendi. Esas itibarıyla bu veri stokuna bağlı kalmamız, 2006 yılı verilerinin henüz tümüyle kesinleşmemiş olmasından kaynaklanıyor. Ancak, 2006 yılı verilerinin bulunduğu durumlarda bunları da ilginize sunacağım.

Önce, son yıllardaki ekonomik büyüme performansı üzerinde kısaca duralım. 1997, son yıllarda yaşadığımız kısa dönemli ekonomik çalkantılar öncesindeki son normal yıl sayılabilir: Kapasite kullanım oranı bakımından zirvede; ekonomik büyüme performansı açısından da son “normal” yıl. 1997’yi böyle bir başlangıç noktası olarak alırsak, 1997’de başlayan orta vadeli çevrim, 2006’ya varana kadar bir durgunluk, bir de canlanma evresinden geçiyor; 1997-2001 evresi bir durgunluk, 2001-2006 evresi ise bir canlanma evresi.

Biraz önce Prof. Boratav’ın işaret ettiği gibi, böyle bir orta vadeli çevrimi sadece durgunluk veya sadece canlanma evreleriyle değerlendirmek doğru bir yaklaşım değil; bir orta vadeli çevrimin kendi bütünlüğü içindeki genel başarıma bakmak gerek. Bu açıdan ele alındığında, Tablo 1’in son sütunu daha geçerli bir fikir veriyor:

1997-2006 orta vadeli çevriminin bütününde büyüme hızları, tarımda yılda ortalama yüzde 1.3; sanayide yüzde 3.7; hizmetlerde yüzde 4.1; GSYİH'daki yıllık ortalama büyüme hızı yüzde 3.7; GSMH'daki de yüzde 3.3. GSMH ortalama artış hızının GSYİH'ninkinden daha düşük olmasının temel nedeni, Türkiye ekonomisinin son yıllarda önemli ölçülere varan faktör geliri ödemeleri. Yani Türkiye yabancı sermayeli girişimlere daha çok açıldıkça ve dış dünyadan borçlandıkça bunlar karşılığında ödediği faizler ve kâr transferleri de artıyor.

TABLO 1: ORTALAMA BÜYÜME HIZLARI, 1997-2006 (%)

Dönemler

Sektör	1997-2001	2001-2006	1997-2006
Tarım	0.0	2.4	1.3
Sanayi	-1.3	7.9	3.7
Hizmetler	-0.4	7.9	4.1
GSYİH	-0.6	7.2	3.7
GSMH	-1.6	7.5	3.3

Kaynak: 1997-2005 dönemi verileri TÜİK *Milli Gelir İstatistikleri*'nden, 2006 yılı gerçekleşme tahmini DPT *2007 Yılı Programı*'ndan alınarak hesaplanmıştır.

1997-2006 çevrimindeki ortalama büyüme hızının, biraz önce Prof. Boratav'ın işaret ettiği gibi, yüzde 3-4 dolaylarında kaldığını görüyoruz. Aklınıza şöyle bir soru da gelebilir: "Biz 1999'da Türkiye'deki sermaye stokunun kabaca 1/20'sini tahrip eden bir önemli doğal felaket yaşadık. Bu felaket olmasa idi, ortalama yıllık büyüme hızı ne olabilirdi?" Bu felaketin 1999 ve daha sonraki yıllar GSYİH'sı üzerindeki etkilerini giderecek bazı düzeltmeler yapılsa bile, GSYİH ve GSMH'nin yıllık artış hızları dönem ortalaması itibarıyla yüzde dört dolaylarında kalıyor. Görece düşük sayılabilecek bu hızın potansiyel büyüme hızı gibi algılanabileceğini gösteren bir başka işaret de, DPT'nin hazırlamış olduğu yıllık programlardaki büyüme hedefleri. Program büyüme hedefi 2002'de, yani 2001 bunalımının hemen sonrasında, yüzde dört olarak saptanmış. Daha sonraki bütün yıllık programlarda (ekonomik gelişmeler nasıl seyrederse seyretsin) büyüme hızı hedefi, adeta otomatiğe bağlanmışçasına, yüzde 5 olarak veriliyor. Hazırladığı orta vadeli planlarda farklı hedefleri telaffuz etse bile, DPT yıllık uygulama dilimlerinde yüksek bir büyüme hızı hedefi öngörüyor.

2001-2006 alt dönemindeki toparlanmanın nereden kaynaklandığıyla ilgili olarak imalat sanayiinde kapasite kullanım oranlarını gösteren Tablo 2'den bazı ipuçları çıkarabiliriz. Kapasite kullanım oranı, 1997'de yüzde 80 dolayında bir zirve

noktasındaydı. Kapasite kullanım oranı, bu yıldan itibaren, 2001'e kadar bir düşüş sergiledi. 2001 krizi sırasında kapasite kullanım oranı, özel ve kamu sektöründeki kapasite kullanımlarının ortalaması olarak yüzde 71 dolayındaydı. 2001 bunalımı sonrasındaki toparlanmada kapasite kullanım oranları giderek yükseldi. 2004, 2005 ve (11 aylık bulgulara göre) 2006, imalat sanayinde rekor düzeylerde kapasite kullanım yılları oldu. Bundan sonra hasıla artışları, artık kapasite kullanımındaki artışlarla değil, yeni yatırımların sağlayacağı kazanımlarla ve teknolojik gelişmenin katkısı ile gerçekleşecek gibi görünüyor.

TABLO 2: İMALAT SANAYİNDE KAPASİTE KULLANIMI (TÜİK, ÜRETİM DEĞERLERİ İLE AĞIRLIKLANDIRILMIŞ YILLIK ORTALAMALAR), 1997-2006 (yüzde)

Yıllar	Özel	Kamu	Toplam
1997	78.7	81.3	79.4
1998	74.5	81.0	76.5
1999	69.8	78.9	72.3
2000	74.4	79.8	75.9
2001	66.7	81.8	70.9
2002	72.8	81.7	75.4
2003	75.9	83.9	78.4
2004	79.8	85.7	81.7
2005	78.9	85.4	80.4
2006 a/	79.7	89.3	81.1

a/ : Onbir aylık ortalama.

Kaynak: DPT, *Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2003,4)* ve *Temel Ekonomik Göstergeler (Kasım 2006)*.

Bu başlık altında değinilecek bir başka husus da GSYİH'nın sektörel bileşimi (Tablo 3). Sabit fiyatlı verilerden hesaplanan sektör paylarına baktığımızda Türkiye'nin son dokuz yılında tarım sektöründen hizmet sektörüne doğru kaymayı sürdürdüğünü, sanayi sektörünün GSYİH içindeki payının hemen hemen değişmeden kaldığını görüyoruz. Uluslararası deneyimlerin ışığında bu eğilimlerin kalıcı olması beklenebilir. Görünebilir gelecekte, sanayi sektörünün GSYİH içindeki payı bu düzeylerde kalmaya devam edecek. Türkiye henüz sınai gelişmenin çok ileri aşamalarına

varmadan, ekonomisini “hizmetleştirmiş” ve tarımsal hasılasını GSYİH’sının yüzde 10’unun altına çekmiş bir ülke görünümü kazanacak.

TABLO 3: GSYİH’NİN SEKTÖREL BİLEŞİMİ, 1997-2006

A. Sabit fiyatlı verilerden hesaplanan yüzde paylar

Sektör	1997	2001	2005	2006 a/
Tarım	13.3	13.6	11.4	10.8
Sanayi	29.1	28.4	29.2	29.3
Hizmetler	57.6	58.0	59.4	59.9

B. Cari fiyatlı verilerden hesaplanan yüzde paylar

Sektör	1997	2001	2005
Tarım	14.5	12.1	10.3
Sanayi	25.3	25.7	25.4
Hizmetler	60.2	62.2	64.3

a/ : Gerçekleşme tahmini.

Kaynak: 1997-2005 dönemi verileri TÜİK *Milli Gelir İstatistikleri*’nden, 2006 yılı gerçekleşme tahmini DPT *2007 Yılı Programı*’ndan alınarak hesaplanmıştır.

“Büyüme” konu başlığı altında son olarak Tablo 4’deki bazı bulgulara da değinebiliriz. Tablo 4’ün 4’üncü sütunu 1997-2005 arasında büyümenin talep kökenli kaynakları konusunda bize fikir veriyor. Büyümenin talep kökenli kaynakları içinde net mal ve hizmet ihracatının katkısı sıfıra yakın. Başka bir deyişle, sekiz yıllık bir evrede ihracatın artışı, ithalat artışının yarattığı karşı etkilerle dengelenmiş durumda. Büyümenin ardında ciddi bir yatırım hareketi de görülüyor; sabit yatırımların büyümeye katkısı yüzde 16 çevresinde. Öte yandan, tüketimin büyümeye katkı payı, başta özel tüketimin katkısı olmak üzere, yüzde 50’nin üzerinde. Özetle, 2000’li yıllardaki büyümenin ayırt edici özelliği, esas itibarıyla özel tüketim itişli bir büyüme olması. Hanehalklarının da, hanehalkları dışındaki kurumsal yapıların da özel tüketim harcamalarına önemli bir ivme kazandırmış olduğu tahmin edilebilir.

TABLO 4: BÜYÜMENİN KAYNAKLARI, 1997-2005 (1987 fiyatlarıyla, trilyon TL)

	Mutlak Artışlar			Oransal Paylar
	1997-2001	2001-2005	1997-2005	1997-2005
Reel Artışlar				
GSYİH	-2.625	+36.933	+34.308	100.0
Sabit Sermaye Yatırımları	-12.354	+17.899	+5.545	16.2
-Kamu	-0.200	+1.045	+0.845	2.5
-Özel	-12.154	+16.854	+4.700	13.7
Stok Değişimleri	-0.279	+9.469	+9.190	26.8
Tüketim	-3.213	+22.793	+19.580	57.1
-Kamu	+1.051	+0.555	+1.606	4.7
-Özel	-4.264	+22.238	+17.974	52.4
Net Mal ve Hizmet İhracatı	+13.221	-13.228	-0.007	..

.. : İhmal edilebilir ölçüde.

Kaynak: TÜİK *Milli Gelir İstatistikleri*'nden hesaplanmıştır.

Tablo 4'deki patolojik bir görüntü de stok değişimlerinde ortaya çıkıyor. Bu patolojiyi meslektaşımız Selim Somçağ ısrarla vurguladı ve TÜİK'in stok artışı verilerinin büyük ölçüde sanal olduğunu gösterdi. TÜİK serilerindeki temel yanlışlık şuradan kaynaklanıyor: Üretim esasına dayanan GSMH artışı tahminleri toplam talep yönündeki artışlarla denkleştirilemiyorsa, o zaman bazı nihai talep kalemlerinin bu eksikliği masetmesi gerek. TÜİK yakın tarihlere kadar stok artışları kalemini bu amaçla kullandı ve ortaya sanal stok artışları çıktı. Bu konudaki eleştiriler TÜİK'i biraz etkilemiş olmalı ki, son yıllardaki abartılı ve yanıltıcı stok artışı tahminlerinden artık vazgeçildiği, net ihracata ve sabit yatırımlara izafe edilemeyecek (gerçek veya sanal) harcama artışlarının esas itibarıyla ait olması gereken yere, yani tüketim harcamalarına yüklendiği gözleniyor. Bu konunun ayrıntılarına sorularınız sırasında dönebiliriz.

TABLO 5: GSMH'YA ORANLA ULUSAL TASARRUF VE YATIRIMLAR, 1988-2006 (yüzde)

Dönemler	GSMH'nın Yüzdesi Olarak			Sabit Sermaye Yatırımları		
	Ulusal Tasarruflar	Dış Kaynak Yatırımlar	Toplam Yatırımlar	Toplam	Özel	Kamu
1988-94 (D)	22.9	0.5	23.4	24.2	17.0	7.2
1995-97 (C)	20.9	3.9	24.8	24.9	19.9	5.1
Ortalama	22.3	1.5	23.8	24.4	17.9	6.6
1998-2001(D)	19.9	2.1	22.0	22.1	15.7	6.4
2002-06 (C)	18.7	5.6	24.3	18.7	13.6	5.1
Ortalama	19.2	4.0	23.3	20.2	14.5	5.6

(D) : Durgunluk evresi.

(C) : Canlanma evresi.

Not: Toplamlar yuvarlama nedeniyle tam tutmayabilir.

Kaynak: DPT, *Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (ESG), 1950-2004 ve Yıllık Programlar*' dan hesaplanmıştır.

Şimdi tasarruf ve yatırım ilişkisi üzerinde biraz duralım. Tablo 5'de sunulan DPT verilerine göre, 1987-1997 çevriminde Türkiye'de sabit sermaye yatırımlarının ve yurtiçi tasarrufların GSMH'ya oranı sırasıyla yüzde 24 ve yüzde 22 dolayındaydı; GSMH'nın yüzde 2'si altında dış kaynak kullanılıyordu. Ara evrelerin ayrıntılarını atlayarak, 1997-2006 çevrimi için şunları söyleyebiliriz: Ulusal tasarrufların GSMH içindeki payı bir önceki çevrimdekine yaklaşık 4 puan altındadır. Türkiye 2000'li yıllara GSMH'nın yüzde 20'leri çevresinde bir ortalama sabit yatırım eğilimiyle, yüzde 20'nin de altında bir ulusal tasarruf eğilimiyle başlamıştır. GSMH'nın yüzde 4'ü ölçüsündeki önemli dış kaynak girişleri, ulusal tasarruflara eklenmek, onu bütünlemekten çok, ulusal tasarrufları kovmaktadır. Buna iktisat yazınında, İngilizce bir deyişle "crowding-out" denildiğini izleyicilerimiz hatırlayacaklardır. "Crowding-out" olgusunun yanında bir başka kaygı verici gelişme daha var; bu da (özel tasarruflar / GSMH) oranındaki kayda değer düşüş. Kıyas yılı olarak alacağımız 1997'de ulusal tasarruflar GSMH'nın yüzde 21'i dolayındaydı. Özel kesim GSMH'nın yüzde 20'si kadar tasarruf ediyordu, kamu kesiminin tasarrufları ise hemen hemen sıfırlanmıştı. 2006'da özel tasarrufların ve kamu tasarruflarının GSMH'ya oranı sırasıyla yüzde 11 ve yüzde 5 dolayında gerçekleşti. Başka bir deyişle, özel kesim bir bütün olarak 1997'dekine kıyasla, çok daha düşük oranlarda tasarruf ediyor (Tablo 6). Bu durum, esas itibarıyla hanehalklarının kapıldığı bir tüketim cümbüşünün tezahürü gibi görünmekle birlikte, şirketler kesiminde de bir rahatsızlığın belirtisi sayılmalı; çünkü şirketler kesimindeki tasarruf yetersizliği şirketlerin son yıllarda hızla artan dış borçluluğuna yansıyor.

TABLO 6: KAYNAKLAR - HARCAMALAR DENGESİ (GSMH'YA ORANLA), 1997-2006 ^{a/}

	1997	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 ^{b/}
GSMH	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Dış Kaynak	3.8	0.8	6.5	-1.3	2.6	4.2	6.2	6.7	8.2
Toplam Kaynaklar (=Toplam Harcamalar)	103.8	100.8	106.5	98.7	102.6	104.2	106.2	106.7	108.2
Sabit Sermaye Yatırımları	26.3	24.5	22.6	19.0	17.4	16.1	18.4	20.1	21.6
• Kamu	5.9	6.0	6.9	6.3	6.3	4.9	4.2	5.0	5.0
• Özel	20.4	18.5	15.6	12.7	11.0	11.2	14.2	15.1	16.6
Stok Değişimleri	-1.2	-0.6	2.1	-2.9	4.3	7.4	8.1	4.8	3.2
• Kamu	0.5	0.5	0.1	-0.8	0.0	-0.2	0.0	0.2	-0.1
• Özel	-1.6	-1.2	2.0	-2.0	4.3	7.5	8.2	4.6	3.3
Tüketim	78.7	76.9	81.9	82.6	81.0	80.7	79.7	81.8	83.4
• Kamu	10.7	11.1	12.4	13.2	12.7	12.3	12.0	12.0	12.4
• Özel	68.0	65.9	69.5	69.4	68.2	68.5	67.7	69.8	71.1
Not Edilmek Üzere:									
Toplam Tasarruflar	21.3	23.1	18.1	17.4	19.0	19.3	20.3	18.2	16.6
• Kamu	0.8	-1.9	-5.2	-9.9	-6.2	-5.3	-1.3	4.0	5.3
• Özel	20.5	25.0	23.3	27.3	25.3	24.6	21.6	14.2	11.3
Özel Harcanabilir Gelir	88.5	90.9	92.8	96.7	93.5	93.1	89.3	84.0	82.4
Özel Tüketim / Özel H.G.,%	76.8	72.5	74.8	71.8	73.0	73.6	75.8	83.1	86.3

Not: Topamlar yuvarlama nedeniyle tam tutmayabilir.

a/ : Cari fiyatlarla hesaplanan oransal paylar cinsinden.

b/ : Gerçekleşme tahmini.

Kaynak: DPT, *Yıllık Programlar, 1999-2007*.

Bir başka olasılık da, doğrudan doğruya milli gelir hesaplarımızla ilgili yanlışlıklar. Son yıllarda milli gelirdeki artışların abartıldığı bazı araştırmacılar tarafından ısrarla vurgulandı. Eğer milli gelir artışlarını abartıyorsanız, kamu gelirleri daha sağlıklı belirlendiği için, özel harcanabilir geliri abartıyorsunuz demektir. Özel harcanabilir

geliri yüksek tahmin ettiğinizde, sabit yatırımlar ve cari açıktaki yanılma payları görece düşük olduğundan ortaya yüksek tüketim (düşük tasarruf) eğilimleri çıkıyor. Özel tasarruf büyüklüğünü abartılı tahmin edilmemiş harcanabilir gelirle kıyasladığınızda, belki bu kadar çarpıcı düşüşler izlenmeyecekti. Ama abartılı GSMH ve özel harcanabilir gelir tahminlerinden yola çıkılır ve bunlar doğru kabul edilirse, özel tasarruf eğilimlerinde açıklanması gereken çok önemli gerilemeler ortaya çıkıyor. Her hal-ü-kârda, bizim ulusal tasarruf ve yatırım serilerimiz, ciddi bazı ölçme ve tahmin sorunlarına işaret ediyor. Eğer bu serileri veri olarak alırsanız, hanehalklarının bundan 10 yıl öncesine kıyasla çok daha düşük ölçülerde tasarruf ettiklerini ve tüketim harcamalarının büyük bir bölümünü borçlanarak finanse ettiklerini söyleyebilirsiniz. Öte yandan, şirketler kesiminin tasarruflarında, yani şirket kesiminin dağıtılmayan kârlarında ve amortisman paylarında da (GSMH'ya oranla) bazı gerilemeler olduğunu ileri sürebilirsiniz. Bu çıkarsamalar ne kadar doğru, kestirmek güç. Kısacası, makroekonomik verilerin daha güvenilir hale getirilmesi için kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu bu vesile ile vurgulamamız gerek.

Bir başka ilginç gözlem, kamu yatırımlarının son yıllarda izlediği seyir. Kamu yatırımları / GSMH oranında az da olsa bir gerileme trendi izleniyor: Kamu sabit sermaye yatırımları 1997'de GSMH'nın yüzde 6'sı dolayında idi; şimdilerde ise yüzde 5'i çevresinde, hatta onun da altında (Tablo 6). Belki çok önemli bir oransal değişme değil; ancak kamu yatırımları içinde yerel yönetim yatırımlarının payı çarpıcı bir artış sergiliyor. 1990'lı yıllarda, hatta 2002 yılına varana kadar yerel yönetimlerin toplam kamu yatırımları içindeki payı yüzde 20-25 aralığında yer almaktaydı. 2002 sonrasında bu payın çok hızlı bir artışla 2006 ve 2007'de yüzde 40'lara vardığını görüyoruz. Yani, yerel yönetimlerde çok önemli yatırım fonları var ve yerel yönetimler bu yatırım fonlarını çok düşük bir verimlilikle kullanıyor. Ankara'da yaşayan izleyicilerimizin bu savımı kendi gözlemleriyle destekleyeceklerini sanıyorum. Özetle, kamu yatırımlarının miktarı son yıllarda reel olarak düşmemiş olsa bile, yatırım kalitesinde ciddi bozulmalar var. Merkezi hükümetin yatırımları bütçe kaygılarıyla kısıldığı zaman, bu ekonominin tümü için yatırımların kalitesinde bir iyileşme meydana getirmiyor. Tam tersine, yerel yönetimlerin toplumsal getirisi çok tartışmalı, siyasal kullanımlara ve yönlendirmelere alabildiğine açık yatırımlarıyla bazı siyasal amaçlara erişilmek istendiği görülüyor.

Değineceğim üçüncü konu istihdam. Bu konuda ayrıntılı tartışmaları sorularınıza ertelemek üzere, ben burada sadece imalat sanayindeki verilerle ilgili Tablo 7'yi dikkatinize sunacağım. Tablo 7 imalat sanayindeki hasıla, istihdam ve verimlilik serilerini ciddi olarak sorgulamamız gerektiğini hatırlatan bazı uyarı işaretleri veriyor. Tablo 7'nin birinci sütunu TÜİK'in 3 000 firmadan oluşan bir örneklemeden elde ettiği üretim endeksidir. Bu üretim endeksinin 1997'den 2005 sonuna kadar, imalat

sanayi katma değer artışına paralel seyrettiğini görüyoruz. Oysa, son yıllarda sanai üretimde girdi kullanım oranlarının çok arttığı biliniyor; yani sanai üretim eskisine kıyasla çok daha fazla oranda maddi girdi kullanılarak yapılıyor ve bu maddi girdiler büyük çoğunlukla ithal ediliyor. Bu açıdan ele alındığında, sektörün tümü için temsil kabiliyeti olabilecek bir sanai üretim endeksinin buna paralel bir katma değer endeksine tekabül etmesi imkânı yok. Burada TÜİK'in 1990'lardan kalma katma değer / üretim oranlarını kullanmasından gelen bir yanılgı ile karşı karşıyayız. Sonuç olarak, 2000'li yıllardaki sanai hasıla istatistiklerimizin abartılmış olması olasılığı yüksek. Bu hataların ne zaman, nasıl giderileceğiyle ilgili herhangi bir işaret yok.

**TABLO 7: İMALAT SANAYİİ / ÇEŞİTLİ ENDEKS VERİLERİ,
1988-2005 (1997:100)**

	Yıllar İmalat Sanayii Üretim Endeksi (1)	İmalat Sanayii KD Endeksi (2)	İmalat Sanayii Üretimde Çalışanlar (3)	İmalat Sanayii Üretimde Çalışılan Saat (4)	Üretimde Çalışan Başına Verimlilik (5)	Üretimde Çalışılan Saat Başına Verimlilik (6)	Reel Kazanç (Üretimde Çalışan Kişi Başına) (7)	Reel Ücret (Üretimde Çalışılan Saat Başına) (8)	Reel Kazanç (Diğer İşlerde Çalışan Kişi Başına) (9)
1998	100.1	102.0	100.2	99.5	100.0	100.7	98.1	99.7	104.4
1999	95.9	96.9	91.2	89.2	105.2	107.5	108.7	110.7	110.3
2000	102.1	102.8	89.1	88.1	114.5	115.7	110.2	111.3	113.1
2001	92.4	95.0	81.7	79.0	113.1	116.9	95.4	95.1	100.7
2002	102.5	104.0	82.2	80.7	124.6	126.9	87.8	90.0	96.6
2003	112.0	112.1	83.7	82.3	133.8	136.1	82.3	88.3	96.2
2004	123.7	122.5	85.4	84.6	144.8	146.1	83.4	90.5	96.7
2005	129.6	130.5	84.8	83.7	152.9	154.8	84.9	92.3	97.8

Kaynak : TÜİK İmalat Sanayii Verimlilik ve Ücret İstatistikleri.

Tablo 7'nin üçüncü sütununda, imalat sanayiinde üretimde çalışanların endeks değerleri yer alıyor. Büyük firmaların çoğunlukta olduğu bu örneklemede 2005 yılı

endeks değeri 1997'deki düzeyinin kabaca yüzde 85'ine gerilemiş durumda. Oysa TÜİK'in işgücü anketlerine göre 1997'den 2005'e kadar imalat sanayiindeki istihdam yaklaşık 600 bin kişi artmış görünüyor. Eğer üretimde çalışan işçiler, endeksin ima ettiği gibi, mutlak sayı olarak geriliyorsa, bunun anlamı bilfiil üretimde çalışmayan işçilerin sayısındaki çarpıcı artıştır. İmalat sanayinde fiilen üretimde çalışanlar bu ölçüde önemli bir azalma göstermişse, o zaman imalat sanayiinde toplam istihdam sayılarının geçerliliği de tartışmalı hale geliyor. Çünkü, fiilen üretimde çalışan emekçilerin doğrudan üretim faaliyetinde bulunmayanlara göre bu ölçüde daralması ve böyle bir yapısal değişimin kısa sayılabilecek bir sürede gerçekleşmiş olması, kolaylıkla savunulacak bir şey değil. Bir eğilim olarak, son yıllarda sanayi sektörü istihdamında doğrudan üretimde çalışanlar payının artmadığı, iş yönetimi, planlama, yazılım ve bilgisayar kullanımı gibi alanlarda çalışanların payının arttığı söylenebilir. Ancak, bu eğilimin üretimde çalışan işçiler sayısının mutlak olarak azalmasına kadar varıp varmadığı, gerçekten tartışmaya değer.

İmalat sanayii üretiminde çalışanların sayısı mutlak gerileme içinde ise, bu olgu imalat sanayii üretim endeksiyle birlikte ele alındığında çarpıcı verimlilik artışları yaratıyor. Tablo 7'deki sayılara göre 2005'de emek verimliliği 1997'deki endeks değerinin yaklaşık yüzde 50 üzerinde. Emek verimliliğinin bu ölçüde artmasına rağmen, anılan dönemde üretimde çalışan kişi başına reel kazanç 100'den 85'e, üretimde çalışılan saat başına reel kazanç 100'den 92'ye, üretim dışındaki faaliyetlerde çalışanların reel kazancı da 100'den 98'e gerilemiş durumda. Bu sayılar bölüşüm göstergelerinin akıl almaz ölçülerde bozulması olarak yorumlanabilir. Yine de TÜİK'in tüm üretim, istihdam ve ücret verileri ciddi bir biçimde elden geçirilmeden, bu konularda kesin genellemelere gitmek ihtiyatsızlık olur.

Bu bağlamda değineceğim gerçekten üzücü bir gözlem de, TÜİK'in imalat sanayiinde neyin olup bittiğini daha iyi anlamamıza yardımcı olacak büyük imalat sanayii istatistiklerini 2001 yılından bu yana yayınlamamasıdır. 2002 genel sanayi ve işyerleri sayımı da, sayımdaki kusurlar ve eksiklikler dolayısıyla, yayınlanamaz haldedir. TÜİK 2001'den sonraki istatistiklerin ne zaman yayınlanacağıyla ilgili bir açıklama da yapmamaktadır. Bu istatistikler yayınlanıncaya kadar maalesef TÜİK'in masallarıyla yetinmek durumundayız. İnanırsanız, istihdam artmıştır; inanırsanız, verimlilik endeksi 8 yılda 100'den 150'ye yükselmiştir; vesaire, vesaire... Ne var ki, Tablo 7 bütün bu verilerin baştan sona sorgulanması gerektiğini bize hatırlatıyor.

Son olarak, yakın ve orta vadeli gelecekle ilgili olarak bazı saptamalarla konuşmamı bitirmek istiyorum. İlkın, kısa vadeye bakalım. Bu bağlamda dört şey söyleyeceğim:

(1) 2007'nin 'kral'ı, siyasettir. 2007'nin gündeminde hayati önemde siyasal sorunlar varken, bizler salt iktisat konuşmaya niyetlensek, pek fazla dinleyenimiz olmayacak.

(2) 2007 yılında kısa dönemli bir bunalım ya da çalkantı olasılığı nedir? Mayıs 2007'deki Cumhurbaşkanlığı seçimine kadar gerek "ulusal", gerek uluslararası sermaye çevrelerinin "tekneyi sallamama" konusunda örtük mutabakatı vardır. Bugünlerde Başbakan Erdoğan sermaye örgütlerinin toplantılarına katılmak için her fırsatı kullanmakta, bir yandan kendisinin ve AKP'nin sermaye iktidarı için ne kadar yararlı olduğunu ve olacağını sergilemeye çalışmakta, bir yandan da sözünü ettiğim örtük mutabakatın korunmasına 'nezaret' etmektedir. Mayıs 2007 sonrasında muhtemelen zarlar yeni baştan atılacaktır. Ancak Mayıs 2007'ye kadar önemli bir çalkantı beklememiz çok gerçekçi değil.

(3) Cari açıkların büyüklüğü kısa dönemde sorun mudur? Bu bağlamda üç siyaset adamının yakın geçmişteki bazı beyanlarına dikkatinizi çekmek isterim. Bunlardan biri, Devlet Bakanı Şener'e aittir: "Yabancı sermayeden endişeye kapılmak gereksiz... Cari açıkla ilgili finans sorunumuz yoktur. Cari açığı Türkiye'ye giren yabancı sermaye ile karşılıyoruz." (*Hürriyet*, 18 Şubat 2007). Başbakan Erdoğan da aynı iyimserliği YASED'in düzenlediği "Başarıya giden Yolda Fırsatlar Ülkesi Türkiye" konferansında sergilemektedir: "...Cari açıktaki sıkıntının teorik olarak bilincindeyiz (aynen böyle, O.T.) ... Eğer siz yere sağlam basıyorsanız, cari açık bazan teşvik edicidir. 'Borç yiğidin kamçısıdır' derler; ama yiğitseniz kamçıdır. Biz borçlanabiliyorsak, milli gelir itibarıyla... 400 milyar dolar'a dayanmış olan bir imkanın, gücün var da bunun için rahat borçlanıyorsun. (Borcu) rahat döndürebiliyorsun, bizim sıkıntımız yok" (*Hürriyet*, 22 Şubat 2007). Devlet Bakanı Babacan da Şubat 2007'de, çeşitli vesilelerle, müzakere başlıkları açılmasa bile Türkiye'nin AB sürecindeki "görevlerini" kendi başına yürütmeye devam edeceğini ifade etmiştir (örneğin, bkz. *Hürriyet*, 16 Şubat 2007). Bunun anlamı şudur: Biz AB cephesinde problem yaratmaya niyetli değiliz. Uyumlu taraf olacağız ve görünebilir kısa vadeyi aşacağız.

(4) Olası kısa vadeli bunalım veya çalkantıların nasıl gelişeceği, Mayıs-Haziran 2006'da yaşadığımız çalkantıdan çıkarsanabilir. Söz konusu çalkantı, cari açıklar ve döviz kurunda sürdürülemez düzeylere ulaşıldığında gerçekleşecek "düzeltme"nin nasıl olacağıyla ilgili örnek bir senaryo oluşturuyor. Türkiye iktisat politikası yapıcılarının bugünkü liberal sermaye hareketleri rejimi altında bu düzeltmeyi yönlendirme imkânları son derece sınırlı. Düzeltmenin yumuşak geçişle mi, yoksa bir şokla mı gerçekleşeceğini uluslararası para sermayesinin tercih ve kararları belirleyecek.

Orta vade için anlamlı bir konu, kısa dönemli bunalım örüntüsünün farklı bir biçim alıp almayacağı. Prof. Yeldan'ın deyişiyle "finansal çözülme", orta vadeli bir durgunlukla da sonuçlanabilir. Bu da bugünkü koşullar altında Türkiye'nin yönlendirebileceği bir olay değil. Eğer ciddi uluslararası bir şok Türkiye'nin sermaye girişlerini büyük ölçüde kısarsa, bunun yaratacağı finansal çözülme, ekonomiyi orta vadeli bir durgunluğa sürükleyebilir. Bunların hepsi Mayıs 2007'den sonraki olasılıklar. Mayıs 2007'den sonraki siyasi gelişmelerin nasıl seyredeceğini ayrıca tartışmak gerek. Tahmin ediyorum ki, sabah oturumundaki değerli meslektaşlarımız bu hususları tartışmışlardır.

Orta vadede Türkiye'nin daha yüksek büyüme hızlarına erişmesi, ancak daha yüksek yatırım hacimlerine erişmesiyle olası. Daha yüksek yatırım hacimlerine erişilebilir mi? Türkiye gerek yerli, gerekse yabancı sermaye için önemli, kazançlı yatırım fırsatları sunan bir ülke. Reel ücretlerin bu kadar gerilediği, emek hareketinin örgütlü gücünün tarihsel olarak en düşük noktalarından geçtiği bir konjonktürde sermayenin önünde kazanç ve yatırım için altın fırsatlar var. Tabii, bu altın fırsatların kullanılıp kullanılmaması, sermayenin keyfine (sık kullanılan bir deyimle, "hayvani dürtülerine") bağlı.

Benim arz edeceklerim kısaca bunlar. İlginiz için çok teşekkür ederim.

Başkan – Teşekkür ediyoruz.

Bu bölümde Türkiye'nin üç spesifik alanına değinmeyi düşünmüştük. Bunlardan bir tanesi, yoksullukla ilgili olan kısımdı. Onu Hocamız Galip Yalman sunacaktı ama Galip Hoca iki gündür belinden ciddi bir biçimde rahatsız ve kımıldayamıyor. O nedenle bugün bizimle beraber olamadı. Ben, bunu iletmeyi gerekli görüyorum.

Şimdi, Türk ekonomisi açısından üzerinde önemle durulması gerektiğini düşündüğümüz diğer iki bölümü inceleyeceğiz.

İlkin, Sayın Oyan'la tarıma dönüyoruz.

Tarımda Tasfiye Politikaları

Prof. Dr. Oğuz OYAN (CHP İzmir Milletvekili) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkan. Nasıl olsa hepimizi dinleyeceksiniz, kaçış yok, ama biz sırayı değiştirdik sadece. Efendim, bir kere Mülkiyeliler Birliğine, böyle bir toplantıyı düzenlediği için teşekkür ediyorum, ayrıca bizi de davet ettiği için.

Sunuşumu üç bölümde yapmayı planladım. Şimdi, bir kere şöyle bir tespitle başlayalım. Başlığımız: “Tarımda tasfiye politikaları”. Bu, yedi yıldır -şimdi sekizinci yıldayız- süren bir politika. Aslında, sondan başlamak istiyorum: Hangi noktadayız?

Çok yakında Tarım Bakanı bunu açıkladı, 20 Şubat tarihinde. Daha önce de bir açıklama yapmıştı, şimdi taze ve yenilenmiş bilgilerle tekrar açıkladı. Dedi ki: “Türkiye’de son dört yılda (yani bizim dönemimizde, AKP döneminde demek istiyor) tarımsal nüfus -söylemek istediği tarımsal istihdam- 6 puan azaldı; yani, yüzde 33’ten yüzde 26.8’e geriledi”. Aslında, Dokuzuncu Plandaki verilere bakarsak, biraz daha fazla gerilemiş gözüküyor: 2002 yılı tarımsal istihdam oranı yüzde 34.9. Eğer bunu baz alırsak ve 2006’da Tarım Bakanı’nın söylediği rakamı da gerçeğin ifadesi olarak alırsak, yani 26.8’i, bu durumda 8 puanlık bir azalma var. Yani, yaklaşık yüzde 35’lerden yaklaşık yüzde 27’ye bir gerileme söz konusu. 8 puan, bunu nüfus olarak değerlendirirsek, yaklaşık 2 milyon civarında. Ki, rakamları da veriyor Sayın Bakan, “8 milyondan 6 milyon seviyesine düşmüştür” diyor. Bakandan iyi bilecek değiliz rakamları, tam 2 milyonluk -bu son dört yıl için söylüyor- veya 8 puanlık bir azalış var. Bu, çok ciddi bir tasfiye. Yani, sadece buna bakarak, bu rakamlara bakarak tasfiyenin boyutunu anlamak mümkün.

Aslında, biraz daha geriye gitseydik, örneğin 2000 yılından başlatsaydık, 2000 yılında tarım istihdamının toplam istihdam içindeki payı yüzde 36’dan 26.8’e geriliyor; bakarsanız, 9.2’lik puan olarak bir azalma var. Yani, neredeyse 10 puana yakın bir düşüş söz konusu. Bu, tasfiyenin daha uzun süreli, daha kapsamlı, uygulanan programla yakından bağlantılı olduğunu daha iyi gösteriyor.

Aslında, Dokuzuncu Plan, 2006 için yüzde 28’i öngörüyordu; onun altına düştüğümüz anlaşılıyor. Sayın Bakan bununla ne kadar övünse yeridir. Zaten övündüler; Ali Babacan ve Mehdi Eker, birkaç ay önce bir başka toplantıda, “tarımda 2005 yılı verilerine göre 1.5 milyona yakın bir istihdam azalışı oldu, bu çok iyi, AB’ye yaklaşıyoruz” dediler. Evet, hep beraber buna sevinebiliriz, çok hızlandı tasfiye yani.

Aslında, tasfiyenin şöyle bir ileriye dönük boyutuna bakarsak, ne amaçlanıyor?

Dokuzuncu Plan bunu da çok güzel söylüyor. Bu planın son yılı 2013 (bu yedi yıllık ilk planımız biliyorsunuz; daha önce beş yıllık oluyordu kalkınma planları. Bunların plan olma özellikle de kalkınma planı olma vasfı bitti ama süreleri uzadı). Şimdi yedi yıllık bir projeksiyonumuz var. 2013'te de yüzde 18.9'u öngörüyoruz. Yani, sadece AKP döneminden başlasak, 2002'den başlasak, 35'lerden -yuvarlak hesapla- 19'a gerileyen bir orandan ve çok hızlı bir tasfiyeden bahsediyoruz. Bu kitleler ne olacak? Bunlar nereye gidecekler? Tarım dışında hangi çekim merkezleri, hangi çekim sektörleri var, onlara hangi iş imkânları, istihdam imkânları hazırlanıyor? Ve bizde bu kadar gönül rahatlığıyla böylesine bir tasfiye, nasıl iyi bir gelişme olarak nitelenebiliyor? Kentlerin etrafındaki gecekondu kuşaklarını daha kaç halka büyütebiliriz? Tabi, bütün bunların bugün burada belki sorularla açabileceği başka sorun alanları da var, bunlara girmiyorum. Ama istihdam açısından baktığımızda, tasfiyeyi çok net görüyorsunuz.

Bir şeyi daha söyleyeyim, daha önce başka yerlerde söylemiştim, aslında 1998 öncesinde Türkiye'de tarımdaki istihdam yüzde 45'ler civarındaydı. Ne oldu da 45'lerden 36'ya düştü diye kafamızda bir soru oluşabilir. Hemen şunu belirteyim: Bu, istatistiki bir hesaplamadan kaynaklanmıştır. Yani, Türkiye'de Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitime geçtikten sonra 12 yaş üstünü aktif nüfus olmaktan çıkarıp da 15 yaş üstü haline getirince, otomatik olarak yüzde 45'lerden yüzde 36'lara düşmüş idik. Yani, bu biraz kâğıt üzerinde idi. Ama 2000 sonrası kâğıt üzerinde değildir, yaşanmaktadır, tasfiye süreçleri reeldir.

Şimdi, aslında bu Dokuzuncu Planı bir iki başka projeksiyon itibarıyla da kullanacağım. Tasfiyenin bizi nereye getirdiği ve nereye götürdüğüyle ilgili olarak. İşsizlik rakamlarına baktığımızda, aslında Dokuzuncu Plan başlangıç dönemi yani bugünler için yüzde 10 civarında olan resmi rakamı kullanıyor; ama gerçek rakam bu değil. Yani, iş aramayan işsizleri kapsamıyor bunlar, kapsanırsa o zaman iki katına çıkıyor, ona girmeyeyim; ama sadece parantez içinde belirtiyorum, Dokuzuncu Plan resmi işsizlik rakamının 2013'te yüzde 7.7'lere düşeceğini öngörüyor. Hangi mucizeyle, belli değil. Ama ilginç olan, tarım dışında işsizliğin daha hızlı düşeceğini, yani bunu mefhumu muhalifiyle, tarımda işsizliğin artacağını bize müjdeliyor Dokuzuncu Plan. Bu planı ne kadar ciddiye alırsınız, ayrı mesele. Ama en azından bize hem tarımda istihdamın azalacağını hem de tarım içi işsizlik oranlarının da yükseleceğini haber veriyor bu Plan.

Efendim, burada değerli meslektaşım Oktar Türel, 2000'li yıllardaki gelişmeyi, IMF programları altında, özellikle bu stand-by sonrasındaki gelişmeyi çok güzel özetledi. Orada, tarımın milli gelir içindeki payının ne olduğunu, daha doğrusu artış hızının ne olduğunu gördük. Genellikle düşük olan tarımdaki büyüme hızı ortalamasının 2000'li yıllarda (2001/2006 döneminde) yüzde 2.4 olduğunu biliyoruz; bu BSB

Raporunda da yer almıştı. 1997-2006 itibarıyla bakarsak, 1.3 gibi çok daha düşük bir hızdan bahsedebiliyoruz.

Aslında, tarımın gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) içindeki payını ileriye doğru yürüttüğümüzde bir başka tasfiye boyutu çıkıyor. Gene Dokuzuncu Plan rakamlarını vereyim; tarımın GSYİH içindeki payı 2000 için yüzde 14.1 iken, bunun 2005'te yüzde 10.3'e düştüğü, 2006 rakamı henüz belli değil, ama tahmini olarak yüzde 9.9 olduğu görülüyor. Yani, 2000'lerde yüzde 14'ten 2006'larda yüzde 10 düzeyine bir gerilemeden bahsediyoruz*. 2013 için öngörülen düzey de yüzde 7.8'dir. Yani, tarımdaki tasfiyenin 2000 ile 2013 arasındaki dönemini aldığınızda, yüzde 14'ten 7.8'e doğru böyle bir dik iniş biçiminde baş aşağı bir gidiş olduğunu görebilirsiniz.

Tabii, Bakanların ağzından ya da resmi raporlardan, "AB'de, Amerika'da tarımın istihdam ve milli gelirden payı çok daha aşağıda, dolayısıyla bizdeki bu düzeyler hâlâ yüksek kalıyor" gibi birtakım gerekçelerle bunun aslında savunulması gereken bir süreç olduğunu, bu kadar hızlı bir düşüşün dahi doğru yönde bir gelişme olduğunu duyabilir / okuyabilirsiniz.

Bu arada, Türkiye'nin tarımda işgücü verimliliği açısından düşük verimlilikte bir sektör olarak kalmaya devam edeceğini, hem bugün itibarıyla hem gelecekte böyle kalacağını gene Dokuzuncu Plan rakamlarından görüyorsunuz. Türkiye, bu açıdan Çin, Hindistan, hatta Romanya, Polonya gibi ülkeler grubunun arasında yer alıyor. Çin ve Hindistan'dan daha iyi; Romanya ve Polonya'dan biraz daha kötü. Ama, tarımdaki işgücü verimliliğinde -tarım dışı sektörlerdeki verimliliğe kıyasla- gelişmiş ülkelerle farkımızın çok daha açık olduğunu bize gösteriyor ve bu açığın kapanmayacağını önümüzdeki dönemde de görüyoruz. Yani, bütün bu tasfiye mekanizmaları sonrasında daha yüksek bir verimlilik düzeyi ve kişi başına daha yüksek bir tarımsal hasıla elde edeceğimiz gibi aşırı iyimserliklere kapılmayalım diye bunu da eklemek istiyorum.

Tabii, bu arada gene bu dönemle ilgili tasfiye politikalarının çok önemli göstergelerinden bir tanesi, bu 2000-2006 döneminde tarım dışı ticaretinin iki yıl açık verdiğini, yani tarımın net ithalatçı konumuna düştüğünü; açık vermediği yani pozitif bakiye verdiği diğer yıllarda ise, tarım ihracatının ithalatını çok hafif aştığını yani eşitlenme eğilimi içinde olduğunu belirtirsek, Türkiye gibi milli gelirinin hâlâ önemli bölümünü tarımdan elde eden, hâlâ önemli bir istihdamı tarımda barındıran bir ülke açısından bunun ne kadar dramatik bir gelişme olduğunu -2000'li yıllar itibarıyla- görmemiz mümkündür. Efendim, buraya kadarki söylediklerim birinci tespitim olsun; çünkü konu çok kapsamlı.

* Yayına hazırlanma aşamasında açıklanan 2006 yılı verilerine göre, tarımın GSYİH içindeki payı % 9.2 olmuştur.

Şimdi, bu sunuşun dilerseniz ikinci bölümü itibarıyla birkaç şey söyleyeyim. Bu ikinci bölümde, “tarımda tasfiye araçları neler oldu” sorusunu soralım. Bunlar oldukça bilinen şeyler, sadece hatırlatmak istiyorum. Neler yapılmak istendiği çok belli. Yani, bu tasfiye politikalarının tesadüfen ortaya çıkmadığını, bir rastlantı sonucu olmadığını öncelikle belirtmek lazım. Aralık 1999’da IMF’ye verilen birinci niyet mektubu, bütün tasfiye mekanizmalarını alt alta yazmıştır. Biz bunları şimdiye kadar birçok kez dile getirdik, buradaki değerli arkadaşlarımın hepsi dile getirdiler. Oralarda ne yazıldıysa, o program, 2000-2001 krizleriyle çöktükten sonra, yeni devam senaryoları aynen tekrarlamıştır. Aynı şeyler aynı kapsamda yazılmasa bile, birtakım ilaveler olmuş olsa da, aynı niyet mektubu uygulamada kalmaya devam etmiştir. Yani, 1999 Aralığındaki birinci niyet mektubu bugünleri zaten bize söylüyor. Ha, belki şunu burada belirtmek mümkün: Orada belirtildiği kadar radikal bazı tasfiyeleri aynı ölçüde yapamadılar. Örneğin, 1999 niyet mektubuna göre şimdiye kadar Ziraat Bankası özelleştirilmiş olmalıydı, hâlâ özelleştirilemedi, satılmadı, hâlâ duruyor. Ya da, doğrudan gelir desteği gibi bir destek dışındaki bütün destek mekanizmaları tasfiye edilmeliydi, yapamadılar. Yani, buna sosyal ve sektörel tepkiler oldu. Buna muhalefet partilerinin şiddetli tepkileri oldu, buna iktidar partisi tabanından ve içinden bazı siyasi tepkiler oldu; dolayısıyla bunu tam olarak yapamadılar. Ama, esas itibarıyla çok yol aldılar. Bazı bakımlardan geri dönülmez süreçleri çalıştırdılar.

Bakınız, Türkiye’de araçlar ne idi? Ürün ve girdi fiyatlarına dönük tüm destekleme mekanizmaları, esas itibarıyla tasfiye edilmiştir, büyük ölçüde tasfiye edilmiştir. Bu arada, destekleme araçlarını oluşturan çok sayıda KİT ya da KİT benzeri, tarımsal KİT niteliğindeki kuruluşlar ya özelleştirilmiştir ya etkisizleştirilmiştir ya tasfiye edilmiştir. Bunların isimlerini burada tek tek saymayayım, ama sorulursa veririm.

Tarım Kredi Kooperatifleri gibi bir kredi kuruluşu, benzer şekilde, esas itibarıyla etkisizleştirilmiştir. Daha demokratik ve daha bağımsız bir mekanizma içeren Tarım Satış Kooperatifi Birlikleri için de çok önemli bir tasfiye süreci gündeme getirilmiştir. Bu tasfiye süreci şöyle çalışmıştır: Bunların tepesine bir “Yeniden Yapılandırma Kurulu” (YYK) getirilmiştir. Bu kurul geçici bir süre, beş yıl için getirilmişti, ama hâlâ var. Ve bu kurulun birçok tarım satış kooperatifi birliğinin ürün alım politikalarına, fiyatlarına, gündeme pek yansımayacak şekilde müdahale ettiğini, “bu fiyatları veremezsin, bu kadar miktar alamazsın” diye müdahale ettiğini biliyoruz. Keza, “şu fabrikayı sat, şu bankayı sat” talimatları verdiğini de... Bankası olan tek birlik Tariş idi, Tarişbank’ı vardı, sattırdılar. Daha doğrusu satma dahi olmadı biliyorsunuz, TMSF tarafından el konuldu. Bu bankanın hiçbir batak kredi durumu olmadığı halde bankayı tasfiye ettiler. Çok ilginçtir, bunu 4572 sayılı yasanın gerekçesine bile yazmışlardı. Biliyorsunuz, 4572 sayılı yasa Haziran 2000’de Tarım Satış Kooperatifi Birlikleri ile ilgili olarak çıkarılmıştır. Yani, IMF niyet mektubundan tam altı ay sonra bu yasa

çıkarılmıştır. Yasayı yazan Dünya Bankası'dır, ilk taslağını bana göstermişti Dünya Bankası heyeti, oradan biliyorum. Kendileri yazmışlardır ama daha sonra, tabii bizim yasa tekniğine uymadığı için, bizim uzmanlar tarafından metin hukuk diline uydurulmuştur. Bu metin gereğince bir Yeniden Yapılandırma Kurulu kuruldu. Ama, bir başka şey, o metinde, yani 4572 sayılı yasanın geçici maddelerinin gerekçelerine baktığınızda, "birliklerin nasıl bankası olurmuş?"u görüyorsunuz. Yani, daha orada kapatılacağı söyleniyor.

Ha, bir şey daha söyleyeyim: Buna rağmen hâlâ Birliklere bir mali destek var. Ne var? DFİF kaynaklı bu destek sürüyor. Fakat durum şudur: 2002 yılında 240 trilyonluk bir mali kaynak sağlanmıştı birliklere (7 birlik vardır). "Bunu tepe tepe kullanın, bundan başka bu havuza para konmayacaktır, bu kaynak ancak sizden geri dönen faizlerle büyüyebilir. Dolayısıyla geriye döndürmeyen her türlü yaşam kanalları kesilir..." Nitekim, ilginçtir, bakınız bu 240 trilyonluk başlangıç havuzu bugün 850 trilyondur. Nasıl oldu? Birliklerden alınan faizlerle büyüyerek geliyor. Yani, aslında bir destekleme mekanizması gibi çalıştığı söylenen bu yapı, birliklerin sırtından oldukça iyi bir nema da almaktadır. Gene o havuz tekrar tekrar dönerek kullanılıyor. Ne zamana kadar gidecek? Yeniden Yapılandırma Kurulu, ki Dünya Bankası önerisi üzerine kurulan ve aynı zamanda onun gözetimi altında çalışan bir Kuruldur, onun onayıyla, yani "bu birliğe şu kadar kredi verilebilir" talimatıyla kaynaklar veriliyor. Yani, birliklerin tepesinde böyle çok yetkili ve dıştan kumandalı bir Kurul var.

Çok ilginç bir sıcak gelişmeden haberdar olmanızı isterim. 176 tane yiğit AKP'li milletvekili bu Kurula karşı imza topladılar, bir kanun teklifi verdiler, çok yakın, bugünlerde. Tarihini söyleyeyim, Şubat'ın 15'inde. Efendim, bu 176 milletvekili niye bir kanun teklifi verdi? "Bu Yeniden Yapılanma Kurulunu artık kaldıralım, yeter" dediler. Başlangıçta "aman ne iyi, hemen buna destek verelim" diye düşünüyorsunuz, ama bir başka önerileri var, "yeni bir yeniden yapılanma kurulu kuralım, yönetimini değiştirelim ve bu iki yıl devam etsin". Yani, bizim adamlarımızı oraya koyalım, bugünkülerden hoşnut değiliz, böylece kurul iki yıl daha devam etsin diye bir kanun teklifi... İşte, AKP reformları da böyle oluyor gördüğünüz gibi.

Efendim, birlikler meselesi böyle. Bu arada, bu niyet mektubundan itibaren yapılmak istenen bir başka şey, dünya fiyatlarının referans alınmasıydı. Yani, Türkçesi, "Türkiye'de ürün fiyatlarına müdahale olmamalıdır, ama fiyatlara aşağı doğru müdahale edilmelidir" şeklinde anlaşılacak bir yeni tip müdahale. Çünkü, "Türkiye'de birtakım fiyatlar dünya fiyatlarının çok üzerindedir; dolayısıyla bu fiyatları aşağıya çekmek gerekir" gerekçesi revaçta. Peki hangi dünya fiyatı? Örneğin buğdayda Şikago Borsası fiyatları. Buğday için bu hedefler ilk niyet mektubunda

vardı. Bunları tam uygulayamadılar tabii. Çünkü bu çok erken bir tasfiye olacaktı. Böyle bir şey olsaydı, daha 2001-2002 yılında buğday üreticisi tasfiye olacak, yani bugün Türkiye’de mesela 1 kg. buğday üretilmiyor olacaktı... Böyle bir şeyi göze alamadılar. Bu Aralık 1999 tarihli ilk IMF niyet mektubu öyle radikal ki, o muhtemelen ekonomi tarihi açısından çok önemli bir belge olarak kalmaya devam edecek. Ama, bu konuda tazyikler IMF üzerinden, Dünya Bankası üzerinden sürmektedir.

Ha, şunu da söyleyeyim, tarımda yeniden yapılandırma konusu Dünya Bankası üzerinden gitmektedir. IMF mektubunda vardır ama, bunun bütün denetimi, yeniden yapılandırma programlarında genelde olduğu gibi, esas itibarıyla Dünya Bankası bekçiliğinde olmaktadır.

Efendim bu konular çok uzun sürer, bunları geçeceğim, ama bu arada 2000 sonrasında bu uygulamalarıyla ilgili Dünya Bankası’ndan iyi kaynak olmaz, çünkü bizzat programın başında. Dünya Bankası şunu söylüyor -bu, BSB Raporunda da yer aldı-: “1999-2002 aralığında tarımsal sübvansiyonların gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 3.2’den yüzde yarıma düşmüştür”. Aslında, AKP dönemine baktığımız zaman, 2002-2006’da yüzde yarım değil de, yüzde 0.7’ler civarında, yani biraz daha fazla gözüküyor. Aslında, bu düzeylere gerileme AKP döneminde oldu. Yani 1999-2002 aralığında, Dünya Bankası rakamını biraz yukarıya çekeyim, tarımsal destek toplamının GSMH’ya oranı yüzde 1 civarındaydı; daha sonra daha fazla düşmüştür. Her neyse, Dünya Bankası şunu söylüyor: “Çiftçiler üzerindeki net etki, yaklaşık 4 milyar dolar tutarındaki yıllık kayıptır”. Yani, Türkiye’de çiftçiler bu programla yılda 4 milyar dolar düzeyinde bir kayıpla karşı karşıyalar. Hangi bakımdan? Tarımsal desteklemeler bakımından.

Bakın, bir başka rakam veriyor Dünya Bankası. “2002-2003 döneminde yapay gübre ve kimyasal madde kullanımı yüzde 25-30 azalmıştır” diyor. Bunlar tasfiye politikasının başka göstergeleridir. Bir başka şey, tarım kredi faizleri negatiften pozitifte dönmüştür. Yani, Türkiye’de enflasyon yüksekken, örneğin 1995 enflasyonu yüzde 88 iken, tarım kredi faizleri yüzde 50 idi. Oysa 2005’te enflasyon yüzde 9 ama, tarımsal kredi faizleri yüzde 18; iki katı yani. Dolayısıyla reel olarak baktığımız zaman durum kötüye gidiyor. Ara sıra Başbakan konuşuyor ya, sadece nominal faizleri veriyor: “Faizler yüzde 50 idi, biz yüzde 18’e düşürdük, 12’ye düşürdük” falan... Bunların hiçbir anlamı yok. Yani, fiyat seviyesi ile karşılaştırdığımız zaman çok daha ağır reel yüklerin, geriye döndürülmesi çok zor reel kredi yüklerinin tarımın sırtına bindirildiğini görüyorsunuz. Bunların da tesadüf olmadığını tekrar belirtmek isterim.

Evet, bunları geçebiliriz. Gelelim şimdi tasfiye edilen destekleme araçları yerine getirilen doğrudan gelir desteği (DGD) uygulamalarına... Bu doğrudan gelir desteği

uygulamaları tam bir başarısızlık olmuştur. Olduğu için de -ayrıntılara girmiyorum, soru gelirse girerim- zaten şimdi AKP Hükümeti de: “Biz bu doğrudan gelir desteğinin toplam destek içindeki payını azaltalım, onun dışında başka desteklere girelim” demek zorunda kalıyor. Ama bunun arkasında tarıma destekleri arttırmak düşüncesi yok. Gerçi 2006’da bir yasa çıkardılar, “tarımsal destek milli gelirin yüzde 1’inden aşağı olamaz” diye. Ama, 2007 bütçesine bakın, 2006’da çıkarttıkları yasaya 2007 bütçesinde uymuyorlar, milli gelir tahminlerine göre destek oranı yüzde 0.83 düzeyinde tutuluyor. Üstelik bu samimiyetsizliği Anayasa Mahkemesi’ne de götürüyorsunuz, çünkü yasalar ancak Anayasaya aykırı olduğu zaman götürüyorsunuz. Burada Anayasaya aykırılık yok ama kanuna aykırılık, hatta kendi çıkardığı kanuna aykırılık var. Dolayısıyla kendi çıkardığı kanuna aykırı bütçe yapmanın yaptırımını siyasi olmalı; toplum ve ilgili kesimler bunun bedelini o siyasi yönetime ödetmeli. Ama önce farkına varmalılar. Varabiliyorlar mı?

Şimdi tekrar konuya dönersek, AKP’nin yaklaşımı, “toplam destek miktarını arttırmayalım, hâlâ milli gelirin yüzde 1’inin altında kalsın. Ama sadece doğrudan gelir desteği olunca, bu bize yeterince ‘şunları şunları yaptık’ deme imkânı vermiyor. O zaman destek türlerini çeşitlendirelim ve üreticiye bunu daha iyi pazarlayalım” şekline dönüşüyor. Bu durumda doğrudan gelir desteğinin azaltıyorsunuz, örneğin, dönüm başına 16 milyon TL’den 10 milyona düşürüyorsunuz. Ama “ben, sertifikalı tohum kullanan, organik ürün yapana ek destekler veriyorum ve toplam DGD’yi 14 TL’ye çıkarıyorum” deme imkanına kavuşuyorsunuz. Ama topladığımızda hâlâ 16 milyonun altındasınız. Üstelik ilk yıllarda enflasyona göre artış sağlanırken (ilk yıl 10 milyon, ikinci yıl 13.2 milyon, üçüncü yıl 16 milyon, dördüncü yıl gene 16 milyon, beşinci ve altıncı yıllar ise ilavesiz 10 milyon), şimdi bu uyumu rafa kaldırdığımızda kitleler izleyemez durumdayken... Şimdi diyorsunuz ki: “Ben, doğrudan gelir desteği veriyorum, üstüne sertifikalı tohum için, organik tarım için destek veriyorum”. Hatta ucundan artan paradan mazot desteği de çıkarıyorsunuz ve “bakın, ben mazot desteği de veriyorum” aldatmacasına başvuruyorsunuz. Aslında, hepsinin toplamı, bakıyorsunuz gene hâlâ milli gelirin binde 8’i. Yani, dolayısıyla burada tam bir göz boyama ve aldatma politikaları egemen.

Bunların ayrıntısına girmiyorum. Bu bölümü de isterseniz böyle geçeyim, üçüncü bölüme geleyim. Efendim, tabi her tasfiye boşluklar doğuruyor. Yani, neyi tasfiye ediyorsanız, bu siyasette de böyledir, başka yerde de böyledir, yeri bir şekilde doldurulur. Tarımın altını oyuyorsunuz. O zaman onu başka bir şeylerin doldurması lazım. Demin gösterdik, tarım ithalatı artıyor örneğin. Ama başka şeyler var: Çok uluslu şirketlerin çok kolay nüfuz etmeye başladığı bir ülke haline geliyorsunuz.

Çok uluslu şirketler, tabii bize nihai ürün vesaire satarak giriyorlar piyasaya ama, bir başka şey daha var, o da girdi ve üretim araçları üzerinden piyasayı ele geçirmek; yani özellikle tohumculuk ve damızlık üzerinden. Dünyada özellikle bitkisel üretimde -tabii hayvancılıkta da damızlıkta- tohumculuk çok uluslu şirketlerin en teknelci konumda olduğu bir sektör. Dolayısıyla oradan baktığımız zaman, boşlukların nasıl dolduğunu görüyorsunuz. İşte, Cargill'leri veya benzeri şirketleri ve mekanizmaları görüyorsunuz.

Mesela, en son bir Tohumculuk Yasası çıktı Türkiye'de. Bu Tohumculuk Yasası, Türkiye'de bir Ulusal Biyogüvenlik Yasası yokken çıktı. Ulusal Biyogüvenlik Yasası olmadan bir Tohumculuk Yasası çıkarıp, genetiği değiştirilmiş organizmalara (GDO'ya) pazarını açan ve kendi içinde de böyle üretimler yapılmasına imkân veren başka dünya ülkesi var mı diye baktığımız zaman bir Türkiye'yi görüyorsunuz, bir de çok ilginç, Irak'ı... Irak'ta da bu olay, tam da ilk işgal yılında Irak bir Amerikan Generalinin yönetimi altındayken gerçekleşiyor. Paul Bremer imzasıyla 26 Şubat 2004'te yayımlanan 81 sayılı Kararla... Irak'ın her şeyi bitmişken, burada patent, endüstriyel haklar ve bitki çeşidi hukuku üzerine karar çıkıyor. Niye çıkarıyor çok uluslu şirketler Irak'ta böyle bir karar? Türkiye'de niye çıkarıyorlarsa, aynı nedenle çıkarıyorlar. Bakın, Türkiye her yıl iki milyon ton genetiği değiştirilmiş mısır ve soya ithal ediyor. Bunlar bizim limanlarımıza yanaşıyorlar, bunlar Türkiye'ye hiçbir biyogüvenlik kontrolü olmadan giriyorlar ve bunları biz tüketiyoruz. Yani, bunun bazısını nişasta bazlı şeker içinde tüketiyoruz, bazısını tavuk yemi aracılığıyla tavuk üzerinden, tavuğu tüketerek bünyemize alıyoruz. Soya yağının diğer birtakım ürünlere girmesiyle tüketüyorsunuz, vesaire... Yani bir şekilde doğrudan ya da dolaylı olarak tüketüyorsunuz. Dolayısıyla bu mekanizmalarla Türkiye'de âdeta çok uluslu şirketlerin serbestçe at koşturduğu, birtakım yasal düzenlemeleri yaptırmak açısından Hükümete baskı yapabildiği bir yapıyı görüyorsunuz. Aslında, çok ilginçtir; örneğin bu Tohumculuk Yasasıyla ilgili düzenleme AB'nin 2006 yılı Raporu'nda bize önerilmiş de değil, yani "Biyogüvenlik Yasası çıkmadan bunu çıkarın" diye bir AB dayatması da yok; ama çok uluslu şirketler devreye girip bunu bir şekilde dayatabiliyorlar, şirketlerinin tüccar-siyaset şiarını benimsemiş politikacılarla, bunların oğulları veya yakınlarıyla çıkar ilişkileri kurmasını sağlayarak bu işleri oluşturabiliyorlar.

Şimdi, bir başka örnek vereyim, o örnek de Cargill'le ilgili bir örnek; gene bir tohumculuk şirketi. Türkiye'de yasama organının nasıl teslim alındığını, nasıl sadece ülkeler / bölgesel entegrasyonlar (AB) veya uluslararası kuruluşlar (IMF, DB, DTÖ, OECD) üzerinden gelen telkinler ve baskılar üzerine değil, nasıl şirketlerin dahi Türkiye'de yasama organını etkilediğini gösteren bir örnek bu (kuşkusuz bazen yerli büyük tekellerin de yapabildiği benzer etkiler var ama, uluslararası şirketlerin bu konularda nasıl başarılı olduğunu görmek açısından bu örnek önemli). Türkiye

Büyük Millet Meclisi 7 Aralık 2006 tarihinde, yani bundan iki ay önce 5557 sayılı bir yasa çıkardı. Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanununda Değişiklik Öngören Yasa'dır bunun adı. Bu yasayla şirket gözeterek, yani tek bir şirkete odaklı olarak bir af çıkarıldı. Tarım arazilerine yapılan sanayi yatırımlarını, vesaire, bütün bunları af kapsamına alan düzenlemenin tarihi Aralıkta bitmişti, bununla ilgili eski affın düzenleme kapsamı da yetersizdi; bu yasayla bunu iki yıl daha uzatan bir af getirildi. Bunun bir özel düzenleme olduğu hemen fark edildiği için, zaten muhalefet ve kamuoyu bunun bu niteliğini açıkça tartıştığı için, Cumhurbaşkanlığından "böyle bir şey olamaz" diye döndü. Döndü ama AKP grubu dayatmasıyla aynısını tekrar çıkardılar. Böylece Türkiye'deki yasama organının şirket odaklı ve bu örnekte yabancı şirket odaklı çalıştırılmasının, yani âdeta bir sömürge ülkesinde olduğu gibi çalıştırılmasının örnekleri verilmiş oldu. Yani her boşluk bir şekilde doldurulur dediğim gibi, tarımdaki tasfiye politikaları da işte bu şekilde dolmaktadır.

Bereket versin, yasama sürecini Meclis aşamasında bırakmayan ve Anayasa Mahkemesi yoluna başvurarak bağımlılık sürecini yasal yönden terse çevirmeye çalışan güçler vardır ve Anayasa Mahkemesi söz konusu yasanın bu aflla ilgili 6. maddesinin yürürlüğünü durdurma kararı almıştır. Aleyhteki yargı kararına rağmen söz konusu şirkete faaliyetlerini sürdürme hakkı tanıyan ilgili yasanın Anayasaya aykırılığı konusunda ciddi işaretler bulunduğu ve telafisi imkânsız zararlara yol açabileceğini ileri sürerek bu kararı almıştır. Şimdi, demek ki meseleyi giderek bir hukuk mücadelesi platformuna indirdiğimiz bir alandayız. Yani, yasama organı tek başına bunları önlemeye yetmiyor; Meclis içi muhalefetin gücü her konuda maalesef yetmiyor.

Başka örnekler de var, girmeyeceğim. Sadece başlıkları vereyim: Yalova Atatürk Tarım İşletmesi'nin Tasfiye Edilmesine İlişkin Başbakanlık Yüksek Planlama Kurulu Kararı; burada da Tarım-İş Sendikasının açtığı dava üzerine geri adım atılmıştır. Dalaman TİGEM'in geri kazanılması için dava açılmıştır. Türkiye'de çok ilginç bir gelişme var: Sendikaların özelleştirme ve tasfiye politikalarıyla giderek tabanları daralırken en azından bazıları toplu sözleşme, grev vesaire dışında başka şeyler yapmaya başladılar. Hukuk mücadelesi yapan bir sendikalar camiası oluşmaya başladı. İşte, Tüpraş'ın şu ya da bu ihalesini iptal ettiren bir Petrol-İş'i görüyorsunuz. Balıkesir SEKA İşletmesinin 1 milyon dolar gibi komik bir paraya satılmasını iptal ettiren Selüloz-İş'i görüyorsunuz. Yalova Atatürk Tarım İşletmesindeki bu mücadeleyi sürdüren bir Tarım-İş Sendikası'nı görüyorsunuz. Burada verdiğim örnekler sırf tarımla ilgili idi ama, onun dışındaki alanlarda da Türkiye'de sendikaların kamusal varlıklara dönük bir savunma mekanizmasını bir şekilde çalıştırmaya katkıda bulduklarını görüyoruz. Tabii, hepimiz bu konularda duyarlı olmalıyız.

Ancak son olarak şunu söyleyeyim: Tarımdaki bu tasfiye mekanizmaları, -ki ekonomideki genel tasfiye mekanizmalarının bir örneğidir sadece-, başka alanlardaki tasfiye mekanizmalarından çok daha somut, daha hızlı ve çarpıcı olmuştur. O yüzden de, tarım kesiminde bunlar çok erkenden görülmüştür ve tarımda, en azından konuları izleyen ya da yaşayan tarım temsilcileri tepkilerini daha erkenden geliştirmişlerdir. Tam da bu nedenle tarımda göz boyama politikalarına iktidar biraz daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Yani, olanları farklı gösterme çabaları en fazla da tarım sektöründe yapılmaya çalışılmaktadır. O yüzden, bu tür toplantılarda en azından tarım konusunda bir tartışma açılması, bu perdeleri açmak açısından bir işleve sahiptir. O yüzden, ben böyle bir konuyu gündeme getirdikleri için arkadaşlarıma tekrar teşekkür ediyorum.

İlginiz için de teşekkür ederim.

Başkan – Biz de Sayın Oyan’a teşekkür ediyoruz.

Şimdi, son konuğumuz da Sayın Erdoğan. Ondan sonraki sürede, sabahki oturumda olduğu gibi, salondan gelebilecek sualler üzerine yanıtlar şeklinde devam edeceğiz.

Buyurun Sayın Erdoğan.

Sosyal Politikada Değişim

Dr. Seyhan ERDOĞDU (SBF ÇEEİ Öğretim Görevlisi) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli izleyiciler, bizim bu oturumdaki son konuşmamız, Sosyal Politikadaki Değişim konusu üzerine. Ben de, konuşmamda zaman sınırına da uymaya çalışarak, sosyal politikadaki değişimi iki boyutlu ele almak istiyorum.

Birincisi, genel olarak küresel çapta ve bunun bir modeli olan Türkiye’de sosyal politikadaki değişimin temel özellikleri nelerdir? İkincisi de, sosyal politikanın bir alt başlığı olan sosyal koruma ve özellikle sosyal güvenlik alanında nasıl bir değişim süreci yaşanmaktadır?

Değişim süreci diyorum, çünkü Türkiye’de iki alanda değişim, özellikle reform sözcüğüyle tanımlandı. Bunlardan bir tanesi, kamu yönetimindeki değişim sürecinin reform olarak nitelenmesidir. Halbuki Türkiye’de kamu yönetiminde Sayın Oyan’ın

değindiği yargı alanındaki engellere çarpan değişim süreci, reform niteliğinde değil, tam tersine, ülkedeki kamusal yönetimin demokratik ve sosyal niteliklerini, yerleşme süreciyle kamu işletmeciliğine dönüştüren, kamu hizmetlerini özelleştiren ve ticarileştiren bir süreçti. Onun için, kamu yönetimindeki değişim süreci için reform sözcüğünü kullanmaktan kaçındık. Aynı şeyi, sosyal politikadaki değişimde de görüyoruz. Türkiye’de sosyal güvenliğin mevcut yapısındaki eksiklikler ve geniş vatandaş kitlelerini tatmin etmeyen yönler nedeniyle sosyal güvenlikte reform için yüksek bir beklenti oluşmuş bulunmaktadır. Bu beklentiden yararlanılarak sosyal güvenlik rejimindeki değişim de özellikle reform olarak nitelendi. Kamu yönetimi de, sosyal güvenlik de Türkiye’de yıllardan beri reforma ihtiyaç duyan, reform yapılması tartışılan alanlar olduğu için, bu alanlardaki geriye gidişi ya da hem devletin demokratik ve sosyal niteliğinin tasfiyesini hem de sosyal korumanın tasfiyesini reform gibi sunmak kamuoyunu yanıltma açısından kısmen başarılı oldu denilebilir.

Bunu, şunun için belirtmek istiyorum. Çünkü, sabahki konuşmalarda bu konudaki yanılığın izlerini gördüm. Sayın Tarhan, geçenlerde ayrı stüdyolardan da olsa birlikte katıldığımız CNN’deki bir programda, Anayasa Mahkemesi kararıyla sosyal güvenlik “reformu”nun önemli maddelerinin en azından memurlara uygulanmasının durdurulmasını “reforma vurulmuş bir darbe” olarak nitelemişti. Dolayısıyla neyin reform, neyin reform olmadığı konusunun, gerçekten yapılanların içeriğinin net anlaşılmasıyla belirleneceği kanaatindeyim. Sosyal güvenlikte yapılanlar bir reform değildir, tam tersine, sosyal politikanın -tarımda olduğu gibi- bir tasfiye hareketi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Burada sosyal politikayı geniş kapsamda ele almak istiyorum. Çünkü, sosyal politikayı kapitalizmin serbest işleyişine kamusal müdahale olarak ele alırsak, bazı üreticilerin, örneğin tarımdaki üreticilerin ve bazı bölgelerin, ülkenin farklı coğrafyalarının veya eğer bir bölgesel birlik söz konusu ise, o bölgesel birlik içerisindeki farklı ülkelerin sosyal anlamda desteklenmesi sosyal politikanın kapsamına girer. Dolayısıyla tarımsal destek politikaları ve bölgesel destek politikaları da sosyal politika kapsamında ele alınmalıdır.

Aynı şekilde, bireysel ve toplu iş ilişkileri alanında emeği koruyucu ve güçlendirici iş hukukunu, asgari ücret ve ücret politikalarını, istihdam politikalarını, tüm kamusal altyapı hizmetlerini, konut, ulaşım, diğer altyapı hizmetlerinin kamusal olarak sunulmasını ve tabii sosyal korumayı sosyal politikanın alt başlıkları olarak ele alabiliriz.

Biraz önce Sayın Oyan tarımsal alandaki, tarımsal destek politikalarındaki tasfiyeyi ve dönüşümü anlattı. Diğer bütün alanlarda da, yani iş hukukundan istihdam politikalarına, altyapı hizmetlerinin üretimi ve sunumundan, sosyal korumaya kadar

bütün sosyal politika alanlarında, dünyada yaşanan bir modelin 1980 sonrasındaki süreç içerisinde Türkiye’deki uygulamasıyla karşı karşıyayız.

Bu değişimin, yani sosyal politikadaki bu genel değişimin iki özelliği vardır.

Birincisi, bu değişimin çeyrek asırlık bir süreç olmasıdır. Roma bir günde kurulmadı. Hiçbir şey bir günde olmuyor. Yani, esas itibarıyla parametrik değişikliklerle başlayan, sonra yapısal değişime dönen, bazı alanlarda hâlâ parametrik değişikliklerle sınırlı kalan, bazı alanlarda yapısal değişiklik özelliği derinleşmiş bulunan bir süreçle karşı karşıyayız.

Sosyal politikadaki değişimin ikinci özelliği de, yukarıda saydığım bütün alanlarda sosyal devlet politikalarının daraltılması, kamusal mal, altyapı hizmetleri ve sosyal hizmet üretim ve sunumunun ticarileşmesi ve giderek daha fazla özel sektöre bırakılmasıdır. Bu süreç içerisinde eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, konut ve diğer hizmetlerden yararlanmak artık bir vatandaşlık hakkı olmaktan çıkıyor; bu hizmetlerin üretimi ve temini piyasadaki bütün diğer mal ve hizmetler gibi özel sektör tarafından yapılırken, küreselci devletin görevi de, bu piyasada özel sektör tarafından üretilen -vatandaşların sosyal hakkı olarak ele alınmayan- bu hizmetleri talep eden müşterilerin tüketici haklarının korunması ve piyasanın işlerliğinin sağlanması rolüne indirgeniyor. Onun için, kamu yönetimi de kamu işletmeciliği haline dönüştürülüyor. Onun için, memurlar da giderek statü hukukuna göre değil, sözleşme hukukuna dayalı olarak çalışan kişiler haline, sözleşmeli personele dönüştürülüyor.

Şimdi, bu sistem içerisinde eğer sosyal politikanın unsurlarını meydana getiren kamusal mal ve hizmet üretimi ticarileştirilecek, özelleştirilecek, bunları tüketenler vatandaş olarak sosyal haklardan yararlanmayıp da tüketici kimlikleriyle, müşteri kimlikleriyle var olacaklarsa, o zaman tüketemeyenler ne olacaklar? Yani, müşteri kimliğiyle, tüketici kimliğiyle özel olarak üretilen bu mal ve hizmetleri tüketemeyenler, tüketmeye gelirleri yetmeyenler ne olacaklar? İşte, onlar da, yeni sosyal politika kapsamında “yoksullar” olarak nitelediğimiz bu kesimler de, muhtaç olduklarını belgelemeleri kriteri karşılığında, merkezi ve yerel devletin, STK diye nitelenen bazı örgütlerle birlikte yönetim mekanizmaları içerisinde sağladıkları sosyal yardımlardan yararlanma durumunda olacaklar. Dolayısıyla artık emek eksenli bir sosyal politika söz konusu olmadığı gibi, 21. yüzyılın ikinci yarısından sonra geliştirilen yaklaşım kapsamında sosyal vatandaşlık haklarına dayalı bir sosyal politika da olmayacak. Artık yoksulluk kriterine dayalı olarak muhtaçlara yardım biçimine dönüştürülmüş bir sosyal politika ile karşı karşıyayız.

Türkiye’de de bu sürecin bütün unsurlarını görüyoruz.

Bu dönüşüm sürecinin önemli bir yönü de, kendini “reform” olarak kabul ettirebilmek için gerçeklikte karşılığı olmayan belirli bir söyleme dayanmasıdır. Bu bağlamda dört tane temel söylem alanı sıralayabiliriz.

Yeni sosyal politikanın özellikle ileri kapitalist ülkelerde yaygın olan birinci söylemi, etkinlik ve verimlilik savları etrafında şekillenmiştir. Bu savların arkasında ister Friedman’ın temsil ettiği Chicago ekolü, ister Hayek’in temsil ettiği Avusturya ekolü, isterse de Buchanan’ın temsil ettiği Virginia ekolü olsun, bütün yeni liberal yaklaşımlar aynı sonuca varmaktadır: *“Kamu etkin değildir. Kamu, ‘ortak yararı’ sağlayamaz. ‘Ortak yarar’, kendi çıkarları peşinde hareket eden bireylerin yararlarını maksimize etmeleri ile sağlanır. Gerçek piyasalardaki kusurlar, fiyat farklılıklarının yönlendireceği girişimcilerin kar maksimizasyonları ile giderilir. Devlet girişimcilerin sahip oldukları bilgiye sahip olamaz ve merkezileşmiş planlı hizmet üretimi kaynakların optimum dağılımını sağlayamaz vb.”* Bu durumda yapılması gereken, kamusal çıkar bulunan hizmetlerin üretimini ve teminini özel sektöre bırakmak, ‘ortak yarar’ın sağlanmasını piyasanın görünmeyen eline emanet etmektir. Tıpkı 19. yüzyılda olduğu gibi...

İkinci olarak, etkinlik ve verimlilik savlarını tamamlayan “rekabet edebilirlik” savları gelmektedir. “Piyasa”nın “kamu”ya üstünlüğü, piyasanın “rekabet”i sağladığı varsayımına dayanmaktadır. Küresel pazarlarda ulusal rekabet edebilirliği artırmak adı altında, doğrudan ve dolaylı işgücü maliyetlerinin düşürülmesi öngörülmektedir. Böylece “ülkeler” küresel pazarda rekabet edebilecek, sermaye kaçışını engelleyebilecek, işçinin işini koruması ve yeni istihdam alanları açılması sağlanabilecektir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir biçimde öne sürülen ve hemen bütün kamu kurum ve kuruluşlarına benimsetilmiş olduğu anlaşılan üçüncü sav, etkin olamayan kamunun yarattığı mali açıklardır. Etkin olmayan kamunun yarattığı mali açıklar nedeniyle Türkiye’de artık genel olarak sosyal politikanın özel olarak da mevcut sosyal güvenlik sisteminin sürdürülemez olduğu, kamunun gayri safi milli hasılanın yüzde 4.5’ine yakın bir oranı sosyal güvenlik kuruluşlarına aktarmasının kabul edilemez olduğu öne sürülmektedir. Aslında “sürdürülemezlik”le kastedilen husus, kamu harcamalarında kesin önceliğin yüzde 6.5 oranındaki faiz dışı fazlanın tutturulması olduğu ve borç servisinin sürdürülebilmesi için kamusal yatırımların ve sosyal harcamaların ikinci plana alınması gerektiğidir.

Yeni sosyal politikanın dördüncü savına göre, sosyal politikanın emek eksenli toplumdaki farklı kimliklere dayalı bir eksene kaydırılmalıdır. İşsizliğin artışı ve istihdamın yapısındaki değişimle işçi sınıfı yapısının heterojenleşmesi, yeni yoksul

kitlelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum sosyal politikada emek ekseninin kaydırılmasının zeminini hazırlamış gibi görünmektedir; yani artık emek eksenli, işçi sınıfına dayalı bir sosyal politika değil, toplumdaki farklı kimliklere dayalı sosyal politikalar söz konusu olacaktır. Sosyal politika, yoksulluk temeli üzerinde biçimlenecek, yoksulluk ise emek eksenli tartışılmayacaktır. Kadınların yoksulluğundan, çocukların yoksulluğundan ya da Romen vatandaşların yoksulluğundan söz edilecek ancak yoksulluk, emek sermaye çelişkisi temelinde ele alınmayacaktır. Sosyal politikada emek ekseninin kaydırılması, toplumdaki tüm politikaların farklı kimliklere kaydırılmasının da ideolojik zeminini hazırlamaktadır. Toplumun değiştirici özne, emekçiler dışında herkes, yani etnik kimlikler, dinsel kimlikler vb. olabilecektir ve hatta bu kimlikler desteklenmeyi bile hak edebileceklerdir; ama artık emekçi, toplumu değiştirici özne değildir. Sosyal politika ise vatandaş eksenli olmaktan çıktığı gibi emek eksenli olmaktan da çıkmış ve tarih dışı, sınıf dışı ve politika dışı bir kesim olarak ele alınan yoksullara yönelmiştir.

Sosyal politikanın bu dönüşümü farklı sosyal politika uygulamalarına yol açmaktadır.

Bir yanda makro düzeyde uygulanan yeni liberal politikalarla, işsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanma üretilir ve sosyal devlet zayıflatılırken bir yandan da istihdamı artırmak, yoksulluğu azaltmak ve sosyal içerme sağlamak için mikro politikalar geliştirmek yeni sosyal politikanın temel özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mikro politikalar da yeni sosyal politikanın niteliği gereği emek eksenli değil, kimlik eksenli olarak biçimlendirilmektedir. Çeşitli mikro projeler, toplumsal kesimlerin sınırlı sayıda üyelerine yöneltilmekte ve Dünya Bankası ve Avrupa Birliği fonları ile de desteklenmektedir. Hatırlarsınız, geçenlerde Dünya Bankası Başkanı Wolfowitz, Edime’de bir aileyi ziyaret etti, Dünya Bankası fonlarıyla eğitim yardımı alan yoksul çocukların başını okşadı. Kanımca basına yansıyan bu fotoğraf yeni sosyal politikanın gerçekçi bir yansımasıydı... Bu tür sosyal projelerin uygulamalarına STK’ların katılımı da öngörülerek sosyal politika için katılımcı bir yönetim modeli yaratıldığı izlenimi verilmekle birlikte, aslında, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği bürokrasisinin yönetiminin söz konusu olduğu bir sosyal politika yaratılmaktadır.

Geliştirilen bir başka uygulama “şirketlerin sosyal sorumluluğu”dur. Şirketlerin sosyal sorumluluğu ile kastedilen, şirketlerin, toplumun insan hakları, işçi hakları ve çevreye ilişkin çeşitli beklentilerine de karşılık vermeleridir. Bu beklentiler, şirketlerin çalışanlarıyla ilişkileri gibi şirket içi alanları kapsayabileceği kadar, şirketlerin kalkınmaya, çevreye etkileri gibi şirket dışı alanları da kapsayabilir. İşçi hakları ve çevrenin korunmasına ek olarak tüketicinin korunması, şirketlerin yasadışı faaliyetlerinin engellenmesi, şirketlerin faaliyetlerinin şeffaflığı, etik iş standartları

konuları da şirket sorumlulukları arasında öne çıkan konular olmuştur. Devletin, ekonomik alandaki üretici, düzenleyici, denetleyici rolü azaltılır, sosyal haklar zayıflatılır, çalışma koşulları giderek kötüleşirken, devletlerin “sosyal sorumsuzluğa” itilmesi karşısında, şirketleri doğrudan doğruya “sosyal sorumluluk” sahibi yapmak, “sosyal politikanın özelleştirilmesi” olarak nitelenebilir. Küreselleşmenin ve küreselleşme ile birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan ekonomik ve sosyal krizlerin esas aktörünün büyük mali, ticari ve sınai şirketler olduğu düşünülürse, aynı şirketlere sosyal sorumluluk yükleyerek küreselleşme sürecindeki kötülükleri azaltma politikasının kendi içinde bir çıkmaz taşıdığı görülebilir. Şirketlerin gönüllülük esasına dayalı olarak benimsedikleri sosyal sorumluluk metinlerinin büyük bölümü, gevşek, uygulama ve denetleme mekanizmaları taşımayan, taşısa bile küresel üretim ve ticaretin parçalanmış niteliği gereği hayata geçirilmesi mümkün olmayan belgelerdir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kullanılan bir başka kavram da “sosyal sermaye”dir. Gelişmekte olan ülkelerde kapitalizm öncesinden kalan sosyal dayanışma biçimleri, sosyal sermaye olarak nitelenmekte ve devletin sosyal politikasının yerine ikame edilebilecek bir olgu olarak savunulmaktadır. Bu yaklaşım da küreselleşme döneminin sosyal politikasının kimliklere ve yoksulluğa vurgu yapan niteliğine uygundur. Eğitimi, sağlığı, sosyal güvenliği piyasadan satın alabilen müşteri kitlesinin dışında kalan yoksullar, satın alma güçleri olmadığına göre, sosyal haklar açısından “sosyal sermaye”lerine güvenecekler, kendi toplumsal kimlikleri etrafında biçimlenen aile, mahalle, hemşehri, etnik köken, dinsel cemaat hatta mafya türü dayanışmalardan yararlanacaklardır. AKP iktidarının belediyeler eliyle uyguladığı “yoksullara yardım programları”nı, dinsel cemaatlere dayalı “sosyal sermaye”nin siyasete aktarılması olarak da değerlendirmek gerekir. Bu yolla devletin sosyal niteliği zayıflatılırken cemaat dayanışması ve muhtaçlara yardım öne çıkarılarak devletin demokratik ve laik niteliği de zayıflatılmaktadır.

Sonuç olarak, yeni sosyal politikanın, sosyal politikanın “özelleştirilmesi” olduğunu söyleyebiliriz. Susan George “Fikirler Savaşını Kazanmak” başlıklı makalesinde 20. yüzyılın sonlarında başlayan küresel yeni liberalizm dönemini “dışlanma çağı” olarak niteliyor. Bu öyle bir çağdır ki küresel pazara, ulus ötesi sermayenin özellikle de mali sermayenin öncelikleri egemen olmuş, geniş kitlelerin istihdam, sosyal koruma ve demokrasi talepleri geri plana itilmiştir. İleri kapitalist ülkelerde bu gerileme, bir yandan küreselleşmenin kazananlarının bu ülkeler olmasının getirdiği fırsatlarla bir yandan da işçilerin siyasal ve sendikal örgütlü gücü sayesinde bir ölçüde sınırlanabilmektedir. Küreselleşmenin kaybedenleri olan iktisaden yoksul ülkelerde ise giderek artan sayıda insan, bu küresel sistem içerisinde ne üretici ne de tüketici olarak kendilerine bir yer bulamaz olmuşlardır. Bazı yoksul ülkelerde dışlanmanın

boyutları öylesine ilerlemiştir ki dışlanmanın en radikal biçimi, yani insanların yaşam hakkından dışlanması, “dışlanmalar çağının” en ağır boyutu olarak süreklilik kazanmıştır.

19. yüzyıl vahşi kapitalizmde, emekçi sınıfların geniş kesimleri, “tehlikeli sınıflar” denilen dışlanmışlara benzer koşullarda yaşıyorlardı. 21. yüzyılda ise Asya, Afrika ve Latin Amerika’da milyarlarca insan, IMF, Dünya Bankası ve benzeri güç odaklarının dayattıkları yapısal uyum politikaları nedeniyle uğradıkları sosyal dışlanma sonucu, 19. yüzyılın “tehlikeli sınıflar”ına benzer bir konuma itilmektedirler. Küresel güç odaklarının, tam da bu politikaların sonucu olan sosyal dışlanma süreçlerine karşı önerdikleri yeni sosyal politika ise bu “tehlikeli sınıfları” oyalamaya yönelik görünmekte ve küreselleşme mahşerinin üç atlısından, işsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanmadan duyulan korkuyla karanlıkta ıslık çalmaya benzemektedir.

Türkiye’de sosyal politikadaki değişimin unsurları, 1980 sonrasında 12 Eylül askeri darbesi ile yaratılan anti demokratik ortamda belirginleşmiştir. Geniş çalışan kesimlerin ücret, çalışma koşulları ve sendikal hak ve özgürlükler alanındaki talepleri, askeri yönetimden devralınan yasalara ve uygulamalara dayanılarak etkisiz kılınır ve sosyal hakların vatandaşlık hakları niteliği zayıflatılırken, yoksullara yönelik muhtaçlık temelinde uygulamalar geliştirilmeye başlanmıştır. Kuşkusuz bu süreci dönemin ekonomik ve siyasal politikaları ile bağlantılı olarak incelemek gerekir. Dönemin sosyal politika açısından önemli bir özelliği, vergi sisteminde yapılan değişikliklerle vergi gelirlerinin milli gelire oranının düşürülmesidir. Vergi tabanı eritilirken vergi sistemi de ücretlilerin ve tüketicilerin vergilerine dayanır hale getirilmiştir. Bağımlı çalışanlar üzerinde vergi yükünün artması kayıt dışılığa zemin hazırlamış; vergi tabanının erimesi mali açıkların büyümesinde ve ülkenin borç krizine sürüklenmesinde rol oynamıştır. Borç krizine sürüklenen Türkiye, IMF ve Dünya Bankası’nın yapısal uyum programlarını kabul ederken, aşırı yüksek reel faizin çökerttiği kamu maliyesinin borçlanabilirliğini ve borcunu ödeyebilirliğini aşırı yüksek bir faiz dışı fazla ile sağlama politikası, sosyal politikanın finansman kaynaklarını kurutmuştur. IMF ve Dünya Bankası, yalnızca sosyal politikanın finansman kaynaklarını ipotek altına almakla kalmamışlar, sosyal politikanın özünü de yeni liberal doğrultuda değiştirecek uygulamaları Türkiye’ye dayatabilmişlerdir.

Konuşmamın ikinci bölümünde Türkiye’deki Sosyal Güvenlik “Reformu”na değinmek istiyorum.

Sosyal güvenlik, bireylerin ve ailelerin ekonomik ve sosyal risklerle karşılaşmaları durumunda gereksinim duydukları destek ve dayanışmanın, kamu programları aracılığıyla kurumsallaşmış olarak sağlanmasıdır.

Türkiye’de sosyal güvenlik hizmetleri, kişiyi ve geçindirmekle yükümlü olduğu kişileri, yasayla tanımlanan risklere karşı, esas itibarıyla zorunlu olarak ödenen primlerle finanse edilen bir sistemle koruyan sosyal sigortalar, muhtaçlık ölçütlerine bağlı olarak prim karşılığı olmaksızın bireye veya aileye yapılan nakit yardımlardan oluşan sosyal yardımlar ve gene muhtaçlık ölçütlerine bağlı olarak bireye, aileye veya gruplara sunulan sosyal hizmetlerden oluşmaktadır. Sağlık hizmetleri açısından memurlar, sosyal sigorta sisteminin dışındadır.

Türkiye’de sosyal güvenlik reformu sosyal koruma alanındaki dönüşümün bir parçasıdır. Bir anlamda bu genel dönüşümün henüz başındayız da denilebilir. Yani, henüz tam bir tasfiye süreci gerçekleşmedi ve eğer bu yolda devam edilirse, esas önümüzdeki birkaç yıl içerisinde bu tasfiye sürecini yaşayacağımızı söyleyebilirim. Sadece sosyal politikanın bir parçası olarak sosyal koruma alanındaki değişimi ele aldığımız zaman bile dönüşümün çok yönlü olduğunu görüyoruz. Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu bu işin idari yönünü, yani sosyal güvenlik kuruluşlarının tek çatı altında toplanmasını ifade etmektedir. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu -ki uygulaması altı ay süre ile ertelendi ve büyük bir ihtimalle seçim sonrasında da ertelenecek- sosyal güvenlikte sigorta sistemine ilişkin düzenlemeler içermektedir. Öte yandan Sosyal Yardımlar ve Primsiz Ödemeler Kanunu Tasarısı ve Sosyal Hizmetler Hakkında Kanun Tasarısı da var. Önerilen sistem, sosyal güvenlikte parametrik değişikliklerle hakları azaltıp, katkıları çoğaltırken geniş kitleleri sistem dışına sürüklemekte, onları yardıma muhtaç kesimler arasına katmaktadır. Bu nedenle kaçınılmaz olarak sosyal yardımlar ve primsiz ödemelerin de yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Ayrıca, Genel Sağlık Sigortası yalnızca sağlığın finansmanla ilgili bölümü; ama aynı zamanda bir de Sağlıkta Dönüşüm Programı var. Bu da, birinci basamak sağlık hizmetlerine ilişkin aile hekimliği sistemini ve hastanelerin sağlık işletmelerine dönüştürülmesini kapsıyor. Dolayısıyla sosyal koruma alanındaki dönüşüm sosyal güvenlik, primsiz ödemeler, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler; sağlıkta genel sağlık sigortası, aile hekimliği ve hastanelerin sağlık işletmelerine dönüştürülmesi düzenlemeleriyle iç içe geçmiş bir dönüşümdür. Kuşkusuz bu sistemin bireysel emeklilik ve özel sağlık sigortalarıyla da bağlantısı bulunmaktadır. İşte bu süreçte daha yolun başındayız diyebiliyorum; başında olduğumuz süreçte de, neyse ki, Türkiye’deki özellikle sosyal politikaya ilişkin alanlarda görülen direniş mekanizmalarının bir yönüyle işlediğini görebiliyoruz. Bu nasıl işliyor? Az önce de Sayın Oyan’ın belirttiği gibi, demokratik kitle örgütleri olarak sendikaların müdahaleleri, Sayın Cumhurbaşkanı’nın sürece müdahalesi, muhalefet partisi olarak Cumhuriyet Halk Partisi’nin sürece müdahalesi ile bu süreçte örneğin Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ortadan neredeyse ikiye bölünmüş durumda. Ne olacağı belli değil, ortada kaldı. Ama bu bir sosyal mücadele sürecidir. Önümüzdeki günlerde gelişimin nasıl olacağını bu sosyal mücadeleler belirleyecektir.

Demokratik kitle örgütleri açısından da sendikaların, ama özellikle Emek Platformu'nun unsuru olarak Türk Tabipler Birliğinin bu konuda kamuoyunu aydınlatma, bir toplumsal muhalefet yaratma açısından etkin çalışmaları olduğunu söyleyebiliriz.

Parlamentonun bu süreçte ulusal egemenliğin organı olarak etkin olamadığını görüyoruz. Sosyal güvenlikteki değişim baskısı, doğrudan doğruya Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası'ndan geliyor ve uluslararası mali kuruluşların bir programı olarak Türkiye'ye uygulattırılıyor. Söz konusu olan sadece krediyle desteklenen bir değişim süreci, bir ideolojik empoze süreci değildir. Aynı zamanda 1998 yılında IMF ile yapılmış olan Yakın İzleme Anlaşması'nda ve onun ardından gelen üç stand-by anlaşmasının hükümleri arasında yer alan, AKP dönemindeki son IMF stand-by anlaşmasında da şartlılık olarak yer alan bir dayatma ile karşı karşıyayız. Dolayısıyla sosyal güvenlik reformunun Parlamentoda engellenmesi demek, IMF stand-by anlaşmasının reddedilmesi demektir. Hatta öyle ki, stand-by anlaşmasında, sosyal güvenlik reformunun zamanlaması, yasanın Meclisten ne zaman geçeceği bile yazılıdır. Anlaşmada şöyle deniyor: "Yasanın 2005 Haziran ayı sonuna kadar Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçmesi yapısal performans kriteridir". Dolayısıyla burada artık ulusal egemenlikten, sosyal güvenlik politikasına ilişkin olarak Parlamentonun görüşünden söz etmek mümkün olmamaktadır. Bu, küresel dönüşümün, ulusal egemenliği, dolayısıyla demokrasiyi ve sosyal devleti nasıl tasfiye ettiğine ve karşımıza nasıl bir otoriter siyasal bir yapı çıkardığına iyi bir örnektir.

IMF Anlaşması metninde, genel sağlık sigortasının geçiş maliyetleri olacağı ifade edilmekte, ilaç harcamalarının ve diğer sağlık harcamalarının artacağı öngörülerek, bu harcamaların "*kontrol altında tutulması*" yoluna gidileceği belirtilmektedir. Yasanın kabul edilmesinin ardından sağlık harcamalarını izlemek ve orta vadeli eğilimleri değerlendirmek amacıyla sayısal bir çerçeve geliştirilmesi, 2005 yılı kriterleri arasına dahil edilmiştir. İzlemelere göre sağlık harcamalarının "*kontrol altında tutulması*" için gereken önlemler de geliştirilecektir. Böylece anayasal bir hak olan sağlık hakkı, yalnızca idarenin kararlarına değil ayrıca IMF'nin kararlarına tabi kılınmıştır.

Görülüyor ki eğitimin, sağlığın, sosyal güvenliğin özelleştirilmesi, sermayeye bu alanlarda yeterli kârlılık alanları yaratmaya yetmemektedir. Çünkü eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik alanlarının geniş tüketici kitlesi, tam da bu hizmetleri tüketmek için kamusal desteğe ihtiyaç duyan gelir düzeyi düşük emekçi yığınlarıdır. Bu durumda sosyal hizmetler alanındaki özelleştirmelerde, söz konusu olan yalnızca pazarın özel sermayeye açılması ve devletin pazardaki payının azaltılması değildir. Kamusal kaynakların, özel kesimden hizmet alımı için piyasaya yönlendirilmesi de zorunlu

olmaktadır. Örneğin, sağlıkta bugün yapıldığı gibi kamu kaynaklarının, özel ilaç, tıbbi teknoloji firmalarına ve özel sağlık kuruluşlarına aktarılması yoluyla bir ticarileşme ve özelleştirme gerçekleşmektedir. Çünkü, geniş vatandaş kitlelerinin satın alma gücü, özel sağlık hizmetlerini almaya yetmemektedir. Eğitimde, özel üniversiteler ve diğer özel eğitim kuruluşları devlet desteği talep etmektedirler. Sosyal güvende de aynı şekilde bireysel emeklilik şirketleri sadece piyasada poliçe satarak hedefledikleri mali güce kavuşmamakta ve devletin, sosyal güvenlik fonlarını ek emeklilik sistemleri yoluyla kendilerine aktarmasını istemektedirler. Ama kamu kaynaklarının bu sürece aktarılması sağlıkta olduğu gibi ve IMF anlaşmasında belirtildiği üzere sağlık harcamalarını büyük ölçüde artırarak yeni mali kısıtlar yaratmaktadır. Bunun çözümü de sağlık hakkının daha da kısıtlanması olmaktadır.

Sosyal güvenlik sistemindeki dönüşümün bir diğer mimarı olan Dünya Bankası da yapılan değişiklikleri kredi ve hibelerle desteklemektedir.

Özetle ifade edersek, sosyal güvenlik reformu kapsamında emeklilik sisteminde yapılan değişiklikler büyük ölçüde parametrik değişiklikler niteliğindedir. Ancak emeklilik haklarındaki daralma yoluyla üst gelir gruplarının sosyal güvenlik taleplerinin bireysel emeklilik şirketlerine yöneleceği düşünülebilir. İkinci ayak emeklilik sistemlerinin kurulması ve kamusal emeklilik fonlarının bireysel emeklilik şirketleri aracılığıyla mali piyasalara devri, Dünya Bankası ve büyük sermaye gruplarınca talep edilmekle ve hükümet yetkililerince buna yönelik hazırlıkların yapıldığı ifade edilmekle birlikte, bu konuda henüz bir yasa tasarısı mevcut değildir.

Sağlık hizmetleri ise, omurgası ticarileşme ve özelleştirme olan yapısal bir dönüşüm sürecine sokulmuş bulunmaktadır.

Sosyal güvenlik sisteminde yapılan değişiklikler, özellikle düşük gelirli grupları sistem dışına itmektedir. Bu açıdan kayıtdışılığı artırıcı bir etki yapması beklenmelidir. Öte yandan, özellikle sağlıkta hızla ilerleyen “kamunun hizmet sunucusu olmaktan çıkartılması ve kamu kaynaklarının özel sağlık kuruluşlarından hizmet alımına aktarılması süreci”, sosyal güvenlik sistemlerinin sağlık harcamalarını artıracak ve sistemin finansman sorununu ağırlaştırıcı bir etki yapacaktır.

Değerli katılımcılar, konuşmamı burada kesmek istiyorum, çünkü süremiz kısıtlı. Mevcut değişiklikler sonucunda, önümüzdeki dönemde neler olacağı sorusuna yanıt arayarak sözlerimi bitireyim. 1999 yılında yapılan sosyal güvenlik “reformu”yla işçilerin ve Bağ-Kur bünyesindeki kendi hesabına çalışanların sisteme yönelik katkıları artırıldı, sistemden yararları azaltıldı. Memurlar 1999’da yapılan düzenlemenin dışında tutuldu. Memurların sosyal güvenlik sistemleri işçi ve Bağ-Kur’lulara göre fazla cömert kaldı.

Yeni düzenlemelerdeki parametrik değişikliklerin temel amacı şuydu: Memurları da sisteme katalım, sonra standart birliği yapalım. Standartları nerede birleştireceğiz? Tüm maddeleri inceleyin, bir iki marjinal istisna dışında, üç temel farklı sosyal güvenlikten yararlanan emek kesimi için, bunlardan hangisinde haklar açısından standartlar daha düşük, katkılar açısından standartlar daha yüksekse eşitlenme orada yapıldı. Mesela, memurlar 9 000 gün prim ödüyorlarsa, işçiler ve Bağ-Kurlular için de prim ödeme gün sayısı memurlar düzeyine çıkarıldı. Mesela, işçi ve Bağ-Kur'da aylık bağlama oranı yıllık bazda düşük ise, memurlarınki de onların düzeyine getirildi. Yani, eşitlik sağlandı. En düşük ortak paydada... İşte, Anayasa Mahkemesi'nin yaptığı, aslında en düşük ortak paydadaki eşitlikten memurları çekip çıkarmaktır... Şimdi ne olacak, bilemiyoruz. Önümüzdeki dönemde ne olacağı gene bence Türkiye'deki sosyal mücadelelere bağlı olan bir gelişim.

Bazı ufak marjinal değişiklikler yapıldı dedik. Bunlardan bir tanesi emzirme yardımının artırılması ile ilgili. Meclisin büyük çoğunluğu erkek milletvekillerinden oluştuğu ve çoğuna göre "kadının yeri evi olup" "yuvayı da dişi kuş yaptığı" için, analıkla ilgili konulara gelince Meclis'e birden bir cömertlik gelebilmektedir! Enteresan bir biçimde, emzirme yardımı memurlar için de, işçiler için de önemli ölçüde artırıldı. Hem kadın sigortalı hem de eşi sigortalı olmayan erkek sigortalı altı ay süreyle asgari ücretin üçte biri oranında emzirme yardımı alacak dendi... Ama Meclisin bu anayı ve çocuğu koruyucu "baba" tavrı IMF'nin bütçe kısıtı duvarlarına çarpınca fazla uzun ömürlü olmadı. Bütçe Kanunu'na eklenen bir maddeyle emzirme yardımı asgari ücretin onda birine indiriliverdi.

Değerli katılımcılar, sosyal güvenliğe ilişkin olarak getirilen bazı yeni düzenlemelerin uygulanamaz olduğu kanısındayım. Örneğin genel sağlık sigortası uygulandığı zaman çok ağır sonuçlarla karşılaşılacak. Çünkü, genel sağlık sigortası, "genel sağlık sigortası" değildir. "Sağlıkta genel sigorta"dır. Yani, adı üstünde geneldir ve bugüne kadar sağlıkta sigorta primi ödemeyen herkes, sigorta primi ödeyecektir. Sigorta primini ödemeyenler sağlık hizmetlerinden yararlanamayacaklardır. Ayrıca, yararlanamamakla kalmayacaklar, bu kişilere asgari ücret kadar idari ceza gelecektir. Ayrıca, bu cezaya faiz işleyecektir. Ayrıca, bu faiz devlet iç borçlanma senetleri oranında olacaktır. Ayrıca, gene de primini ödemeyenler, eskisi gibi "primimi ödemedim, sistemden de yararlanmıyorum" deyip işin içinden sıyrılamayacaklardır... Primini ödemeyenlerin borçlarının icra yoluyla tahsiline gidilecektir. Eğer ilgili kurumlar bir yıl içinde icra yoluyla bu borcun tahsiline gitmezse, onlar da sorumlu tutulacaktır. Türkiye'de kamusal sağlık hizmetlerinden yararlanmayan 15 milyon vatandaş var. Bunlar yeşil kartlı da değiller. Şimdi, 15 milyonluk vatandaşa haciz geleceğini düşünün. Bağ-Kur'da primini ödeyemeyen 6 milyon vatandaş var. 6 milyon vatandaşa haciz geleceğini düşünün. Bu, uygulanamaz bir sistemdir. IMF

uzmanlarının aklına uyularak getirilen bu sistemi uygulamak mümkün değildir. Hele seçim öncesi bu sistemi uygulamanın öyle kolay bir iş olacağını düşünmüyorum. Onun için, belki de Sayın Cumhurbaşkanı'nın ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin haklı müdahalesi, Anayasa Mahkemesinin bu konudaki iptal kararı AKP iktidarına derin bir nefes aldırıştır!

Son olarak, sosyal politika ile sosyal değişim arasındaki ikili bir ilişkiye dikkati çekmek istiyorum. Sosyal politika sosyal mücadelelerle gelişir. Sosyal politikadaki çöküntü ulusal düzeyde, bütün bölgelerde, bütün kesimlerde hissedilir; yaratacağı sosyal tepki de aynı ölçüde yaygın ve şiddetli olur. Sosyal politikadaki tasfiye, dünyanın başka yerlerinde düzeni değiştirmektedir. Latin Amerika'daki değişikliklerin arkasında, çok büyük sosyal politika çöküntüleri vardır. Onun için, hem sosyal politikadaki değişim düzeni değiştirir, hem de düzeni değiştirmek isteyen herkes sosyal politikaya ağırlık vermek zorundadır.

Teşekkür ederim.

Başkan – Biz teşekkür ediyoruz.

Evet, bu kısmı tamamladık. Şimdi, saat 17:00'ye kadar olan bölümde salonda sorularıyla konunun genişlemesine imkân verecek katılımcılardan kaçak tebliğ sunmadan, mümkün olduğu kadar net bir biçimde sorularını bekliyoruz...

Buyurun Sayın Cem Eroğul

Cem EROĞUL -Bu genel suskunluk bence bir şeyin göstergesi. Yani, artık kafamıza balyoz yiye yiye bir tepki gösteremez duruma geldik Türkiye'de. Çünkü, bu çok uzun bir süreç ve artık çarenin tükendiği bir noktaya geliyoruz. Yani, insan gittikçe anarşist oluyor. Çünkü, çözümü filan göremiyorsun. Şimdi, bu aldatmacalar yıllarca sürüyor. Bu salondakiler hatırlamazlar, mesela bu reform sözünü biz önce ne zaman duyduk? 27 Mayıs'tan sonra. Türkeş ve arkadaşları, iktidarı bırakmamak için, "Aman bir sağ kalalım, reform yapacağız" diyorlardı. Öyle başladı bu reform işi.

Ondan sonra, 12 Mart darbecileri, "Aman reform yapacağız, onun için geldik" dediler. Sonunu gördük. Yani, reform deyince bu Arabesk filmdeki gibi, "Aman Anam" deyince hemen kaçıyordu ya kadın her yere, bu reform lafını duyunca kaçak duruma geldik. Gerçekten bu. Bir genel gözlem.

Şimdi, bu açıklamalar her alandaki tasfiye ve yok olma süreci, gerçekten bir genel çaresizlik yaratıyor. Bu genel çaresizlik içinde "milli" diye nitelenen güçlerin,

burjuvazinin filan, en ufak bir umut taşımadığı da artık sanıyorum geniş kesimlerce görülüyor. Bunlara hâlâ umut bağlayanlar yok değil. Efendim, yabancı sermaye almasın da yerlisi alsın... Sanki yerlisi çok yerli. Biliyorsunuz, yerli sermayenin yönetim kurulunda da İngilizce konuşuluyor.

Şimdi, dolayısıyla orada da umut yok. Ne kalıyor? Geniş kitleler kalıyor. Bu geniş kitlelerde de artık çözüm üretmek için gerçekten bir perspektif yok. Çünkü, ele geçirilecek, geçirilmeye değer bir devlet de kalmadı ortada. Bir genel çaresizlik içindeyiz. Dolayısıyla soru sormaya da mecalim yok. Ama, bir umut gören varsa, ne yapılabilir, bunu söylesin. Benim ricam bu.

Başkan – Teşekkürler Hocam.

Mülkiyeliler Birliği Genel Başkanı Ali Çolak – Cem Hocamın söylediğini desteklemek anlamında bir şeyler eklemek istiyorum.

Şimdi, siyasi partiler de karakolda doğru söylüyorlar, mahkemede şaşıyorlar. Siyasi partiler, şöyle bir kısaca gözden geçirirsek, ben Parlamentoda çalışıyorum, şimdi ilk Kürt raporunu yazan Sosyal Demokrat Halkçı Parti idi. Kürt sorununun şiddete dayalı en ağır yöntemlerle çözülmeye çalışıldığı dönem, Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin koalisyon ortağı olduğu dönem oldu. Muhalefette Kürt Raporu yazan parti, iktidarda çok farklı bir süreci işletti. Gene sabah da konuşuldu, Çekiç Güç'ün Türkiye'de konuşlandırılmasına karşı çıkan bütün partiler sırayla iktidara geldiler; önce Sosyal Demokrat Halkçı Parti, arkasından Refah Partisi, Doğru Yol Partisi, hepsi iktidara geldiler, hepsi arka arkaya Çekiç Güç'ün görev süresinin uzatılmasına... Çünkü yıllık olarak uzatılıyordu, altı aylık uzatılıyordu, hepsi tekrar tekrar uzattılar görev süresini. Olağanüstü hale karşıydı partiler; hepsi geldiler iktidara ve hepsi olağanüstü hali uzattılar. Böyle Sayın Hocamın ifade ettiği gibi, yani ulusal egemenliğin dışında bir egemenlik algısına yol açacak şekilde bir uygulamalar dizisiyle karşılaştık.

En ulusalcı partiler iktidara geldiler, ulusal sağ ve ulusal sol. Apo'nun yakalanmasının yarattığı ivmeyle iktidara geldiler ve Türkiye uzun yıllar sonra işte stand-by anlaşmasını o iktidarlar döneminde gördü. O iktidarların arkasından, işte on yıldır IMF'den kurtulamıyoruz.

Şimdi, Sayın Hocam da tarımda tasfiye politikalarından bahsetti. Bu çerçevede belki bir de soruya dönüştürebiliriz bunu: Sayın Hocam, şimdi siz de muhalefettesiniz, bu tarımda tasfiye politikaları, örneğin, duracak mı? Yani, oradan bulunduğunuz noktadan eleştirmek kolay oluyor ama, işte sosyal güvenlik sisteminde reform adı altında bir dolu tasfiye gerçekleşti ve sağlık ticarileştiriliyor, özelleştiriliyor. Siz bu

yasayı protesto ettiniz ve görüşmelerine katılmadınız. Önümüzdeki yıl, işte bu yıl muhtemelen yürürlüğe girmeyecek, Temmuzda. Temmuzdan sonra da bir kez daha ertelenecek. Gene karakolda doğru söyler, mahkemede şaşar olacak mı Sayın Hocam?

Teşekkür ederim.

Başkan – Teşekkürler Sayın Çolak.

Buyurun Sayın Şahinkaya.

Serdar ŞAHİNKAYA - Cem Eroğul Hocam aslında güzel tarif etti, içinde bulunduğumuz hali pürmelâlimizi. Gerçekten de toplumsal, ruhsal bir çözümsüzlük girdabındayız ama sevgili Oğuz Hocamızı bulmuşken, ben Fakültemizin Hocası olarak değil de, milletvekili olarak ve hatta CHP Genel Sekreter Yardımcısı olarak bir soru sormak istiyorum. Ayrıca öğrenmek amacıyla başka bir noktaya değinmek istiyorum.

Öğrenmek amacıyla sormak istediğim şey şu: Dün Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yönetmeliğiyle ilgili Danıştay’ın yürütmeyi durdurma kararı açıklandı. CHP de 134 milletvekiliyle zaten Kanun’u Anayasa Mahkemesine götürmüştü. Bu iki dava birleştirilebilir mi? Bu konuda süreçle ilgili gelişmeler hakkında kısa bir bilgi alabilir miyiz?

İkincisi, son bir haftadır, gerek SHP gerekse DSP seçim sathı mailine girerken birbiri ardı sıra çeşitli toplumsal projeler açıklıyor ve sektör temelli kurultaylar topluyorlar. Bu bağlamda CHP, ne yapıyor diye gerçekten ciddi merak içindeyim. Geçen gün Cumhuriyet Gazetesinde Sayın Baykal’ın “Yeni Bir Sanayileşme Stratejisi geliştiriyoruz” şeklinde basın açıklaması şahsen beni çok heyecanlandırdı. Bu bağlamda sorum şu: Yeni sanayileşme stratejisinin ana eksenleri nelerdir? Ve Bu stratejinin finansmanı hangi kaynaklardan sağlanacaktır? Teşekkür ediyorum.

Başkan – Teşekkürler Sayın Şahinkaya.

Başka katkıda bulunmak isteyen veya sorusu olan arkadaşımız var mı? ... Yok.... Evet, biz o zaman yine konuşma sırasıyla sorulara yanıt almaya çalışalım.

Hocam buyurun.

Prof. Dr. Korkut BORATAV - Sadece Güney coğrafyasında değil, gelişmiş ülkelerin çalışan sınıflarını da etki altına alan sermayenin çok genel, evrensel bir saldırısı gündemde. Bu benim değerlendirmem, birçok kişi katılabilir, muhalifler de

olursa, onları da dinleriz. Bu saldırı dalga dalga her yeri etkiledi. Böyle bir saldırıya karşı normal tepki, sınıfsal tepkidir. Çünkü sınıfsal kökenli bir saldırıya karşı, ideolojik düzlemde, siyaset düzleminde ve sosyal mücadeleler düzleminde ancak sınıfsal bir tepki ile karşı çıkılırsa, etkili direnme odakları oluşturulur. Aslında, Sayın Erdoğan'ın örneklerini verdiği vitrin boyama, pazarlama yöntemleriyle saldırının sınıfsal niteliğini karıştırmak, görmemek mümkün idi. Ama, artık aşağı yukarı takke düştü, kel göründü; olayın iç yüzü algılandı. Hâlâ "küreselleşme sayesinde büyümeyi hızlandıracağımız için yoksulluğu sonunda tasfiye edeceğiz; dünyaya adalet getireceğiz" gibi söylemlere kimse inanmıyor. Ama mesele şu, direnme noktaları nasıl oluşacak?

Sınıfsal direnme türlerinin etkili olduğu örnekler var. Biz bunu Latin Amerika'da görüyoruz. En azından saldırıyı durduruyor. Hatta dikkatinizi çekmemiş olabilir; Hindistan'da da gördük, Hindistan'da AKP'ye çok benzeyen bir iktidar, yine bunların sloganlarını andıran "pırıldayan Hindistan" diye bir sloganla seçime gitti. CHP'ye benzeyen Kongre Partisi ile komünist partilerin oluşturduğu adeta bir halk tepkisiyle iktidardan uzaklaştırıldı. Şimdi Kongre Partisi'nin iktidarı, komünist partilerin dıştan desteğiyle yürüyor. Latin Amerika'da da, sekiz tane ülkede –sayıda hata yapabilirim– farklı renklerde sol iktidara geldi veya iktidarın eşiğine yaklaştı.

Şimdi, bir de sermayenin saldırısını, Ortadoğu perspektifiyle algılayan ve karşılayan halk tepkileri var. Orası bambaşka. Orası sınıfsal özelliğiyle görmüyor bu saldırıyı, mesela Batının, Hıristiyan dünyanın insafsız, zalim silahlı bir Haçlı seferi olarak görüyor. Dolayısıyla o zihniyetin, ülke düzlemindeki kültürel yansımalarına da tepki gösteriyor. Elitlerden nefret ediyor; Batılı hayat tarzından nefret ediyor; İslami köktendincilik, işte bütün mezhep, tarikat ayrımlarıyla, karanlık ve geçmiş ayrılıkları hortlayan kıyıcı özellikleriyle tekrar sahneye çıkıyor. Orada da bir tepki var. Ama böyle oluyor.

Şimdi, Türkiye hangi yola gidecek? Türkiye, içten ve dıştan sermaye sınıflarından kaynaklanan saldırıları, 1960'tan 1980'e kadar, hatta 1989 yılında bile sınıf tepkileriyle karşıladı. Özal döneminin askeri rejimle beraber getirdiği o karanlık ortam, işçi sınıfının "Çankaya'nın şişmanı" sloganı altında doğru hedef göstererek başlattığı 1989 direnmesiyle durduruldu; ama geçici olarak durduruldu. Şimdi "Türkiye, bizim sosyal tarihimizin geleneksel tepkilerini unutup, bir Ortadoğu savrulması içine girecek mi?" biçiminde bir soruyu aklıma getiriyor Cem'in ortaya koyduğu problem.

Dünya bakımından ümitvar olmamız için çok sebep var. Hatta benim kendi görüşüme göre, sadece işte Latin Amerika'da, Hindistan'da değil, bana göre Avrupa'da da var aynı tepki. Avrupa'da iki ülkede AB Anayasası'nın reddedilmesinin arkasında da bu olgu var. Hatta, yani şunu bile söyleyeyim: Amerika'da bile var.

Amerika da kendi geleneksel solunun tepkilerine benzeyen bir tepkiyi son seçimlerde bir parça siyasete yansıttı. İşte Türkiye'nin, dünyadaki bu olumlu gelişmelerin yakın tarihini de dikkate alırsak, doğru yörüngeye geçme şansı var. Hepimize işler düşüyor tabi. Bu kadarla yetineyim.

Başkan – Buyurun Sayın Türel.

Prof. Dr. Oktar TÜREL – Ben ilk turdaki konuşmamı biraz uzun tuttuğum için, şimdi kısa konuşmaya çalışacağım.

Eğer Prof. Cem Eroğul beni bağışlarsa, onun ortaya attığı sorunsala biraz şaka yollu bir gönderme yapmak istiyorum. Prof. Eroğul hatırlayacaktır; 1960'lı yılların başında Aziz Nesin *Zübük* adlı bir dergi çıkarırdı. 1961 yılındaki siyasal tartışmalar, Prof. Eroğul'un işaret ettiği gibi, "Reform mu yapalım, seçim mi yapalım?" türünden tartışmalarla renklenmişti. Aziz Nesin de *Zübük*'te şöyle bir şeyler yazmıştı: "Kimisi reform yapalım diyor, kimisi de seçim yapalım diyor. Biz bunları karıştıralım, seçorm yapalım". Biz 2007'de seçorm yapacağız; yani, iki seçime gideceğiz ve bu arada Dünya Bankası / IMF / AB tasarımlı "reform" zorlamaları, daha yavaş bir tempoda da olsa, uygulamaya aktarılacak.

Geniş toplum kesimlerinin bazı toplumsal ve ekonomik politika uygulamalarından rahatsız olması, yığınların siyasal tepkilerini şekillendirmeye yetmiyor. Siyasal örgütlerin ve özellikle emek örgütlerinin bu konularda belli tavırlar alması gerek. Acı çeken ve tepki gösteren insanlara birtakım olguların anlatılması, onların "siz sömürülüyorsunuz; size doğrular söylenmiyor" diye uyarılması tek başına yeterli değil. Böylesi tepkileri ancak siyaset ve örgütler şekillendirebilir ve yönlendirebilir. Aksi takdirde, neoliberal anlayışın şartlandığı düşünce ortamında sizin uyarı ve eleştirileriniz sadece şu soruları davet etmekle kalıyor:

i) Kıyamet ne zaman kopacak? (Bize söyle, tedbirimizi alalım.)

ii) "Alternatif" in nedir? (Söylediklerinizde bir seçenek içerilmiş olabilir; ama bunu neoliberalizmin şartlandığı insanlara anlatamayabilirsiniz.)

Daha önce değindiğimiz gibi, kıyametin ne zaman kopacağıyla ilgili bir şey söyleyemeyiz; çünkü kıyametin kararını verecek olan Türkiye'deki sıradan insanlar ve Türkiye'deki karar alıcılar değil, başkaları. Üstelik Türkiye'nin halen benimsediği siyasal ve iktisadi model, bu kıyamet kararına karşı direnme mekanizmalarının büyük çoğunluğunu ortadan kaldırmış durumda. Spesifik olarak, Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı problem alanlarının başında, sermaye hareketleri geliyor. Ve Türkiye'nin ekonomisini yönetmekten sorumlu olanlar, "Biz sermaye hareketlerine herhangi bir

şekilde dokunamayız” diyorlar. “Peki, siz neyle uğraşırsınız?” diye sorduğunuzda, “Maliye ve para politikalarıyla uğraşırız” diyorlar. Maliye politikasının son altı yıllık uygulama biçiminin özel tüketim coşkusu üzerine dayalı bir “aşırı ısınma”yı herhangi bir şekilde ortadan kaldırmadığı açık. Son yıllarda kamu açıklarını radikal bir şekilde daralttık, vergi hasılatı çarpıcı ölçülerde artırıldı. Ama özel tüketim davranışları bunlardan fazla etkilenmedi, reel faiz hadleri çok yükseğe çıktığı halde bile. Benzer şekilde para politikası araçlarıyla talep idaresine çalışıyoruz. Para politikasının kullandığı başlıca silah (yani faiz hadlerinin yükseğe çekilmesi), bizi arzu edilmeyecek ölçülerde sermaye girişleriyle karşı karşıya bırakıyor. Siyasetin sorumluları, bu sermaye girişlerinden herhangi bir rahatsızlık da duymuyorlar. Kur politikasıyla ilgili birtakım silahlarımız var; ama Merkez Bankamız kur politikasının bu silahlarını çekmeye hiç niyetli görünmüyor. Çünkü, Merkez Bankamız ani ve büyük çaplı sermaye çıkışlarında rezervlerini kullanarak direnmenin mümkün olmadığını geçmişteki deneyimleriyle gördü. Kullandığımız iktisat politikası araçları repertuarının gelip tökezlediği bir temel sorun alanı var: Sermaye hareketleri serbestleşmesi. İktisat politikası sorumluları, temel sorun alanını görmemekte direniyor, “elimizdeki araç repertuarı bellidir; biz sadece bunları kullanırız” diyorlar. Peki, buyurun kullanın. Boyunuzun ölçüsünü geçmişte almadıysanız, daha sonra alırsınız. Davranışlarımız rahatsızlığın nedeniyle değil, semptomlarıyla uğraşan hastalarinkini andırıyor. Yani, rahatsızlığın temel nedeni ve özü ortalıkta duruyor; biz semptomları giderecek ilaçlar alıyoruz.

Benim arz edeceklerim bunlar, çok teşekkürler.

Başkan – Teşekkürler Hocam.

Oğuz Bey, buyurun.

Prof. Dr. Oğuz OYAN – Teşekkür ederim.

Bu oturumda en ağırlıklı soru sorulan kişi olarak, öncelikle bir kere sorulara teşekkür ediyorum. Bu sorular iyi ki soruldu. İki değerli meslektaşımızı, hocalarımız Sayın Boratav’ı ve Türel’i dinleme şansına eriştik, bu konudaki fikirlerini öğrendik. Bence o açıdan da kayda değer.

Sayın Eroğul’un bu çaresizlik meselesi üzerine Sayın Boratav’ın bıraktığı ve başladığı noktaya katılarak şunu söyleyeyim: Türkiye’deki iktisat politikaları ya da uygulanan 24 Ocak 1980 kararlarıyla başlayan politikaları aslında 2001 kriziyle dip noktasına gelmişti. Tüm bir merkez sağ çökerterek gelinen bu dip noktadan hareketle bayrağı tekrar kaldırabilecek tek şey -yani o neoliberal iktisat politikalarının, dışa bağımlı o liberal iktisat politikalarının bayrağını kaldırarak yola devam edebilecek

tek şey- Sayın Boratav'ın söylediği gibi, bu tür bir kuşatmaya tepki duyabilecek son toplumsal nüvenin bu bayrağı kaldırması olabilirdi. Nitekim böyle de olmuş, küresel kuşatmaya karşı kültürel bir tepki gelebilecek dinci hareketin bayrağı alıp iktidara taşınmasıyla neoliberal politikalar yeniden diriltirmiştir. 21 yıllık uygulama sonucunda çökmüş bir neoliberal politika, dinci akımın iktidara taşınmasıyla yeniden hareketlenmiştir. Dinci hareket açısından dönüşüm hızı ise çarpıcıdır: Daha 1996-1997 Refahiyol iktidarında "Adil Düzen" gibi farklı bir iktisat politikaları olduğunu söyleyerek iktidara gelenler ve henüz iktidarda iken bunun geçersizliğini görenler ve vazgeçenler, izleyen süreçte inanılması güç bir dönüşüm yaşamışlardır. 28 Şubat 1997 süreci sonrasında yeni ittifaklar tazeleyerek, merkez sağ kontrolüne alarak iktidara talip olan bu hareket, daha önceki neoliberal merkez sağ hareketlerden çok daha cüretkâr bir biçimde "radikal piyasacı" uçlara savrulmuştur. Kendi cumhuriyet karşıtı çekirdeğini ve projesini, "milli görüş" gündemini koruyarak, ama onun dışındaki bütün alanlarda inanılmaz bir esneklik göstererek, yani özelleştirmede bir Özal hareketini bile aşarak veya dış tavizlerde, dış telkinlere göre icraatta bütün gelmiş geçmiş iktidarların hayal edemeyeceği kadar ileri giderek iktidarını yürütmektedir.

Dış güçler açısından tabii çok hayırlı olan bu iktidar türü, Korkut Hoca'nın "sınıfsal bir tepki yok, bari kültürel bir tepki olsun" şeklinde tanımladığı tepki biçiminin dahi önünü kesecek biçimde iktidara taşınmıştır. Bakınız, aslında bunu birçok kişi kenarından köşesinden yazıyor, çiziyor. Tabii bir tek noktadan yazıyorlar: Irak'taki bu olaylar olurken Türkiye'de şu anki iktidarın iç ve dış politikalarının benzerini uygulayan bir merkez-sağ veya merkez-sol partisi veya koalisyonu olsaydı ve AKP muhalefette olsaydı eğer, her Cuma namazından sonraki olayları görmek gerekirdi. Bu şimdi tamamen kontrol altındadır. Aslında, Türkiye'deki bütün emek hareketi de esas olarak kontrol altındadır.

Bugün aslında iki program birlikte yürüyor. Bir, gelişmiş dünyanın, emperyalist dünyanın Türkiye üzerindeki bu ekonomik, siyasi ve kültürel kuşatması sürüyor. Ama, ikincisi, aynı zamanda ülke içinde de cumhuriyetle sorunları olan, onunla hesaplaşmak için iktidarda olan partinin gündemi de sürüyor ve bu iki gündem örtüşüyor.

Burada çok ciddi bir çaresizlik mi var? Aslında, tabii, mücadele edilmesi gereken cephe çok genişlemiş durumda. Yani, bir iç ve dış güç ittifakı var. Ben, Meclis açıldıktan -bu Mecliste ilk kez görev alıyorum- daha iki ay kadar falan sonra bunun çok tehlikeli bir bileşim olduğunu söylemişim. Yani, kendi özel gündemini, kendi iç meşruiyetini koruyabilmek için dış ittifaklara gereksinim duyan bir iktidar tipinin çok tehlikeli bir bileşim olduğunu söylemişim ve işte beş yıldır bunun ne kadar tehlikeli olduğunu, daha da olabileceğini görüyoruz... Dolayısıyla aslında, başta

Amerika olmak üzere hegemon güçler bu boşluğu iyi görmüşlerdir. Yani, Türkiye’de olabilecek muhalefeti böylece içeriden teslim almışlardır. Bu anlamda, geniş bir muhalefet alanını boşaltmışlardır böylece.

Tabii, burada olması gereken neydi? Bütün bunlara karşı Türkiye’de sendikal ve siyasi bazlı bir sınıf hareketinin gelişmesiydi. Bunun unsurları var mı? Birçok kere söyledim, burada tekrar örneği vereyim. Önce şu tespiti yapalım: Cumhuriyet Halk Partisi bir emek partisi değil, emekten yana bir parti; işçi partisi değil, bir kitle partisi. Ama İş Yasası görüşülürken iki ay boyunca o İş Yasasına karşı direndik. Geri çekmek zorunda kaldılar, iç ve dış ısrarlar sonucu tekrar getirdiler... Ben size sendikaların, konfederasyonların durumunu aktarayım. Türk-İş ve DİSK Genel Başkanları anamuhalefetle temas kurmaya geliyorlar, yanlarında birkaç yönetim kurulu üyesi veya bir-iki uzman. HAK-İŞ zaten en asgari düzeyde temas dahi kurmuyor; onlar iktidar partisinin kulisinin müdavimleri. Peki, Türk-İş ve DİSK’in tabanı nerede? Yok. Ne Meclisin yakınlarına gelip de böyle çok büyük gösteriler yapmayı düşünmek var, ne de Meclis dinleyici localarını doldurmayı örgütlemek! Meclisteki o iki ay boyunca tribünlerde adam aradık, gelsinler diye. Bir kez Selüloz-İş’ten bir gün için 60 kişi geldi Meclis localarına oturdu, onun bile psikolojik etkisi oldu. Selüloz-İş yöneticileri solcu oldukları için gelmedi o işçiler de; orada hukuk danışmanlığı yapan ve İş Yasası görüşmelerinde de önerge hazırlıklarımıza çok aktif olarak katılan Av. Murat Özveri adında sol kökenli bir arkadaşımız var, o getirdi oraya o 60 kişiyi. O görüşmeler sırasında o tribünlerde her gün 500 kişi oturuyor olsaydı –ki pankart açmadıkça buna hukuken bir engel yoktu- onların oradaki sessiz oturuları bile etkilerdi o Parlamento.

Şunu da ekleyeyim, işçi konfederasyonlarının, özellikle Türk-İş’in bu yasaya muhalefeti de üç maddeden ibaret olarak önümüze getirilmişti; gerisi üzerinde iktidar ve işverenle mutabık kalmışlardı... Oysa biz, en az 25 maddeye çok köklü muhalefet ettik o yasada. Yani, biz doğrudan emek partisi olmadığımız halde bunu yaptık. Böyle bir sınıf hareketi olmadığı sürece sosyal demokrat hareket nereye kadar emek yanlısı konumunda tutulabilir? Sıkıntı buradadır: Bir sosyal demokrat partinin Türkiye’de emek sınıflarının sözcüsü olabilmesi için, emeğin, bir sınıf hareketi olarak yükseliyor olması lazım. Yoksa, bir kitle partisi konumundaki parti onun daha ileri bir sözcüsü durumuna geldiği zaman, marjinalleşiyor. Burada dolayısıyla daha genel toplum çıkarları üzerinden muhalefet yapmaya girişiyor.

Şimdi, bunu ben bir parti yöneticisinin savunması olarak da yapmıyorum. Kürsüde önüme konulmuş sıfatıma da az önce baktım, sadece akademisyen sıfatım yazılmış. Dolayısıyla burada bütün eleştirileri göğüslemek üzere bulunmuyorum. Ali Çolak’ın sorduklarındaki kadar yükü benim omuzlarımın taşıması zor. Sorusunda bütün bir

18 yılın muhasebesini yaptı. Tabii, ben o sizin sorunuzdan şöyle de kaçabilirim: “Cumhuriyet Halk Partisi 1979 sonrasındaki süreçte sadece 1995’te iki ay iktidar deneyimi yaşamıştır. Onun dışında SHP dönemi bizi ilgilendirmez” diyebilirim. Ve ben, özellikle şahsen, sadece 2002 sonrasında anamuhalefet içinde görev yapan biri olarak beni daha az ilgilendirir diyebilirim ama, tabii ki böyle demiyorum. Kuşkusuz, SHP, o zamanki Sosyal Demokrat Halkçı Parti içinde bugünkü CHP yöneticilerinin büyük bölümü de yer almışlardır. Daha sonra, o varken, o yaşarken ikinci parti olarak kurulmuştur. Ama, 1991-1995 arasındaki DYP-SHP Koalisyonu döneminde çok kötü bir sınav verildiğinin ben de tekrar altını çiziyim. Tabii, saymadım ama 5 Nisan 1994 Kararları bugünkü konumuz itibarıyla çok önemli. Yani, 5 Nisan Kararlarına imza atmış bir hareketin, ondan sonra bırakın emek partisini “emekten yanayım” demesi bile mümkün olmaz hale geliyor.

Konumuz içinde kalırsak, burada dolayısıyla çok ciddi sıkıntılar var. Yani, bunun tabii kesinlikle bir taban hareketiyle de buluşması gerekiyor. Tabii, iki taraflı etkiler, yakınlaşmalar gerekiyor vesaire...

Neyse, ben şunu söyleyeyim: Giderek bir Ortadoğu toplumu özelliklerini daha fazla göstermeye başlayan bir toplum yapısında, ne yazık ki biz bir Latin Amerika ülkesi benzeri tepkiler vermekte zorlanıyoruz. Bu arada, tabii Türkiye’de bu kuşatmaya karşı çıkabilecek, antiemperyalist olabilecek bütün ulusal reflekslerin giderek bugünlerde “milliyetçi, demode, bilmem ne” diye suçlanması ve o noktada da geri adım atmaya zorlanması; ya da birtakım abuk sabuk milliyetçi söylemlerin toplumun gündemine taşınması ve antiemperyalist özü olabilecek ulusal çıkarları koruma reflekslerinin böylece köreltilmesi çabasının da, emperyalizmin nasıl büyük bir iştahla seyrettiğini, sadece seyretmediğini, muhtemelen yönlendirdiğini de görünce insan tabii bu umutsuzluğu biraz daha yaşıyor.

Ama umutsuzluk bizim yoldaşımız olamaz. Yani, ben kendi hareketim adına, en azından önümüzdeki bu seçim döneminde başarılı olacağımızı bekliyorum, umuyorum. Bu tabii, bu salonların da dolmasına bağlı. Bakınız, kendim için söylemiyorum ama burada Türkiye’nin iki çok önemli iktisatçısı var. Yani, sadece o iki ismin buraya gelmesi bile Mülkiye’deki bu salonda oturacak yer bulunmamasını, ayakta izlenmesini gerektirirdi. Dolayısıyla burada bu liberal virüsün Mülkiye gibi camialara da ne kadar nüfuz ettiğini bize gösteren bir başka unsur var. Yani, bu çaresizlik duygusu belki biraz ondan da geliyordur. Değerli Hocama, “bu salon böyle mi olmalı ve tepkiler böyle mi olmalı” diye sorayım.

Şimdi, ben, en azından tarım konusundaki soruyu karşılayayım, “siz ne yaptınız?” diye soruldu. Elinizde var mı bilmiyorum, CHP’nin “Türkiye’de Tarım

Gerçeği” başlığını taşıyan bir kitabı var. Burada soru-cevap biçiminde “biz gelirsek ne yapacağız” diye çok somut öneriler var. Ne kadarı uygulanır ne kadarı uygulanmaz; ayrı mesele. Ama, bunun yarısını bile uygulamak, bugünkü sürecin tersine çevrilmesi anlamına gelir. Ben size vereyim, bir okuyabilerseniz, zaten sizin göreviniz de Meclis’de, tekrar tartışırız. Burada olmayanlar, elinde olmayanlar ve edinmek isteyenlerin her birine de istediği kadar verebilirim. Biz bunları her yerde anlatıyoruz, köyde de kasabada da anlatıyoruz. Bu kitabın köylüye dönük şöyle küçük bir özeti de var. Bu raporu hazırlayan arkadaşlarım, bizler, en azından bu tarım konusunda şimdiye kadar diğer konularda olduğundan daha fazla yol aldık. Şu an için genel ekonomik politika konusunda, bu kadar ayrıntılı bir kitabı belki size veremem ama, tarım konusunda - bugünkü konuşmamı müsaade edin de onunla sınırlayayım- verebilirim.

Efendim, Sayın Şahinkaya’nın kalkınma ajanslarıyla ilgili sorusu vardı. İdare Mahkemesi, yasayı durduramayacağı için bu mahkeme tarafından verilen karar yönetmeliğin yürürlüğünün durdurulması kararıdır. İdare mahkemesi, Anayasaya aykırılık tespit ettiği için Anayasa Mahkemesi’ne başvurma gereğini duymuştur. Dolayısıyla bu başvuru da Anayasa Mahkemesi’ne Cumhuriyet Halk Partisi’nin başvurusuna eklenmiştir. İki birleşerek Anayasa Mahkemesi gündemindedir. Oradan ne zaman karar çıkacak, bu ayrı bir hikaye. Umarım çok gecikmez. Çünkü, Anayasa Mahkemesi’nin yerel yönetimlerle ilgili karar süreci çok uzatılmıştır, biliyorsunuz. Yani, Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile ilgili bizim Anayasa Mahkemesi’ne gittiğimiz davada iki yıldan fazla bir gecikme olmuştur ve biliyorsunuz bununla ilgili birtakım sorular sorulmuştur kamuoyunda.

Bu arada, biraz önceki konuşmamla ilgili bir iki notu tamamlamak istiyorum. Bir, adını anmadım ama gerek Cargill’le ilgili davada gerekse Yalova Atatürk Tarım İşletmesi meselesinde Ziraat Mühendisleri Odası’nın dahilidir. TEMA’nın da Yalova ile ilgili verdiğim örnekte dahilidir, yani dava açanlar arasında olduğunu söylemek isterim. Tabi, Cargill’le ilgili Anayasa Mahkemesi’ne gidişte Cumhuriyet Halk Partisi de vardır ama, ben burada Cumhuriyet Halk Partisi adına konuşuyor ve onu öne çıkarıyor olmamak için söylemedim.

Efendim, Uluslararası Tohum Federasyonu diye bir şey var, onu demin atladım, onu söyleyeyim izninizle. Bizdeki bu Tohumculuk Yasasında çok ilginç bir şey var, sadece bizden istendiği kadarını yapmıyoruz, daha fazlasını yapıyoruz. Bakınız, şimdi Uluslararası Tohum Federasyonu var. Bu Uluslararası Tohum Federasyonu, bir anlaşmazlık olduğu zaman bir uluslararası tahkim öngörüyor. Ancak, tahkimi sadece profesyoneller (şirketler) arasındaki anlaşmazlık için öngörüyor. Bizim Tohumculuk Yasası daha ötesine götürüyor ve kuralsız bir şekilde bu yetkiyi genişletiyor. Yani,

devlet ile profesyoneller, şirketler vesaire arasında olan her türlü anlaşmazlığın götürülmesine imkân sağlıyor. Böyle bir yasayı düşünmek için hakikaten o çok uluslu şirketin maaşlı memuru olmak lazım. Yani, bu kadar büyük bir teslimiyetle karşı karşıya olunca bundan başka bir şey akla gelmiyor...

Söyleyeceğim bir başka şey, bu Cargill'le ilgili Anayasa Mahkemesi'nin yürürlüğü durdurma kararı var, fakat uygulama yok. Yani, ortada bir yargı kararı var en üst düzeyde, Hükümet ise hâlâ adım atmadı, bekliyoruz. Dolayısıyla burada bir toplumsal tepkinin yükselmesi gerekir. Hükümet yargı kararını uygulamıyor, hem de herhangi bir yargının değil, Anayasa yargısının kararını!

Bir başka şeyi daha izin verirseniz söyleyeyim: Yasama süreci bu son dört yılda büyük ölçüde yasama organı düzeyinde sonuçlanmaz oldu. Anayasa Mahkemesi'ne en çok gidildiği dönemdir bu dönem ve Anayasa Mahkemesi'nin de birçok düzenlemeyi durdurduğu dönemdir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, özellikle bu dönemde yasama sürecinin son durağı olarak ortaya çıkmıştır. Bu, Anayasa Mahkemesi'nin eleştirilecek birçok yönü olmasına rağmen, özellikle Meclis İhtizârüğü değişikliğinde verdiği çelişkili karara rağmen böyledir. Ama izninizle burada bir şeyi daha öne çıkarmak durumundayız: Cumhurbaşkanlığı seçimi öylesine kritik ki, yasama organını tamamen ele geçiren yürütme, şimdi de yargıyı ele geçirmek istiyor. Yargıyı ele geçirmek için neler yaptığını da zaten biliyoruz. Şu an Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun nasıl çalıştırılmadığını, Adalet Bakanının ve Müsteşarının toplantılara katılmayarak Sayıştay ve Danıştay'daki boşalan üyeliklere istemedikleri isimlerin seçilmemesi için nasıl bu Kurulu tıkadıklarını, Sayıştay Yasası Tasarısıyla Sayıştay üyesi seçimlerini nasıl kendi ellerine geçirmek istediklerini biliyoruz. Ama şimdi başka şeyler var: AKP'nin Cumhurbaşkanlığını eline geçirip de Anayasa Mahkemesi'nin bileşimini değiştirmede güç kazanması durumunda, Anayasa Mahkemesi'nin bundan böyle yasama sürecinin son durağı olma işlevi bitecektir. Yani, iç ve dış iktidarlar, AKP'nin bir devam senaryosu halinde, yargıyı da ele geçirmiş olacaklardır. Meclis içi muhalefetin eli kolu daha fazla bağlanmış olacaktır. Bu açıdan çok kritiktir. Pek tabii, bu gelişmeyi sadece biz izlemiyoruz. Muhtemelen çok uluslu şirketler, Washington, Brüksel bütün bunları da izliyor; hatta izlemekle de yetinmiyor. Bu konuda da dikkatinizi çekmek istedim.

Çok teşekkür ederim.

Başkan – Buyurun Hocam.

Dr. Seyhan ERDOĞDU – Değerli izleyiciler, ben, saat 17:00 olduğu için çok kısa bir ekleme yapmak istiyorum.

Bir kere, umutsuzluğa karşı çıkmamız lazım diye düşünüyorum. Pandora'nın kutusu açılınca bütün kötülükler dünyaya yayılmış, ama en büyük kötülük, umudun Pandora'nın kutusunun içinde hapis kalması olmuş. Kötülüklerin yayılmasının yanı sıra, umutsuzluk daha ayrı bir yılgınlık ve yenilgi getiriyor. Onun için Tagore'un sözleriyle "umut kesilmez umuttan" diyerek geleceğe iyimser bakalım diyorum.

Gene bir başka şairden örnek vermek istiyorum. Shakespeare'in Makbet'inde Makbet ve arkadaşı Banquo, üç biliciden geleceğe dair kehanette bulunmalarını isterler. Banquo onlara şöyle seslenir:

"Eğer zamanın tohumlarına bakabiliyorsanız

Ve hangi tohumun yeşereceğini hangisinin yeşermeyeceğini söyleyebiliyorsanız

O zaman konuşun benimle."

Biliciler iki arkadaşın geleceğine dair kehanette bulunurlar. Ama eserin sonunda Makbet anlar ki:

"İki türdür kehanetlerin bizlere oyunu,

bir yandan umutlu sözler duyururlar; bir yandan kırarlar umudumuzu."

Gerçekten de zamanın tohumlarına bakarak, geçmişin ve bugünün bize verdiği ipuçlarını değerlendirerek, geleceğe ilişkin öngörülerde bulunabiliriz.

Bu öngörülerden bazıları umut doludur. Bazıları ise umut kırıcı. Çünkü zamanın tohumlarından bazıları güzel, yararlı, tüm insanlığı mutlu ve gönencili kılacak verimli bitkilerin tohumlarıdır. Ama zamanın tohumlarından bazıları da, bu umut çiçeklerini karartacak ayrık otlarının, zehirli sarmaşıkların tohumlarıdır.

Bugün dünyamıza baktığımız zaman bütün kötülükleri görebiliyoruz. Hem dünyada hem de en yakın komşularımız olan Ortadoğu ülkelerinde insanı umutsuzluğa sürükleyecek ölçüde kötülük var. Ama, aynı zamanda zamanın tohumları içerisinde belki biraz yaşımız geçmiş olsa da, bizler de varız, gençler de var ve bugün daha iyi bir dünya uğruna mücadele eden nesiller, ülkeler, kesimler var. Onun için, zamanın gelecekte çok iyi şeyler de getirebileceğini düşünmek istiyorum.

Bir de fikrayla bitireyim sözlerimi. Karıncanın biri toplanmış, yüklenmiş, yükünü de almış yola çıkmış. "nereye gidiyorsun?" demişler, "ben Hacca gidiyorum" demiş.

“Yahu, sen Hacca gidemezsin, ölürsün yolda, şu haline bak, o kadar yol, sıcak, perişanlık...” Karınca boynunu bükmüş, demiş ki: “Olsun, o yolda ölürüm ya, o da bana yeter”. Geleceğe yönelik daha iyi bir dünya için savaşmak bize yeter... Umutlu olmamızda ve her şeyden önce kendimize güvenmemizde yarar var diye düşünüyorum.

Başkan – Biz teşekkür ederiz.

Değerli konuklar, Mülkiyeliler Birliği'nin düzenlediği Mülkiye Forumu'nun İkinci Oturumunun da sonuna gelmiş bulunuyoruz. Ben, katılımcılara çok teşekkür ediyorum, bizi dinleyenlere de çok teşekkür ediyorum. Bitirmeden önce çok kısa bir notu iletmek istiyorum.

Türk Hazinesi bu hafta başında bir ihale yaptı, TÜFE endeksli. Bu ihalenin sonuçlarının 25 Şubat tarihli Financial Times tarafından değerlendirilmesi var. Diyor ki: “25 milyar YTL talep geldi ve Hazine bundan 4.1 milyar YTL'lik kaynak sağladı.” Tahvil ihracı üzerine Financial Times, Barclays Capital'in tepe yöneticilerinin birinden görüş alıyor. Görüş şu: “Türkiye'nin tahvili genel olarak şu anda dünyada bulunabilecek en yüksek faizi sağlıyor.” Reel faiz, Financial Times'a göre 9.72. O günkü Hürriyet'in değerlendirmesine göre 9.96. Fazla bir şey ilave etmek istemiyorum. Bir olumsuzluk amacıyla da anlatmadım, bir gerçek olduğu için söylemeye çalıştım. Ve bu söz konusu talebin yüzde 70'inin de dışarıdan geldiğini söylemem gerekiyor.

Tekrar, herkese teşekkür ediyorum, iyi günler diliyorum.